

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedra**

Liucijos Šimkutės
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas
Naujausios įsisteigimo laisvės pagal ES teisę tendencijos

Vadovė: doc. dr. S. Žalimienė
Recenzentė: asist. A. Gobytė

Vilnius 2008

TURINYS

1. Įžanga.....	3
2. Įsisteigimo laisvės koncepcija.....	6
3. Fizinį asmenų įsisteigimas.....	13
3.1. Fizinį asmenų pirminio ir antrinio įsisteigimo laisvės samprata.....	13
3.2. Fizinį asmenų įsisteigimo laisvės ribojimai.....	15
3.2.1. Naujos diplomų ir profesinių kvalifikacijų pripažinimo tendencijos.....	15
3.2.2. Naujos teisininkų įsisteigimo ribojimo tendencijos.....	23
3.2.3. Įsisteigimo laisvės ribojimai direktyvos „Dėl paslaugų vidaus rinkoje“ kontekste.....	28
3.2.4. Fizinį asmenų įsisteigimo laisvės ribojimai naujausiuose Teisingumo Teismo sprendimuose.....	33
4. Juridinių asmenų įsisteigimas.....	37
4.1. Įmonių pirminio įsisteigimo laisvės samprata.....	37
4.2. Įmonių pirminio įsisteigimo laisvės ribojimai naujausiuose Teisingumo Teismo sprendimuose.....	41
4.3. Įmonių antrinio įsisteigimo laisvės samprata.....	48
4.4. Įmonių antrinio įsisteigimo laisvės apribojimai naujausiuose Teisingumo Teismo sprendimuose.....	51
4.4.1. Ribojimai, susiję su mokesčių teise.....	51
4.4.2. Ribojimai, nesusiję su mokesčių teise.....	61
5. Išvados.....	67
Santrauka.....	69
Summary.....	70
Literatūra.....	71

1. ĮŽANGA

Europos Sąjungos (toliau – ES) teisės požiūriu įsisteigimo laisvę, įtvirtintą Europos Bendrijos Steigimo sutarties¹ (toliau – EB sutarties arba Sutarties) 43 straipsnyje, galima priskirti prie pagrindinių EB sutartyje įtvirtintų keturių laisvių, sudarančių Europos vidaus rinkos pagrindą. Ši rinka pasireiškia tuo, kad laipsniškai atsisakoma egzistuojančių nacionalinių rinkų, o jas pakeičia bendroji rinka, kurią sukūrus visiems Europos Sąjungos piliečiams suteikiama galimybė veikti visose Europos Sąjungos valstybės narėse remiantis tokiais pačiomis sąlygomis, kokios taikomos šių valstybių narių nacionaliniams subjektams. Tokiu būdu siekiama įgyvendinti EB sutarties kūrėjų Sutarties preambulėje įtvirtintus tikslus: užtikrinti savo šalių ekonominę pažangą, nuolat gerinti savo tautų gyvenimo bei darbo sąlygas; stiprinti savo šalių ekonominę vienybę ir užtikrinti darnią jos plėtrą mažinant įvairių regionų skirtumus ir mažiau išsivysčiusių regionų atsilikimą.

Verslo subjektai, pasinaudodami įsisteigimo laisvės suteikiama galimybe steigti jiems ekonominiu požiūriu priimtinoje valstybėje narėje bei įsilieti į pastarosios ekonominį gyvenimą, padeda savo vykdoma veikla užtikrinti šių aukščiau paminėtų Sutarties tikslų įgyvendinimą. Po Lietuvos įstojimo į ES, mūsų šalies verslo subjektai gali, pasinaudodami įsisteigimo laisve, pradėti savo ekonominę veiklą užsienyje. Tuo tarpu Lietuvoje, taip pat aptariamoms laisvės įgyvendinimo dėka, sulaukiama vis daugiau investuotojų iš ES valstybių narių. Jų svarus indėlis į mūsų šalies ekonomiką leidžia Lietuvai vyti ekonominiu požiūriu stipresnes ES valstybes nares. Taigi, akivaizdu, kad įsisteigimo laisvė turi didelę reikšmę ekonominėje bei teisinėje sistemose.

Pažymėtina, jog teisė, atsižvelgiant į naujas visuomeninio gyvenimo aktualijas, nuolat kinta. Įsisteigimo laisvės srityje pastebima pokyčių, susijusių su EB sutarties nuostatų interpretavimu, kurio dėka Bendrijos lygiu imamas naujų priemonių, užtikrinančių šios laisvės įgyvendinimą. Ekonominiai ir socialiniai pokyčiai vidaus rinkoje skatina valstybes nares ne tik priimti naujus teisės aktus ES lygmeniu, bet ir, remiantis naujausiais Europos Bendrijų Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismo arba Teismo) sprendimais, skirtingai negu anksčiau interpretuoti įsisteigimo laisvę Bendrijos lygiu reglamentuojančias teisės normas, bei taip pat, atsižvelgiant į pokyčius įsisteigimo laisvės srityje Bendrijos mastu, kiekvienos valstybės narės nacionaliniu lygmeniu imtis priemonių, kad būtų užtikrinamas šių pokyčių valstybėje narėje įgyvendinimas.

---

¹ *Valstybės žinios*, 2004, Nr..2-2.

Temos mokslinis naujumas, aktualumas, teorinė ir praktinė nauda. Iki šiol Lietuvoje viešai publikuota gana nedaug Lietuvos mokslininkų darbų, susijusių su įsisteigimo laisve. Svarbiausieji iš jų yra 2002 metais išleista S. Žalimienės monografija „Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė“² bei tais pačiais metais pasirodžiusi I. Vėgėlės monografija „Įmonėms taikytina teisė ir pirminis steigimasis Europos Bendrijos teisėje“³. Pažymėtina, jog šiuose darbuose buvo plačiai nagrinėjami pagrindiniai įsisteigimo laisvės aspektai: įsisteigimo laisvės sąvoka ir sąlygos, šios laisvės teisinis turinys, įsisteigimo laisvės rūšys bei apribojimų taikymo šios laisvės kontekste galimybė. Visi analizuojami klausimai buvo paremti nagrinėjamo laikotarpio aktualiausia Teisingumo Teismo praktika bei jau klasikinėmis tapusiomis bylomis, be kurių tyrimo beveik neįsivaizduojamas nei vienas mokslinis darbas, analizuojantis įsisteigimo laisvės pagrindinius bruožus. Pažymėtina, jog nuo 2002 metų Bendrijos lygiu buvo priimta naujų teisės aktų, įtvirtinusių naujas įsisteigimo laisvės reglamentavimo kryptis. Atkreiptinas dėmesys, kad Teisingumo Teismo jurisprudencijoje analizuojamu laikotarpiu taip pat įvyko nemažai pokyčių: Teismui teko išreikšti savo poziciją dėl naujai priimtų teisės aktų taikymo bei skirtingai, nei iki 2002 metų, nagrinėjamos laisvės kontekste priimti daugybę sprendimų, susijusių su mokestinio pobūdžio apribojimais, kurių pagrindas ir taikymo galimybės nubrėžė naujas įsisteigimo laisvės interpretavimo kryptis. Tai, jog Lietuvoje gana nedaug mokslinių darbų, analizuojančių įsisteigimo laisvę, o ypač jos naujausiais kryptis, paskatino šio darbo autorę imtis naujausių įsisteigimo laisvės tendencijų pagal Europos Sąjungos teisę tyrimo.

Pažymėtina, jog įsisteigimo laisvė suteikia valstybių narių subjektams galimybę pradėti ir užsiimti savarankiška ekonomine veikla kitose ES valstybėse narėse ar steigti ir valdyti įmonės tomis pačiomis sąlygomis, kurios yra taikomos priimančios valstybės narės nacionaliniams subjektams. Ši laisvė minėtiems asmenims suteikia galimybę įsiliesti į konkrečios valstybės narės ekonominį gyvenimą bei tuo pačiu prisidėti prie bendros ES pažangos ekonomikos srityje. Kadangi, po Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą, mūsų šalies nacionaliniai subjektai vis dažniau pasinaudoja įsisteigimo laisvės suteikiamomis galimybėmis, akivaizdu, kad įsisteigimo laisvės taikymo aktualumas vis didėja. Dėl šios priežasties naujoms teisės aktų reglamentavimo ir taikymo kryptims taip pat teikiamas didelis dėmesys.

---

² ŽALIMIENĖ, S. *Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė*. Vilnius: Rosma, 2002.

³ VĖGĖLĖ, I. *Įmonėms taikytina teisė ir pirminis steigimasis Europos Bendrijos teisėje*. Vilnius: Eugrimas, 2002.

Magistro darbo temos analizė teoriniu aspektu naudinga tuo atžvilgiu, jog šiame darbe, pasiremiant užsienio autorių teiginiais, atskleidžiamos naujausios įsisteigimo laisvės reglamentavimo bei interpretavimo kryptys.

Praktinė šio darbo nauda pasireiškia tuo, jog nagrinėjant, pasirinktą temą, išsamiai analizuojami Teisingumo Teismo sprendimai, turintys reikšmės naujų įsisteigimo laisvės kryptų formavimuisi, analizuojami įsisteigimo laisvės ribojimai bei galimos jų pagrįstumo sąlygos, turinčios reikšmės praktiniam šios laisvės įgyvendinimo užtikrinimui.

Magistrinio darbo tyrimo **objektas** yra įsisteigimo laisvės instituto pokyčiai Europos Bendrijų teisės aktų bei šiuos aktus interpretuojančių Teisingumo Teismo sprendimų srityje. Pažymėtina, kad įsisteigimo laisvės institutas reglamentuoja itin plačią visuomeninių santykių sritį. Tačiau atsižvelgiant į magistrinio darbo apimtį, šiame darbe nagrinėjami daugiausiai dėmesio ir diskusijų sulaukę, bei, autorės nuomone, svarbiausi įsisteigimo laisvės reglamentavimo ir interpretavimo pokyčiai. Siekiant kuo išsamiau atskleisti pasirinktą temą, šiame magistriniame darbe didelis dėmesys skiriamas Teisingumo Teismo jurisprudencijos bei Direktyvos 2005/36EB⁴ ir Direktyvos 2006/123/EB⁵ analizei. Tuo tarpu klausimai, susiję su įsisteigimo laisvės sąvoka, šios laisvės turiniu bei vieta Bendrijos teisės sistemoje, atsižvelgiant į tai, kad jie jau buvo plačiai nagrinėti ankstesniuose Lietuvos mokslininkų darbuose, paliečiami tik tiek, kiek būtina nagrinėjamos temos esmei ir galimai problematikai atskleisti.

Pagrindinis šio darbo **tikslas** – suformuluoti ir išanalizuoti naujausių tendencijų įsisteigimo laisvės srityje, kiek tai leidžia šio darbo apimtis, pagrindinius aspektus.

Siekiant nurodyto tikslo, magistriniam darbui keliami tokie uždaviniai:

- 1) išnagrinėti įsisteigimo laisvės koncepcijos pokyčius;
- 2) iširti naujas tendencijas fizinių asmenų pirminio ir antrinio įsisteigimo laisvės srityse;
- 3) atskleisti pokyčius juridinių asmenų pirminio įsisteigimo srityje;
- 4) išanalizuoti naujas įsisteigimo laisvės taikymo kryptis, susijusias su juridinių asmenų antriniu įsisteigimu.

Tyrimų metodika. Tiriant naujausias įsisteigimo laisvės tendencijas pagal Europos Sąjungos teisę bei formuluojant magistrinio darbo išvadas remtasi sisteminiu, loginiu, istoriniu, lyginamuoju, teleologiniu, apibendrinimo ir sintezės metodais.

---

⁴ OL L 255, 2005 9 30, p. 22 - 142.

⁵ OL L 376, 2006 12 27, p. 36 - 68.

Sisteminis metodu remtasi analizuojant įsisteigimo laisvės teisinio reglamentavimo problemas bei vertinant Teisingumo Teismo išreiškiamų pozicijų nuoseklumą nagrinėjamų klausimų atžvilgiu.

Loginis metodas yra būtinas atskleidžiant bet kokio mokslinio darbo tikslus, analizuojant teisės normų turinį bei pateikiant esamo reglamentavimo vertinimą. Pavyzdžiui, šiame darbe analizuojant Direktyvą 2005/36/EB, jos perkėlimo į Lietuvos nacionalinę teisę priemonių tinkamumą buvo naudojamas loginis metodas.

Istorinis metodas buvo naudojamas lyginant ankstesnįjį ir šiuo metu galiojantį įsisteigimo laisvės reglamentavimą bei nagrinėjant Teisingumo Teismo jurisprudencijos kaitą tiriamos temos kontekste.

Lyginamasis metodas buvo naudojamas analizuojant juridinių asmenų, galinčių pasinaudoti įsisteigimo laisve, sampratą skirtingose valstybėse narėse, taip pat *Cadbury Schweppes*⁶ bylos sprendimo įtaką skirtingų valstybių narių nacionalinių teisės aktų leidybai.

Apibendrinimo metodas naudojamas konstatuojant Teisingumo Teismo pozicijas, išdėstytas nagrinėjamuose sprendimuose bei formuluojant magistro darbo išvadas.

Sintezės metodas taikomas išanalizavus visus darbe iškeltus klausimus, formuluojant išvadas.

Teleologinis metodas leido daryti išvadas dėl tam tikrų teisės normų turinio bei šiomis teisės normomis siekiamų tikslų nustatymo.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe remiamasi Europos Bendrijos teisės aktais, itin išsamiai nagrinėjama Teisingumo Teismo praktika. Siekiant išsamiau atkleisti nagrinėjamą temą, analizuojamos įvairių teisės mokslininkų konkrečiais klausimais pateiktos idėjos. Atsižvelgiant į tai, kad naujųjų įsisteigimo laisvės tendencijų kontekste Lietuvos mokslininkų darbų nėra gausu, itin didelis dėmesys skiriamas užsienio autorių darbams.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įžanga, trys tiriamosios dalys, išvados, darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei naudotos literatūros sąrašas. Atsižvelgiant į darbo tikslą bei jam pasiekti keliamus uždavinius, dvi tiriamosios dalys – fizinių asmenų įsisteigimas bei juridinių asmenų įsisteigimas – pagal nagrinėjamų klausimų pobūdį skirstomos į skyrius. Kai kurie skyriai, atsižvelgiant į nagrinėjamo klausimo sudėtingumą dar skaidomi į poskyrius. Nagrinėjamos temos tyrimas pradedamas įsisteigimo laisvės koncepcijos analize.

---

⁶ Byla C-196/04 *Cadbury Schweppes plc, Cadbury Schweppes Overseas Ltd prieš Commissioners of Inland Revenue*, 2006, ECR I-7995.

2. ĮSISTEIGIMO LAISVĖS KONCEPCIJA

Siekiant išnagrinėti įsisteigimo laisvės koncepciją, būtina analizuoti įsisteigimo laisvės sąvoką, taip pat ištirti veiklai, vykdomai pasinaudojus įsisteigimo laisve, taikomus kriterijus, kurie padeda detaliau ir aiškiau atskleisti įsisteigimo laisvės sąvokos esmę bei šios laisvės apimtį. Norint visapusiškai ištirti įsisteigimo laisvės koncepciją, svarbu aptarti ir subjektų, galinčių pasinaudoti aptariamą laisvės teikiamomis galimybėmis, ypatybes bei įsisteigimo laisvės rūšis.

Įsisteigimo laisvės sąvoka. Vadovaujantis EB sutarties 43 straipsnio antrąja dalimi, įsisteigimo laisvę galima apibrėžti kaip teisę imtis savarankiškai dirbančių asmenų veiklos bei ja verstis, taip pat steigti ir valdyti įmones, tomis pačiomis sąlygomis, kurios įsisteigimo šalies teisės aktuose yra nustatytos jos pačios subjektams. Vadovaujantis EB sutarties 43 straipsniu, galima daryti išvadą, kad įsisteigimo laisvės sąvoka reiškia savarankiškos veiklos pradėjimą ir vykdymą. Šį teiginį pagrindžia ir Teisingumo Teismo praktika. Teismas, bandydamas apibrėžti įsisteigimo laisvę, ne kartą yra pažymėjęs, jog EB sutarties 43 straipsnio esmė yra „faktinė ekonominė veikla, kuri vykdoma neribotą laiką per nuolatinę buveinę kitoje valstybėje narėje“⁷. Be to, Teismas yra pripažinęs, jog „įsisteigimo sąvoka pagal Sutartį yra labai plati, leidžianti Bendrijos nacionaliniam subjektui pastoviai ir nepertraukiamai dalyvauti valstybės narės, kuri nėra jo kilmės šalis, ekonominiame gyvenime ir gauti pelną.“⁸ Teismo pateikiama aptariamą laisvės definicija apima įsisteigimo sąvokos svarbiausius aspektus. Tačiau, kaip pažymi doc. dr. Skirgailė Žalimienė⁹, ji nėra išsami ir reikalauja tam tikrų paaiškinimų. Todėl, siekiant geriau atskleisti įsisteigimo laisvės sąvokos pagrindinius bruožus, būtina analizuoti įsisteigimui taikomus kriterijus, kuriuos turi atitikti asmenų, įvardintų EB Sutarties 43 straipsnio antroje dalyje bei norinčių įgyvendinti jiems šia Sutartimi suteikiamą įsisteigimo laisvę, veikla. Tačiau, prieš aptariant minėtus veiklos kriterijus, būtina išsiaiškinti, kokie subjektai gali ja užsiimti, pasinaudodami įsisteigimo laisve.

Subjektai, galintys pasinaudoti įsisteigimo laisve. EB sutarties 43 straipsnis yra skirtas savarankiškai dirbantiems fiziniams asmenims bei juridiniams asmenims, t.y. bendrovėms ar firmoms. Atkreiptinas dėmesys, kad aptariamą nuostatą, paaiškindamas, kas yra bendrovės ar firmos, galinčiomis įsisteigti, vadovaujantis ES teisės suteikiama

---

⁷ Byla C-213/89 R. v. *Secretary of State for Transport, ex parte Factortame (Factortame II)*, 1990, ECR I-2433, sprendimo 20 punktas.

⁸ Byla C-55/94 *Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano*, 1995, ECR I-4165, sprendimo 24 punktas.

⁹ *Cit. op.* 2, p. 3.

įsisteigimo laisve, praplečia EB sutarties 48 straipsnis, kurio antroje dalyje paaiškinama, jog „bendrovės arba firmos“ – tai bendrovės arba firmos, kurios veikia pagal civilinę ar komercinę teisę, įskaitant kooperatyvus ir kitus pagal viešąją ar privatinę teisę veikiančius asmenis, išskyrus nesiekiančius pelno. Aptariama laisvė užtikrinama toms bendrovėms arba firmoms, kurios yra įsteigtos pagal valstybės narės teisę ir turi Bendrijoje savo buveinę, centrinę administraciją ar pagrindinę verslo vietą. Pažymėtina, jog Sutartis šias bendroves arba firmas prilygina atitinkamos valstybės narės pilietybę turintiems fiziniams asmenims. Todėl daugelis ES teisės nuostatų, susijusių su įsisteigimo laisve, bei šias nuostatas interpretuojančių Teismo sprendimuose pateiktų išaiškinimų paraleliai, kiek tai įmanoma atsižvelgiant į skirtingą fizinių ir juridinių asmenų teisinę prigimtį, taikoma tiek ES valstybių narių piliečių, tiek ir šių piliečių įsteigtų juridinių asmenų atžvilgiu.

Atkreiptinas dėmesys, jog moksliniuose darbuose, kuriuose nagrinėjama įsisteigimo laisvė, ne kartą buvo tiriama, kokie juridiniai dariniai laikytini įmonėmis, patenkančiomis į įsisteigimo laisvės taikymo sritį. Pažymėtina, jog kalbant apie juridinių asmenų įsisteigimą, EB sutartyje vengiama itin didelio konkretumo apibrėžiant subjektų ratą, kurie patenka į įsisteigimo laisvės taikymo sritį. Dėl šios priežasties EB sutartyje nėra išvardinti kiekvienos valstybės narės teisės subjektai, kuriems yra suteikiama juridinių asmenų įsisteigimo laisvė. Be to, atsižvelgiant į faktą, kad valstybių narių teisinės sistemos bei juridinių asmenų statuso reglamentavimas skiriasi, taip pat į tai, kad ES valstybių narių, plečiantis Sąjungai, nuolat daugėja, toks išvardinimas būtų beprasmis ir sukeltų daugiau painiavos, nei įvestų aiškumo, EB sutarties kūrėjai pasirinko kitą sprendimą: Sutartyje pateikiami kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, kokiems subjektams taikomos šios nuostatos, nors galima pastebėti, kad nepaisant šių kriterijų, Sutarties tekste vis dėlto atskirai paminimos kai kurios įmonių formos kaip įsisteigimo laisvės subjektai, pavyzdžiui, kooperatyvai.

Vadovaujantis EB Sutarties 48 straipsniu, įsisteigimo laisvė suteikiama įmonėms arba bendrovėms. Kaip pažymi doc. dr. S. Žalimienė, sąvoka „įmonė“ apima visus asmenų susivienijimus, siekiančius ekonominių tikslų¹⁰. V. Edwards¹¹ nuomone, EB sutartyje buvo būtina pateikti išsamų apibrėžimą, nes sąvoka įmonė ir jos įvairūs lingvistiniai ekvivalentai neturi vienodos reikšmės visos ES mastu.: vienose valstybėse narėse ši sąvoka apima ir tam tikras bendrijų formas, tuo tarpu kitose ji apsiriboja tik grynai korporacinio pobūdžio dariniais. Atsižvelgiant į sutarties 48 straipsnio nuostatas,

---

¹⁰ *Cit. op. 2*, p. 33.

¹¹ EDWARDS, V. *Europos Sąjungos įmonių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 342.

galima teigti, kad įsisteigimo laisve gali naudotis tiek įmonės ar bendrovės, įsteigtos pagal civilinę, tiek pagal komercinę teisę, taip pat pagal viešąją ar privatinę teisę veikiančios juridiniai asmenys.

Atkreiptinas dėmesys, kad EB sutarties 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinant nuostatą, jog „siekiant tikslo, nustatytą šiame poskyryje, įmonės arba firmos, įkurtos pagal valstybės narės įstatymus ir turinčios ES savo įregistruotą buveinę, centrinę administraciją arba pagrindinę veiklos vietą, prilyginamos fiziniams asmenims, turintiems valstybės narės pilietybę,“ nesuteikiamas prioritetas nei vienam įmonės taikytinos teisės nustatymo kriterijui, t. y. nei įregistruotos buveinės, nei centrinės administracijos ar pagrindinės veiklos vietos turėjimui, o visi šie trys reikalavimai pateikiami kaip galimos alternatyvos. Pats Teismas yra ne kartą pasakęs, jog iš esmės, jei įmonės atitinka EB 48 straipsnio 1 dalyje nustatytas sąlygas ir jų registruota buveinė, centrinė administracija arba pagrindinė verslo vieta yra Bendrijoje, jos gali naudotis įsisteigimo laisve pagal EB 43 ir kitus straipsnius¹². Analizuojant Teismo jurisprudenciją, galima daryti išvadą, kad visų alternatyvių reikalavimų įtvirtinimas yra greičiau EB sutarties kūrėjų kompromisas, nei siekis įtvirtinti kurio nors kriterijaus prioriteto kitų atžvilgiu. Taigi, remiantis ETT jurisprudencija, visus tris reikalavimus reikia suprasti kaip alternatyvius, nesuteikiant nė vienam prioriteto.

Nagrinėjamų nuostatų atsiradimas EB sutartyje nėra atsitiktinis. Valstybės narės, vadovaujasi dviem nesuderinamomis teorijomis, pagal kurias įmonių pilietybė¹³ faktiškai nustatoma remiantis registruotos buveinės arba centrinės administracijos (pagrindinės veiklos vietos)¹⁴ buvimo vieta, ir sunku išplėtoti bendrą visai ES teoriją dėl korporacijos pilietybės, kuri apimtų šiuos du skirtingus požiūrius. Dėl šios priežasties EB sutartyje negali būti nuorodos tiesiog į valstybės narės korporacinius piliečius: vietoj to siekiama įtvirtinti kriterijus, pagal kuriuos būtų galima nustatyti įmonės pilietybę ir kurie būtų priimtini abiejų teorijų šalininkams¹⁵. Teismas pareiškė, kad būtent įmonės buveinė iš šių

---

¹² Byla C-299/02 *Commission v. Netherlands*, 2004, ECR I-9761, sprendimo 37 punktą.

¹³ Šis terminas vartojamas atsižvelgiant į tai, jog įsisteigimo laisvę sutartis garantuoja ne tik juridiniams, bet ir fiziniams asmenims, ir nustato, kad juridiniai asmenys prilyginami fiziniams asmenims. Darydami paralelę tarp fizinių ir juridinių asmenų, daugelis autorių, siekdami parodyti įmonės priklausomybę tam tikrai valstybei, naudoja įmonės pilietybės sąvoką, nors paprastai pilietybė siejama tik su fiziniais asmenimis.

¹⁴ Formuliuotė „Principal establishment“ yra vartojama Belgijos teisėje ir reiškia įmonės realią buveinę („pagrindinė veiklos vieta“ yra šios formuliuotės vertimas).

¹⁵ *Cit. op.* 9, p. 343.

trijų veiksmų yra tas jungiamasis veiksnys, pagal kurį nustatoma įmonės pilietybė¹⁶, ir kad Sutartis visiems trimis veiksmams suteikia vienodą reikšmę¹⁷.

Tuo tarpu kalbant apie fizinius asmenis kaip įsisteigimo laisvės subjektus, pažymėtina, kad nagrinėjama laisve gali naudotis tik savarankiškai, o ne pagal darbo sutartį dirbantys, ES piliečiai. Plačiau apie fizinius asmenis kaip įsisteigimo laisvės subjektus kalbama šio darbo skyriuje „Fizinių asmenų pirminio ir antrinio įsisteigimo laisvės samprata“.

Ekonominės veiklos kriterijus. Kaip jau minėta, Teisingumo Teismas įsisteigimą supranta kaip faktinę ekonominę veiklą, vykdomą kitoje valstybėje narėje. Todėl įmonių bei savarankiškai dirbančių asmenų, siekiančių dalyvauti priimančios valstybės narės ekonominiame gyvenime, veikla turi būti atlygintina¹⁸. Kyla klausimas, kokius kriterijus atitinkanti veikla laikoma atlygintina (kai kuriuose šaltiniuose ji įvardijama ne kaip atlygintina, o kaip siekianti pajamų veikla) ar atspindinti asmenų, įgyvendinančių įsisteigimo laisvę, dalyvavimą priimančios valstybės ekonominiuose santykiuose.

Teisingumo Teismas savo jurisprudencijoje nėra suformulavęs jokių griežtų reikalavimų sąvokoms „siekianti pajamų“ ar „atlygintina“. Teismas mano, kad atlygintinumas reiškia, jog už ekonominio pobūdžio paslaugą turi būti tinkamai sumokėta. Pažymėtina, kad atlygintinumas įsisteigimo laisvės kontekste iš tiesų itin svarbus, nes jis užtikrina teisės subjekto įsitvirtinimą rinkoje. Įsisteigimas reiškia integraciją į nacionalinę ekonomiką, visuomet susijusią su veiklos, siekiant pelno, vykdymu¹⁹.

Daugelis mokslininkų mano, kad tiek veiklos rūšis, tiek jos tikslas nėra labai svarbūs. Svarbu ir būtina tai, kad atitinkama veikla atspindėtų dalyvavimą ekonominiuose santykiuose²⁰. Įsisteigimo laisvė traktuojama labai plačiai. Ji apima ne tik verslo steigimą, bet ir bendriausio pobūdžio veiklą, susijusią su pasirengimu užsiimti verslu: patalpų bei gamybos priemonių nuomą ar vykdomus kokius nors montavimo darbus. EB sutarties 43 straipsnis apima visas ekonomines veiklas ir neakcentuoja jokios konkrečios veiklos rūšies²¹. Atkreiptinas dėmesys, kad Teismas ne kartą nagrinėdamas su laisvu asmenų judėjimu susijusias bylas konstatavo, jog tam tikra veikla, iš pirmo žvilgsnio negalinti atitikti siekiančios pajamų veiklos sampratos, buvo pripažinta atlygintina. Kaip pažymi N.

¹⁶ Byla 270/83 *Commission v. France*, 1986, ECR 273, sprendimo 18 punktas.

¹⁷ Byla 81/87 *The Queen v. HM Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex p. Daily Mail and General Trust PLC*, 1988, ECR 5483, sprendimo 21 punktas.

¹⁸ ROGERS, N.; SCANELL, R. *Free movement of persons in the enlarged European Union*. London: Sweet and Maxwell, 2005. p. 122.

¹⁹ GENERALINIO ADVOKATO G. DARMON IŠVADOS, pateiktos byloje 81/87 *R v HM Treasury & Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail & General Trust PLC*, 1988, ECR 5483, 3 punktas.

²⁰ *Cit. op.* 2, p. 4.

²¹ JUNEVIČIUS, A, SCHAFFER, H.M. *Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė*. Kaunas, 2005, p. 144.

Rogers bei R. Scanell²², Teismas pripažino, kad į ekonominės veiklos sąvoką patenka profesionalių ar pusiau profesionalių sportininkų veikla, jeigu pastariesiems pagal darbo sutartį yra mokamas atlyginimas arba jų veikla traktuojama kaip apmokamų paslaugų teikimas. Teismas taip pat manė, kad atlygintina veikla laikytinas ir asmenų darbas religinėse bendruomenėse, už kurį jiems nors ir ne tiesiogiai, t.y. ne pinigais, bet kitokia forma atlyginama. Remiantis Teismo bylų analize, galima sutikti su doc. dr. S. Žalimienės pateikiama išvada, kad netgi kultūrinė, sportinė, socialinė ar panaši veikla patektų į EB sutarties 43 straipsnio reguliavimo sferą, jei tik ji būtų atlygintina. Vadinasi, į aptariamo straipsnio reguliavimo sferą praktiškai nepatektų tik labdaringa veikla. Šiuo atveju net nesvarbu, ar faktiškai yra gaunamas atlyginimas. Net tokia veikla, kai pagamintų prekių nepasiseka realizuoti, patektų į įsisteigimo laisvės sritį, jei šias prekes iš tiesų buvo siekiama realizuoti²³.

Nuolatinės ir nenutrūkstamos veiklos kriterijus. Teismo patiekiamą įsisteigimo laisvės koncepcija reikalauja, kad ekonominė veikla būtų nuolatinė bei nenutrūkstama. Kaip teigia N. Rogers bei R. Scanell²⁴, negalima prieš imantis priimančioje valstybėje veiklos nustatyti, jog ji bus terminuota. Teisingumo Teismas savo priimtuose sprendimuose ne kartą pažymėjo, kad įsisteigimas turi būti ilgalaikis. EB sutarties 43 straipsnio nuostatos taikomos tik tokiais atvejais, kai asmenys nuolatos dalyvauja kitos valstybės ekonominiame gyvenime ir skatina visoje Bendrijoje suderintą ir subalansuotą ekonomiką²⁵.

Valstybės sienos kirtimo reikalavimas. Ekonominė veikla turi pasižymėti sienos kirtimo elementu. Jei ši veikla vykdoma tik ja užsiimančio subjekto kilmės valstybės viduje ir niekaip nėra susijusi su kitomis ES valstybėmis narėmis, tokios veiklos atžvilgiu ES teisės nuostatos netaikomos²⁶.

Reikalavimas laikytis priimančios valstybės teisės nuostatų. Besinaudojantys įsisteigimo laisve turi laikytis priimančios valstybės teisės aktų²⁷. Pažymėtina, jog priimančios valstybės teisės aktais būtina vadovautis tiek įsisteigiant šioje valstybėje, tiek ir po įsisteigimo vykdant joje ekonominę veiklą.

Diskriminacijos ir apribojimų draudimas. EB Sutarties nuostatos, įtvirtinančios įsisteigimo laisvę, draudžia, remiantis pilietybės pagrindu, neleisti valstybėje narėje

---

²² *Cit. op.* 18, p. 122.

²³ *Cit. op.* 2, p. 4.

²⁴ *Cit. op.* 18, p. 123.

²⁵ *Cit. op.* 21, p. 141.

²⁶ *Cit. op.* 18, p. 123.

²⁷ DAVIES, K. *Understanding European Union Law*. Third edition, Routledge-Cavendish: Taylor & Francis Group, 2007, p. 149.

įsisteigti kitos valstybės narės nacionaliniams subjektams bei skirtingai elgtis su nacionaliniais ir kitų valstybių subjektais, kurie jau yra įsisteigę priimančioje valstybėje narėje²⁸. *Factortame II* byloje²⁹ Teismas konstatavo, jog nediskriminavimo principas dėl pilietybės taikomas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, tik juridinių asmenų atveju reikėtų kalbėti ne apie pilietybę, o apie juridinio asmens priklausomybę tam tikrai valstybei³⁰. Taigi skirtingų teisių ir pareigų nustatymas priimančios valstybės įstatymuose pilietybės ar nacionalinės priklausomybės pagrindu traktuojamas kaip diskriminacija, kurią draudžia tiek Sutarties 43, tiek 12 straipsniai. Kitų valstybių nacionalinius subjektus diskriminuojančios valstybės narės teisės nuostatos laikomos nesuderinamomis su ES teise³¹. Pažymėtina, jog draudžiama ne tik tiesioginė diskriminacija dėl pilietybės, bet ir bet kokios netiesioginio diskriminavimo formos.

Atkreiptinas dėmesys, jog pastaruoju metu įsisteigimo laisvė suprantama ne tik kaip diskriminacijos draudimas, bet ir kaip platus įsisteigimo apribojimų draudimas. Tai patvirtina Teismo jurisprudencijoje³² įtvirtinta pozicija, kad draudžiamos bet kokios taisyklės, nors ir nediskriminuojančios, tačiau apribojančios ar darančios mažiau patrauklią įsisteigimo laisvę. Kaip pažymi M. Horspool ir M. Humphreys³³, laisvės imtis veiklos bei verstis ja užtikrinimas yra vienas iš pagrindinių Europos Bendrijos tikslų. Ekonomika negali vystytis, jeigu sudaromos kliūtys gamybai, darbui ar su konkrečiu verslu susijusių išteklių gavimui.

Įsisteigimo laisvės įgyvendinimo išimtys - pateisinami apribojimai. Kalbant apie teises ir laisves, reikia pažymėti, kad nei viena teisė ar laisvė, ypač aptariant tas, kurios yra įtvirtintos EB sutartyje, nėra absoliuti ir esant tam tikroms sąlygoms gali būti ribojama. Įsisteigimo laisvės įgyvendinimo išimtis sąlyginai galima suskirstyti į dvi grupes: tiesiogiai įtvirtintas EB sutarties straipsniuose, bei pripažintas ETT.

EB sutartis numato keletą išimčių, kurių pagrindu galima apriboti įsisteigimo laisvę. Šiuo atveju paminėtinos EB sutarties 45, 46 straipsniuose numatytos išimtys. Atkreiptinas dėmesys į EB sutarties 45 str. 2 dalį, nustatančią, jog Taryba, remdamasi Komisijos siūlymu, kvalifikuota balsų dauguma gali nustatyti sritis, kuriose galimi įsisteigimo laisvės apribojimai.

EB sutarties 45 straipsnis suteikia teisę riboti EB sutarties įsisteigimo laisvės nuostatas veikloje, apimančioje viešosios valdžios įgyvendinimą. Šios nuostatos yra

---

²⁸ *Cit. op.* 18., p. 123.

²⁹ *Cit. op.* 7.

³⁰ HORSPOOL M., HUMPHREYS, M. *European Union Law*. Oxford University Press, 2006. p. 429.

³¹ *Cit. op.* 27, p. 149.

³² *Cit. op.* 8.

³³ *Cit. op.* 30, p. 429.

panašios į valstybės tarnybos išlygą, numatytą laisvo darbuotojų judėjimo srityje (EB sutarties 39 str. 4 d.), tačiau, Teismo nuomone, 45 straipsnyje numatyta išimtis įsisteigimo laisvėje yra net siauresnė, nes neapima veiklos, susijusios su netiesioginiu viešosios valdžios įgyvendinimu. Viešosios valdžios įgyvendinimo veikla turi tiesiogiai sietis su oficialiu viešosios valdžios funkcijų vykdymu. Aptariamą išimtį Teismas išaiškino *Reyners*³⁴, *Thijssen*³⁵, *Komisija prieš Graikiją*³⁶ ir kitose bylose. Remiantis minėtomis bylomis, galima daryti išvadą, kad Teismas šią išimtį aiškina gana siaurai, pabrėždamas, kad tokia veikla turi būti tiesiogiai ir konkrečiai susijusi su viešosios valdžios įgyvendinimu, o ne vien pagalbinė ar parengiamoji³⁷.

EB sutarties 46 straipsnyje įtvirtintos nuostatos pagrindu valstybės narės gali riboti įsisteigimo laisvę viešosios tvarkos, visuomenės saugumo bei visuomenės sveikatos pagrindais. Nagrinėjant viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo išlygą, atkreiptinas dėmesys, kad EB teisėje nėra pateikiama aiškių kriterijų, kuriais remiantis būtų galima šias sąvokas atskirti ir apibrėžti. Vadovaujantis Teisingumo Teismo sprendimu, priimtu *Van Duyn*³⁸ byloje, galima teigti, kad valstybės narės turi teisę nustatyti aptariamą išlygą turinį, tačiau šią jų teisę riboja ES teisė. Be to, Teismas ne kartą yra pasakęs, kad, susidarius tokiai situacijai, kai Bendrija yra nepriėmusi derinamųjų priemonių, valstybės narės pačios sprendžia, kiek jos gina EB sutarties 46 straipsnio 1 dalyje minimus tikslus ir bendrąjį interesą bei nusprendžia dėl būdų, kuriais siekia šio apsaugos lygio. Tačiau vykdydamos šią veiklą jos privalo neišeiti už Sutarties nustatytų ribų ir ypač laikytis proporcingumo principo, reikalaujančio, kad priemonės, kurių imamasi, tiktų įgyvendinti užsibrėžtą tikslą ir jomis nebūtų siekiama daugiau nei būtina tikslui, dėl kurio įgyvendinimo taikomi šie apribojimai, pasiekti.

Prie Teismo pripažintų įsisteigimo laisvės įgyvendinimo išimčių priskirtini ribojimų pagrįstumo sąlygas atitinkantys ribojimai. Atkreiptinas dėmesys, jog *Centros*³⁹ byloje, kartodamas sprendimus, priimtus *Kraus*⁴⁰ ir *Gebhard*⁴¹ bylose, ETT nustatė galimas ribojimo pagrįstumo sąlygas, t.y. sąlygas, kada galima pateisinti nediskriminuojančias, tačiau ribojančias ar darančias mažiau patrauklią įmonių įsisteigimo laisvę, priemones: „...jos turi būti taikomos nediskriminuojant, turi būti grindžiamos imperatyviais

³⁴ Byla 2/74 *Reyners v. Belgium*, 1974, ECR 631.

³⁵ Byla C-42/92 *Thijssen v. Controledienst voor de Verzekeringen*, 1993, ECR I-4047.

³⁶ Byla C-306/89 *Commission v. Greece*, 1991, ECR I-5863.

³⁷ *Cit. op.* 3, p. 56-57.

³⁸ Byla 41/74 *Van Duyn v. Home Office*, 1974, ECR 1337, 4 punktas.

³⁹ Byla C-221/97 *Centros Ltd v Erhervs - og Selskabsstyrelsen*, 1998, ECR 1495.

⁴⁰ Byla C-19/92 *Dieter Kraus v Land Baden-Württemberg*, 1993, ECR I-01663.

⁴¹ *Cit. op.* 8.

reikalavimais, kurie nustatomi bendrųjų interesų pagrindu, turi būti tinkamos, norint pasiekti tikslą, ir neturi būti labiau ribojančios nei būtina, siekiant numatyto tikslo⁴².”

Pirminis ir antrinis įsisteigimas bei pirminio ir antrinio įsisteigimo laisvė. EB Sutartis pagal 43 straipsnį išskiria dvi įsisteigimo rūšis: pirminį įsisteigimą, kitaip vadinamą pagrindinį įsisteigimą, ir antrinį įsisteigimą. Pagrindiniu (pirminiu įsisteigimu) yra vadinamas toks įsisteigimas, su kuriuo tiesiogiai susijusi pagrindinė veikla. Antrinis įsisteigimas visuomet yra priklausomas nuo pagrindinio įsisteigimo. Šis priklausymas gali būti organizacinio ar ekonominio pobūdžio. Teisinė priklausomybė šiuo atveju neakcentuotina, nes, pavyzdžiui, dukterinės įmonės kaip antrinio įsisteigimo forma yra teisiškai savarankiškos⁴³.

Sąvokos „pirminis ir antrinis įsisteigimas“ neturėtų būti painiojamos su „pirmine ir antrine įsisteigimo laisve“. Kadangi, pavyzdžiui, teisiškai savarankiška antrinio įsisteigimo rūšis (dukterinė įmonė) gali naudotis tiek pirmine, tiek antrine įsisteigimo laisve. Reikėtų pabrėžti, kad pirminės ir antrinės įsisteigimo laisvės atskyrimas teisiškai reikšmingas, nes, pavyzdžiui, pirmine įsisteigimo laisve gali pasinaudoti kiekvienas Europos Sąjungos pilietis nepriklausomai nuo savo apsigyvenimo ar veikimo vietos. Tačiau antrine įsisteigimo laisve ES pilietis gali naudotis tik tuomet, kai yra įsikūręs vienoje iš Europos Sąjungos valstybių⁴⁴. Tuo tarpu įmonės galės pasinaudoti antrinio įsisteigimo laisve tik tuo atveju, jei patronuojanti įmonė bus įsteigta laikantis vienos iš ES valstybės narės reikalavimų⁴⁵.

3. FIZINIŲ ASMENŲ ĮSISTEIGIMAS

3.1. FIZINIŲ ASMENŲ PIRMINIO IR ANTRINIO ĮSISTEIGIMO LAISVĖS

SAMPRATA

Kaip jau buvo minėta aptariant įsisteigimo laisvės koncepciją, pirminio ir antrinio įsisteigimo laisvė suteikiama ne tik juridiniams, bet ir fiziniams asmenims. Šiame skyriuje analizuojami fizinių asmenų pirminio ir antrinio įsisteigimo laisvės sampratos pagrindiniai bruožai.

---

⁴² VĖGĖLĖ. I. *Įmonių įsisteigimo teisė Europos Teisingumo Teismo sprendimuose*// Jurisprudencija 72 (64), Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2005, p. 12.

⁴³ *Cit. op. 2*, p. 16.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Cit. op. 27*, p. 150.

Pažymėtina, jog įsisteigimo laisvė suteikiama savarankiškai dirbantiems asmenims. Pasak Teisingumo Teismo, „įsisteigimo sąvoka pagal Sutartį yra labai plati, leidžianti Bendrijos nacionaliniam subjektui pastoviai ir nepertraukiamai dalyvauti valstybės narės, kuri nėra jo kilmės šalis, ekonominiame gyvenime ir gauti pelną, tokiu būdu prisidedant prie ekonominės ir socialinės skvarbos savarankiškai dirbančių asmenų veiklos srityje Bendrijoje“⁴⁶. Sutartis nepateikia „savarankiškai dirbančių asmenų“ sąvokos, tačiau nagrinėjama sąvoka buvo apibrėžta *Jany*⁴⁷ bylos sprendime, nurodant, kad kitaip nei darbuotojai, savarankiškai dirbantys asmenys neturi pavaldumu paremtų santykių, jie prisiima savo darbo sėkmės ar nesėkmės riziką, jiems mokama tiesiogiai ir be išskaičiavimų⁴⁸. Bet kokia ekonominė atlygintina veikla, kurią asmuo atlieka būdamas nepavaldus kitam asmeniui, yra laikoma savarankiškai dirbančio asmens veikla⁴⁹. Veikla turi būti susijusi su ES valstybės narės sienos kirtimu. Pasienio darbuotojai, kasdien dėl darbo specifikos kertantys valstybės sieną, yra ginami EB sutarties 39 straipsnio nuostatų. Tuo tarpu, kai fizinio asmens, įsisteigusio vienoje valstybėje narėje, ekonominė veikla iš esmės yra vykdoma kitoje ES valstybėje narėje, taikomos Sutarties 43 straipsnio nuostatos⁵⁰.

Fizinių asmenų pirminio įsisteigimo laisvė reiškia ekonominio pobūdžio veiklos pradėjimą Europos Sąjungos valstybėje narėje (pavyzdžiui, asmuo pirmą kartą pradeda vertis gydytojo praktika) arba persikėlimą iš vienos ES valstybės narės į kitą, kai tuo tarpu kilmės valstybėje narėje lieka antrinis įsisteigimas (pavyzdžiui, perkeliamas gydytojo kabinetas iš Vokietijos į Prancūziją). Priešingai, antrinė įsisteigimo laisvė reiškia, kad įsisteigus lieka antrinio įsisteigimo nuo pagrindinės įstaigos priklausomybė. Šiuo atveju fiziniai asmenys gali steigti tik teisiškai priklausomas įstaigas (pavyzdžiui, steigimas papildomo teisės biuro užsienyje). Taigi antriniam įsisteigimui būdinga tai, kad išlieka pagrindinė savarankiškai dirbančiojo veiklos vieta, o steigiami tik papildomi (pagalbiniai) veiklos punktai⁵¹.

C. Barnard teigimu⁵², fiziniai asmenys įsisteigimo laisvę gali įgyvendinti ne tik patys įsikurdami kitoje valstybėje narėje su tikslu ten užsiimti savarankiškai dirbančio asmens veikla, bet ir dalyvaudami steigiant bendroves kitoje valstybėje narėje, kaip

⁴⁶ Cit. op. 8, sprendimo 24 punktas.

⁴⁷ Byla C-268/99 *Aldona Malgorzata Jany and Others v. Staatssecretaris van Justitie*, 2001, ECR I-8615.

⁴⁸ BARNARD, C. *Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturios laisvės: laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas*. Vilnius. 2006. p. 87.

⁴⁹ TATHAM, F. A. *EC Law in practice: a case study approach*. Budapest: HVG-ORAC, 2006, p. 401.

⁵⁰ CHALMERS, D.; HADJEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: text and materials*. Cambridge University Press. 2006, p. 702.

⁵¹ Cit. op. 2, p. 17.

⁵² Cit. op. 48, p. 88.

apibrėžta 48 straipsnyje (pvz. tapdami bendrovės akcininkais⁵³ arba direktoriumi⁵⁴). Pažymėtina, jog tokį mokslininkės teiginį patvirtina ir Teismo išreikšta pozicija byloje *N prieš Inspecteur van de Belastingdienst Oost/kantoor Almelo*⁵⁵. Šioje byloje buvo nagrinėjamas EB 43 straipsnio taikymo klausimas Bendrijos piliečio, pakeitusio gyvenamąją vietą, bet turinčio visas kitoje valstybėje narėje įsteigtų bendrovių akcijas, atžvilgiu. Teismas priminęs savo ankstesnius sprendimus, kuriuose teigė, kad bendrovės, kurios buveinė yra kitoje valstybėje narėje nei šių akcijų savininko gyvenamosios vietos valstybė, 100 % kapitalo turėjimas neabejotinai lemia, kad šiam mokesčių mokėtojui taikomos Sutarties nuostatos dėl įsisteigimo laisvės, priėjo prie išvados, kad Bendrijos piliečiui, gyvenančiam vienoje valstybėje narėje ir turinčiam kitoje valstybėje narėje įsteigtos bendrovės akcijų, kurios leidžia jam daryti tokią įtaką bendrovės sprendimams, kad jis gali spręsti dėl jos veiklos, taip visuomet yra, kai toks asmuo turi 100 % bendrovės kapitalo, gali būti taikoma įsisteigimo laisvė⁵⁶ ir jis gali remtis EB 43 straipsniu⁵⁷.

3.2. FIZINIŲ ASMENŲ ĮSISTEIGIMO LAISVĖS RIBOJIMAI

Atsižvelgiant į nagrinėjamo klausimo sudėtingumą, šis skyrius skirstomas į poskyrius, iš kurių kiekviename aptariami svarbiausi fizinių asmenų įsisteigimo laisvės ribojimo aspektai.

3.2.1. NAUJOS DIPLOMŲ IR PROFESINIŲ KVALIFIKACIJŲ PRIPAŽINIMO TENDENCIJOS

Turimų diplomų bei įgytos profesinės kvalifikacijos pripažinimas itin svarbus asmenims, norintiems priimančioje valstybėje įsisteigti bei užsiimti ekonomine veikla pagal įgytą profesiją. Europos Sąjungoje pripažįstama, kad, siekiant užtikrinti savarankiškai dirbančių asmenų įsisteigimo laisvės įgyvendinimą, būtina šalintis kliūtis, galinčias atsirasti dėl nevienodo valstybėse narėse įgytų diplomų, pažymėjimų ar kitų oficialias kvalifikacijas įrodančių dokumentų vertinimo.

---

⁵³ Byla C-251/98 *Baars v. Inspecteur der Belastingdienst Particulieren/Ondernemigen Gorinchem*, 2000, ECR I-2787, sprendimo 22 punktas.

⁵⁴ *Cit. op. 7.*

⁵⁵ Byla C-470/04 *N prieš Inspecteur van de Belastingdienst Oost/kantoor Almelo*, 2006, ECR I-7409.

⁵⁶ *Ibid.*, sprendimo 26-27 punktai.

⁵⁷ *Ibid.*, sprendimo 30 punktas ir rezoliucinės dalies 1 punktas.

Priimančios valstybės atsisakymas pripažinti kitose ES valstybėse narėse įgytą kvalifikaciją yra svarbi praktinė įsisteigimo laisvės kliūtis⁵⁸. Komisija, siekdama palengvinti asmenų, praktikuojančių pagal savo profesiją kitoje nei įgyta kvalifikacija valstybėje narėje veiklą, priėmė daugybę direktyvų⁵⁹.

Atkreiptinas dėmesys, jog teisės derinimo procesas tarp valstybių narių diplomų ir kvalifikacinių pažymėjimų pripažinimo srityje buvo ilgas ir susidėjo iš kelių etapų. Pasirinkus vertikalųjį metodą, buvo priimta daug sektorinių direktyvų. Jų pagrindu nustatytas reglamentavimas yra susijęs su atskiros profesijos diplomų ir kvalifikacinių pažymėjimų pripažinimu. Kaip pažymi R. C. A White⁶⁰, sektorinėmis direktyvomis buvo siekiama nustatyti bendrus minimalius standartus toms profesijoms, kurių atžvilgiu šios direktyvos taikomos. Direktyvomis taip pat nustatomas automatinio pripažinimo priimančioje valstybėje principas.

Tačiau derybų dėl šių direktyvų procesas buvo ypač lėtas (vien derybos dėl architektų direktyvos truko 17 metų), ir jų taikymo sritis buvo ribota (pvz., Teisininkų paslaugų direktyva buvo taikoma tik paslaugoms, o ne įsisteigimui). Dėl to vienos rinkos programoje buvo paskelbtas naujas metodas: abipusiu pripažinimu grįstas horizontalus derinimas, paremtas Teisingumo Teismo sprendimas, priimtais *Cassis de Dijon*⁶¹ ir *Vlassopoulou*⁶² bylose⁶³. Ši iniciatyva lėmė tai, jog palaipsniui buvo priimtos trys „bendrosios sistemos“ arba „horizontaliosios“ direktyvos. „Horizontaliosios direktyvos“ gerokai skyrėsi nuo jų sektorinių pirmtakių: jos taikomos visoms profesijoms, atitinkančioms direktyvose išdėstytus kriterijus, o ne kuriai nors vienai profesijai; pripažinimas grindžiamas abipusio pasitikėjimo principu, kai išankstinis parengiamųjų ir mokomųjų kursų derinimas įvairioms nereikalingas; pripažinimas yra suteikiamas „galutiniam produktui“ – pakankamą profesiją turintiems profesionalams, kurie jau turi profesinį išsilavinimą. Nors taikant šį principą buvo išvengta kai kurių problemų, susijusių su derybomis dėl konkrečių sektorių direktyvų, ši nauda neatėjo veltui. Bendrosios teisės sistemos direktyvos negarantuoja pripažinimo – jos tik reikalauja, kad priimančiosios valstybės valdžios institucijos išnagrinėtų judėjimo laisve besinaudojančio

---

⁵⁸ *Cit. op.* 48, p. 95.

⁵⁹ CUTHBERT, M. *European Union Law 2007-2008*. London: Sweet & Maxwell, 2008, p.154.

⁶⁰ WHITE, R. C. A. *Workers, Establishment and Services in the European Union*. Oxford EC Law Library. 2004, p. 64.

⁶¹ Byla 120/78 *Rewe/ Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, 1979, ECR 649.

⁶² Byla C- 340/89 *Vlassopoulou/ Ministerium für Justiz, Bundes- u. Europaangelegenheiten Baden-Württemberg*, 1991, ECR I-2357.

⁶³ *Cit. op.* 48, p. 99.

asmens kvalifikaciją, jei paaiškėtų, kad ji yra nepakankamos trukmės ar turinio, valstybė narė gali taikyti papildomus reikalavimus⁶⁴.

„Horizontaliosios direktyvos“ egzistavo šalia sektorinių pirmtikių ir jų nepakeitė. Taigi šių direktyvų pagalba neefektyvumo problema nebuvo iki galo išspręsta. Diplomų ir kvalifikacijų pripažinimo sistema buvo racionalizuota priimant direktyvą 2005/36/EB. Šios direktyvos pagalba visas su diplomų ir kvalifikacinių pažymėjimų pripažinimu susijęs reguliavimas buvo įtvirtintas viename dokumente, sujungiant daugelį prieš tai buvusių direktyvų skirtumų⁶⁵. Su direktyvos 2005/36/EB, diplomų bei kvalifikacinių pažymėjimų pripažinimo srityje atsirado naujų tendencijų, kurios aptariamose analizuojant direktyvoje įtvirtintą reglamentavimą.

2007 m. spalio 20 dieną, pasibaigus perkėlimo laikotarpiui, naujoji direktyva pakeitė 15 iki tol profesinių kvalifikacijų srityje egzistavusių direktyvų, tokiu būdu įtvirtindama visapusišką Bendrijos sistemos modernizaciją, kuri buvo pradėta kurti net prieš keturiasdešimt metų. Atkreiptinas dėmesys, kad naujojoje direktyvoje sektorinės direktyvos dėl bendrosios praktikos slaugytojų, gydytojų odontologų, veterinarijos gydytojų, akušerių, architektų, vaistinininkų ir gydytojų buvo sujungtos į vieną tekstą.

Pažymėtina, jog aptariamose direktyvos preambulės 14 punkte įtvirtinta nuostata, nustatanti, kad pripažinimo mechanizmas, sukurtas direktyvomis 89/48/EEB ir 92/51/EEB, lieka nepakitęs. Dėl to diplomo, kuriuo patvirtinamas sėkmingas mažiausiai vienerių metų trukmės mokymų po vidurinės mokyklos baigimas, turėtoji leidžiama užsiimti reglamentuojama profesija valstybėje narėje, kurioje leidimas priklauso nuo diplomo, liudijančio sėkmingą aukštojo arba universitetinio išsilavinimo, kurio trukmė — ketveri metai, baigimą nepriklausomai nuo lygmens, kuriam reikalaujamas diplomas priklauso priimančioje valstybėje narėje. Priešingai, kai leidimas užsiimti reglamentuojama profesija priklauso nuo sėkmingo aukštojo arba universitetinio išsilavinimo, kurio trukmė — daugiau nei ketveri metai, baigimo, toks leidimas suteikiamas tik diplomo, įrodančio sėkmingą aukštojo arba universitetinio mokslo, kurio trukmė — mažiausiai treji metai, baigimą, turėtojams.

Pažymėtina, jog nors ši direktyva apima daugelį iki tol priimtų sektorinių direktyvų, tačiau, remiantis direktyvos preambulės 42 punkto nuostata, įsisteigimu ir paslaugų teikimui ji taikoma nepažeidžiant specialių teisinių nuostatų dėl profesinės kvalifikacijos pripažinimo, esančių, pvz., transporto, draudimo tarpininkų ir įstatyminių auditorių sferose. Ši direktyva neturi poveikio 1977 m. kovo 22 d. Tarybos direktyvos 77/249/EEB,

---

⁶⁴ *Cit. op.* 48, p. 102-103.

⁶⁵ *Cit. op.* 50, p. 719.

skirtos padėti teisininkams veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas⁶⁶, ir 1998 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 98/5/EB, skirtos padėti teisininkams verstis nuolatine advokato praktika kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje buvo įgyta kvalifikacija⁶⁷, veikimui. Teisininkų profesinės kvalifikacijos pripažinimą nuolatiniam įsisteigimui pagal profesinį vardą priimančiojoje valstybėje narėje ir toliau reglamentuoja direktyva 98/5/EB.

Direktyva 2005/36/EB reglamentuojama itin daug įvairių profesijų, į jos reguliavimo sritį įtraukiant netgi tas veiklas, kurios ne itin tiksliai atitinka direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje pateikto reglamentuojamos profesijos apibrėžimo, tačiau yra numatytos direktyvos pirmajame priede⁶⁸. Siekiant apjungti sritinėmis direktyvomis nustatytą reguliavimą, aptariamoje direktyvoje įtvirtinamos nuostatos, reglamentuojančios medicinos gydytojų, bendrosios praktikos slaugytojų, gydytojų odontologų, veterinarijos gydytojų, akušerių, vaistininkų ir architektų rengimo tipus, taip pat šių profesijų atstovams būdingas įgytas teises ir jų profesinę veiklą.

Pagrindine direktyvos nuostata laikoma 4 straipsnio 1 dalis, nurodanti, jog priimančiajai valstybei narei pripažinus profesinę kvalifikaciją asmuo gali užsiimti toje valstybėje narėje ta pačia profesija, kuriai jis laikomas turinčiu kvalifikaciją kilmės valstybėje narėje, ir verstis ja priimančiojoje valstybėje narėje tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos šalies piliečiai⁶⁹.

Direktyva nustato tris pripažinimo būdus, kurie priklauso nuo konkrečios profesinės veiklos⁷⁰. Visi trys pripažinimo būdai, arba sistemos, turi tam tikrų savitų bruožų.

Pirmoji yra bendroji pripažinimo sistema. Direktyvos skyriuje, reglamentuojančiame bendrąją pripažinimo sistemą, iš esmės įtvirtinti principai, kurie buvo numatyti dar 89/48/EEB ir 92/51/EEB direktyvose. Tam tikri pokyčiai padaryti tik tam, kad būtų supaprastinta pripažinimo procedūra. Bendroji pripažinimo sistema taikoma tų profesijų atžvilgiu, kuriomis norint užsiimti priimančiojoje valstybėje narėje reikalinga turėti specialią kvalifikaciją. Čia taikomas abipusio diplomų pripažinimo principas⁷¹. Aptariama pripažinimo sistema įtvirtinta direktyvos 13 straipsnyje, nurodančiame, jog jei užsiimti reglamentuojama profesija priimančiojoje valstybėje narėje leidžiama tik turint tam tikrą profesinę kvalifikaciją, tos valstybės narės kompetentinga institucija leidžia dirbti pagal tą profesiją tokiomis pačiomis sąlygomis, kokios taikomos jos piliečiams, tiems

⁶⁶ OL L 78, 1977 3 26, p. 17. Direktyva su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2003 m. Stojimo aktu.

⁶⁷ OL L 77, 1998 3 14, p. 36. Direktyva su pakeitimais, padarytais 2003 m. Stojimo aktu.

⁶⁸ *Cit. op.* 50, p. 719.

⁶⁹ *Ibid.*, p. 719 – 720.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 720.

⁷¹ *Ibid.*

pareiškėjams, kurie turi kompetenciją patvirtinantį dokumentą ar formalios kvalifikacijos įrodymą, kurio kita valstybė narė reikalauja norint užsiimti ta profesija jos teritorijoje. Direktyvos 13 straipsnis iš esmės pakartoja direktyvų 89/48/EEB ir 92/51/EEB direktyvomis 3 straipsnį. Galimybė dirbti pagal profesiją taip pat suteikiama pareiškėjams, kurie per pastaruosius 10 metų dvejus metus visu etatu dirbo pagal toje dalyje nurodytą profesiją kitoje valstybėje narėje, kuri tos profesijos nereglamentuoja, jei tie pareiškėjai turi vieną ar daugiau kompetenciją patvirtinančių dokumentų arba formalią kvalifikaciją įrodančius dokumentus.

Valstybė narė gali pareikalauti pareiškėjų išlaikyti tinkamumo testą ar pabaigti iki trijų metų trunkantį adaptacijos periodą⁷². Tai vadinama kompensacinėmis priemonėmis, kurios yra šia direktyva įvedama naujovė. Kompensacinės priemonės, įtvirtintos direktyvos 14 straipsnyje suteikia teisę valstybėms narėms reikalauti, kad pareiškėjas baigtų iki trejų metų trunkantį adaptacijos laikotarpį arba atliktų jo tinkamumo testą, jei: a) rengimo, dėl kurio jis pateikia įrodymą dėl pripažinimo, trukmė yra bent vieneriais metais trumpesnė už reikalaujamą priimančiosios valstybės narės; b) jo įgytas rengimas apima iš esmės skirtingus dalykus nei tie, kuriems skirtas formalios kvalifikacijos įrodymas, kurio reikalauja priimančioji valstybė narė; c) reglamentuojama profesija priimančioje valstybėje narėje apima vieną ar daugiau reglamentuojamos profesinės veiklos rūšių, kurių nėra atitinkamoje profesijoje kilmės valstybėje narėje, ir šį skirtumą sudaro specifinis rengimas, kuris yra reikalaujamas priimančiojoje valstybėje narėje ir apima iš esmės skirtingus dalykus nei tie, kuriems skirtas kompetenciją patvirtinantis dokumentas ar formalios kvalifikacijos įrodymas. Jei priimančioji valstybė narė pasinaudoja kompensacinėmis priemonėmis, ji turi pasiūlyti pareiškėjui pasirinkti adaptacijos laikotarpį ar tinkamumo testą.

Tam tikrais direktyvoje numatytais atvejais, valstybė narė gali nukrypti nuo reikalavimo suteikti pareiškėjui galimybę pasirinkti adaptacijos laikotarpį ar tinkamumo testą, ir pati gali numatyti, kokiais atvejais būtinas adaptacijos laikotarpis, bei kada pareiškėjo reikalaujama laikyti tinkamumo testą. Atkreiptinas dėmesys, jog valstybės pasirinkimo galimybė, ko reikalauti iš pareiškėjo, turi būti taikoma tinkamai atsižvelgiant į proporcingumo principą. Svarbiausia, jei valstybė narė ketina reikalauti, kad pareiškėjas baigtų adaptacijos laikotarpį arba atliktų tinkamumo testą, ji iš pradžių turi įsitikinti, ar žinios, pareiškėjo įgytos per profesinę patirtį valstybėje narėje arba trečiojoje šalyje, gali visiškai arba iš dalies užpildyti esminius skirtumus, dėl kurių taikomos kompensacinės priemonės.

---

⁷² *Ibid.*, p. 721.

Antrasis pripažinimo būdas apima tas veiklas, kurioms reikalinga turėti tik bendrų komercinių ar profesinių žinių. Šios veiklos, kurioms dažniausiai reikia gamybinių žinių, išvardintos direktyvos IV priede. Remiantis šiuo pripažinimo būdu, patekimas į priimančios valstybės rinką grindžiamas abipusiu patirties pripažinimu⁷³. Aptariamas pripažinimo būdas įtvirtintas direktyvos 16 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad jei valstybėje narėje leidžiama užsiimti viena iš IV priede išvardytų veiklos rūšių turint bendrųjų, komercinių ar profesinių žinių ir gebėjimų, ta valstybė narė pripažįsta ankstesnį užsiėmimą ta veikla kitoje valstybėje narėje kaip pakankamą tokių žinių ir gebėjimų įrodymą. Direktyvos 16-19 straipsniai pakartoja principus, įtvirtintus Direktyvos 1999/42/EB 4 straipsnyje, kuriame numatytas automatinio pripažinimo principas. Siekiant supaprastinti sistemą, nagrinėjamoje direktyvoje egzistuojančios profesijų kategorijos buvo pergrupuotos.

Profesinės veiklos laikotarpis, kuris reikalingas, kad įgyta kvalifikacija būtų pripažįstama priimančioje valstybėje narėje, priklauso nuo veiklos pobūdžio bei ankstesnės darbo patirties. Profesijos, nurodytos direktyvos IV priede, mažiau ginamos, negu tos, kurios priskirtinos pirmajam pripažinimo būdui. Pripažįstant kvalifikaciją aptariamam būdu, netikrinama, ar skirtingose valstybėse narėse įgytos kvalifikacijos pagrindu vykdoma veikla yra ekvivalentiška. Direktyvoje šios pripažinimo sistemos atžvilgiu nenustatoma jokių išimčių, susijusių su abipusio pripažinimo reikalavimu⁷⁴.

Trečioji pripažinimo sistema apima profesionalus – gydytojus, veterinarus, slauges, akušerius, farmacininkus, architektus ir dantistus – visus, kurių veikla anksčiau buvo reguliuojama sektorinėmis direktyvomis. Pripažįstant diplomus ir kvalifikaciją pagal šią sistemą, reikalaujama ne tik formalių kvalifikacijos įrodymų, bet taip pat ir įrodymų, kad asmuo atitinka minimalius mokymosi sąlygų reikalavimus, nustatytus direktyvoje. Pateikus šiuos įrodymus, taikomas automatinio pripažinimo principas⁷⁵. Pažymėtina, jog automatinio pripažinimo principas buvo nustatytas ir sektorinėse direktyvose.

Kai kurie autoriai teigia⁷⁶, jog ši direktyva turi trūkumų. Kiekviena iš trijų aptartų pripažinimo sistemų paremta skirtinga filosofija. Vieningo direktyvos moralinio veido nebuvimas kelia nerimą. Kyla klausimas, kodėl skirtingas režimas taikomas, pavyzdžiui, inžinieriams (pirmas metodas) ir architektams (trečias metodas)? Į šį klausimą galima atsakyti, jog tokią situaciją sąlygoja direktyva reguliuojamų veiklų įvairovė. Tačiau toks atsakymas kritikuotinas. Principai, apibrėžiantys atitinkamų profesijų priskyrimą vienai iš

---

⁷³ *Ibid.*

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*, p. 722.

trijų aptartų pripažinimo sistemų yra neaiškūs, be to, kiekvienas pripažinimo metodas apima pernelyg didelę veiklų įvairovę, o veiklas tarpusavyje gana nelengva palyginti.

Pažymėtina, jog ankstesnėse direktyvose nenumatytos su aptariama direktyva susijusios nuostatos valstybėse narėse pradėtos taikyti visai neseniai. Iki 2007 m. spalio 20 d. valstybės narės turėjo imtis priemonių, kurios padėtų užtikrinti direktyvoje numatytų tikslų įgyvendinimą. Būsima valstybių narių praktika parodys, ar pavyko diplomų bei profesinių kvalifikacijų pripažinimo sistemą Europos Sąjungos mastu padaryti efektyvesnę ir racionalesnę. Kadangi šiame darbe orientuojamasi į naujausių įsisteigimo laisvės tendencijų analizę, Teisingumo Teismo praktika, kurioje buvo aptariamoms ankstesnėse direktyvose įtvirtintos ir į analizuojamą direktyvą perkeltos nuostatos, neaptariama. Pažymėtina, kad Teismo praktikos, kurioje būtų nagrinėjamos ankstesnėse direktyvose numatytos nuostatos, dar nėra, nes tik 2007 m. spalio mėnesį baigėsi direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę laikotarpis.

Lietuva, imdamasi priemonių, užtikrinančių tinkamą direktyvos nuostatų įgyvendinimą, 2008 m. balandžio 4 d. priėmė Lietuvos Respublikos reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatymą⁷⁷, nustatanti, kad ES valstybių narių piliečių, Europos ekonominės erdvės (toliau – EEE) valstybių narių piliečių ir Šveicarijos Konfederacijos piliečių profesinės kvalifikacijos, įgytos ES, EEE ir Šveicarijos Konfederacijoje, pripažinimo principus ir mechanizmus, administracinį bendradarbiavimą, bei suteikia garantijas asmenims, įgijusiems profesinę kvalifikaciją kitoje valstybėje narėje, pagal darbo sutartį arba savarankiškai dirbti pagal tą pačią reglamentuojamą profesiją Lietuvos Respublikoje tokiomis pačiomis teisėmis kaip ir Lietuvos Respublikos piliečiams. Pažymėtina, jog šis įstatymas nesudaro kliūčių Lietuvos Respublikai kitų teisės aktų nustatyta tvarka pripažinti trečiųjų šalių piliečių už ES, EEE valstybių narių ir Šveicarijos Konfederacijos ribų įgytą profesinę kvalifikaciją.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuva minėtą įstatymą priėmė jau pasibaigus direktyvos perkėlimo laikotarpiui ir tokiu būdu kurį laiką neužtikrino savo piliečiams tinkamo direktyva suteikiamų teisių įgyvendinimo. EB sutarties 226 straipsnis numato galimybę Komisijai kreiptis į Teisingumo Teismą, jeigu kuri nors valstybė neįvykdė savo pareigos pagal Sutartį, pavyzdžiui dėl direktyvos neįgyvendinimo. Dėl šios priežasties neperkėlus arba perkėlus netinkamai direktyvos nuostatas, Lietuvos Respublikai galėjo būti pradėta pažeidimo procedūra. Pažymėtina, kad valstybių narių piliečiai gali tiesiogiai remtis direktyvos nuostatomis, jei pasibaigęs direktyvos

---

⁷⁷ Pažymėtina, jog 2008 m. balandžio 4 dieną Lietuvos Respublikos Seimas nutarė priimti šį įstatymą, kurio projekto numeris buvo Nr.XP-2453(2)ES. Kadangi rašant šį darbą įstatymas dar nebuvo paskelbtas, nuoroda į Valstybės žinių numerį nepatiekama.

perkėlimo laikotarpis, valstybėje narėje nėra imtasi priemonių, kurių pagalba užtikrinamas direktyva siekiamų tikslų įgyvendinimas, nacionaliniai teisės aktai prieštarauja direktyvos nuostatomis ar kai valstybė narė direktyvos neįgyvendino arba įgyvendino netinkamai. Kadangi pasibaigus direktyvos perkėlimo laikotarpiui, direktyvos nuostatos nebuvo tinkamai įgyvendintos, tai nuo 2007 m. spalio 20 d. Lietuvos Respublikos piliečiai galėjo tiesiogiai remtis direktyvos nuostatomis.

Iki Reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatymo priėmimo Lietuvoje direktyvų, reglamentuojančių profesinių kvalifikacijų pripažinimą, nuostatos buvo perkeltos įvairiais, tačiau žemesnę teisinę galią nei įstatymai turinčiais teisės aktais: Bendrosios pripažinimo sistemos direktyvos į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę perkeltos 2004 m. gegužės 3 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 535 „Dėl Aukštojo mokslo diplomų, diplomų, pažymėjimų ir kitų kvalifikaciją patvirtinančių dokumentų, išduotų Europos Sąjungoje, Europos ekonominėje erdvėje ar Šveicarijos Konfederacijoje siekiant dirbti pagal reglamentuojamą profesiją ar verstis reglamentuojama profesine veikla Lietuvos Respublikoje nuostatų ir tam tikros struktūros kursų sąrašo patvirtinimo“⁷⁸; Sektorių direktyvos į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę buvo perkeltos kompetentingų institucijų teisės aktais (atitinkamų institucijų vadovų įsakymais). Vadovaudamasis 2005/36/EB direktyva Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministras buvo priėmęs ne vieną įsakymą. Pažymėtina, jog šiuo atveju, kai nesant įstatyminio reglamentavimo, priimami poįstatyminiai teisės aktai, susiję su teisių ir pareigų asmenims nustatymu, pagrįstai gali būti keliamas klausimas dėl tokių ministrų priimamų poįstatyminių teisės aktų teisėtumo. Pažymėtina, jog pagal Lietuvos teisės sistemą, asmenis suteikiamos teisės, įpareigojimai, draudimai, esminiai reikalavimai asmenims numatomi įstatymu, t.y. jame išdėstomi pagrindiniai teisinio reguliavimo principai bei taisyklės, o šiuos principus bei taisykles konkretizuoja ir detalizuoja normos įtvirtinamos poįstatyminiuose teisės aktuose (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimuose, atitinkamos srities ministro įsakymuose). Jei būtų pripažinta, kad ministrų teisės aktai iki įstatymo priėmimo buvo priimti pažeidžiant Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintą principą, kad žmogaus teisės ir laisvės suteikiamos ir ribojamos gali būti tik įstatymu, toks pripažinimas būtų pagrindas teigti, jog direktyva buvo įgyvendinama netinkamai. Tam, kad direktyva būtų laikoma perkelta tinkamai, būtina, jog nacionalinės priemonės, kuriomis užtikrinamas direktyvos tikslų įgyvendinimas, būtų laikomos teisėtomis pagal nacionalinę teisę, nes, priešingu atveju, net ir nustatius direktyvos įgyvendinimo mechanizmą valstybėje narėje, dėl jo

---

⁷⁸ *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 75-2581.

neatitikimo nacionalinei teisei, nebus užtikrinamas tinkamas direktyva suteikiamų teisių ir nustatomų pareigų ar apribojimų įgyvendinimas.

3.2.2. NAUJOS TEISININKŲ ĮSISTEIGIMO RIBOJIMO TENDENCIJOS

Bendrai kalbant apie teisininkų veiklą, pažymėtina, kad jų galimybė profesionaliai praktikuoti pagal profesiją apima ne tik įsisteigimo laisvę, bet ir teisę teikti paslaugas⁷⁹. Tačiau, atsižvelgiant į šio darbo temą bei darbui keliamus tikslus, teisininkų veiklos Europos Sąjungoje tendencijos nagrinėjamos tik įsisteigimo laisvės aspektu.

Nepaisant nacionalinių teisinių sistemų skirtumų, ES teisė taikoma visose valstybėse narėse. Būtent ji sudaro galimybę vystyti tarpvalstybinei teisei praktikai ES mastu, kuri pastaraisiais metais su vis didesniu entuziazmu plėtojama Sąjungos teisininkų. Pastebima nauja tendencija – nacionalinę valstybių narių teisinę praktiką vis labiau įtakoja ES tarpvalstybinė teisinė praktika⁸⁰.

Pasinaudodami įsisteigimo laisvės teikiamomis galimybėmis, teisininkai įsisteigia kitose valstybėse narėse, nei buvo įgyta kvalifikacija, ir jose verčiasi nuolatine advokato praktika. Šiuo metu teisininkų įsisteigimą Europos Sąjungoje reglamentuoja direktyva 98/5/EB⁸¹, kuri mokslinėje literatūroje dažnai įvardinama tiesiog kaip „teisininkų direktyva“. Valstybės narės iki 2000 metų turėjo imtis priemonių, užtikrinančių šia direktyva siekiamų tikslų įgyvendinimą. C. Barnard teigimu, palyginus su ankstesnėmis direktyvomis, reglamentavusiomis teisininkų veiklą Bendrijoje, „teisininkų direktyva“ – naujas kvalifikacijos pripažinimo etapas, nes joje aiškiai pripažįstama, kad priimančioji valstybė privalo atsižvelgti į asmens turimą teisę verstis praktika savo buveinės valstybėje narėje. Direktyva sudaro sąlygas teisininkams be apribojimų ir savo buveinės šalyje naudojamu profesiniu vardu kitoje valstybėje narėje priimančiosios valstybės teisininkams taikomomis sąlygomis verstis nuolatine praktika – konsultuoti jų buveinės valstybės ir priimančiosios valstybės teisės, taip pat Bendrijos ir tarptautinės teisės klausimais. Teisininkams, turintiems pakankamą kvalifikaciją vienoje valstybėje narėje, tereikia priimančiosios valstybės advokatūroje ar kitoje kompetentingoje institucijoje užsiregistruoti ir remiantis tuo, kad jie yra registruoti buveinės valstybėje, ir nereikalaujama nei testo, nei adaptacijos laikotarpio. Direktyva taip pat leidžia lengviau įgyti priimančiosios valstybės profesinį vardą. Atvykęs teisininkas, bent trejus metus savo buveinės valstybės profesiniu vardu „efektyviai ir reguliariai“ praktikavęs priimančiosios

---

⁷⁹ *Cit. op.* 59, p. 153.

⁸⁰ *Cit. op.* 60, p. 223.

⁸¹ OL L 77, 1998 3 14, p. 36 - 43.

valstybės teisę, įskaitant Bendrijos teisę, gali siekti įgyti priimančios valstybės narės advokato profesiją (t.y. gali naudoti tiek priimančios valstybės, tiek savo buveinės valstybės profesinį vardą), ir jam nereikia nei laikyti kvalifikacinio testo, nei laukti adaptacijos laikotarpio pabaigos⁸².

Pažymėtina, jog valstybės narės išreiškė gana kontraversišką požiūrį aptariamoms direktyvos atžvilgiu. Liuksemburgo Didžioji Hercogystė netgi siekė jos panaikinimo, kreipdamasi į Europos Teisingumo Teismą⁸³ tuo pagrindu, jog direktyvos nuostatomis nepagrįstai suteikiamas prioritetas valstybės, kurioje teisininkas įgijo kvalifikaciją, nustatytam reguliavimui. Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės nuomone, tokiu būdu daroma žala tiek vartotojų, besinaudojančių iš kitų valstybių narių atvykusių teisininkų paslaugomis, interesams, tiek ir visai teisingumo sistemai. Ieškiniu buvo reiškiamas susirūpinimas, jog iš teisininkų, atvykusių praktikuoti į kitą valstybę narę, nebus reikalaujama turėti jokių priimančios valstybės teisės žinių prieš pradėdant jiems pradėdant veiklą Liuksemburge. Teismui konstatavus, jog direktyvoje įtvirtintas reglamentavimas nepažeidė Sutarties nuostatų, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės ieškinys dėl šio Bendrijos teisės akto panaikinimo nebuvo patenkintas⁸⁴.

Aptariamoms direktyvos vertinimą įtakojo su šio teisės akto interpretavimu ir tinkamu jo nuostatų įgyvendinimu susijusi Teisingumo Teismo praktika, praplėtusi nepagrįstais laikomų apribojimų sąrašą bei dar kartą patvirtinusi Teismo pastaruoju metu itin akcentuojamą poziciją – tiek nacionalinius, tiek užsienio subjektus traktuoti ir jų veiklą vertinti remiantis tais pačiais pagrindais. Kadangi bylos, nagrinėtinos naujų tendencijų teisininkų įsisteigimo laisvės aspektu, buvo susijusios su Liuksemburgo teisės sistemoje numatytais teisininkų, atvykusių iš kitų valstybių narių, veiklos ribojimais, jos analizuojamos kartu, išskiriant atskirus nepateisinamų ribojimų pagrindus.

Ribojimas – išankstinis kalbos mokėjimo patikrinimas. Abiejose bylose prieš Liuksemburgo Didžiąją Hercogystę buvo keliamas klausimas, ar ši valstybė narė 2002 m. lapkričio 13 d. Įstatyme įtvirtinusi kalbų mokėjimo reikalavimą advokatams, įgijusiems profesinę kvalifikaciją kitoje valstybėje narėje ir norintiems įsisteigti Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės teritorijoje pagal savo buveinės šalyje vartojamą profesinį vardą, įvykdė savo įsipareigojimus pagal 1998 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 98/5/EB, skirtą padėti teisininkams verstis nuolatine advokato praktika kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje buvo įgyta kvalifikacija. Liuksemburgo Didžioji Hercogystė aptarimo reikalavimo pagrįstumą grindė vienodų reikalavimų visiems

---

⁸² *Cit. op.* 48, p. 103-104.

⁸³ Byla C-168/98 *Luxembourg v European Parliament and Council*, 2000, ECR I-9131.

⁸⁴ *Cit. op.* 60, p. 236.

teisininkams, praktikuojantiems šioje valstybėje nustatymu, pridurdama, jog advokatas negali turėti pranašumo dėl to, kad jis yra užsienietis, ir reikalauti teisės Liuksemburgo valdžios institucijose ar teisme vartoti kitą kalbą nei ta, kuri nustatyta kaip Liuksemburgo administracijos ar teismuose vartojama kalba⁸⁵. Be to, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės atstovų nuomone, argumentai, dėl bendravimo su priimančiosios valstybės narės klientais, valdžios institucijomis ir profesinėmis įstaigomis patikimumo, pagrindžia kalbos žinių reikalavimo nustatymą Europos advokatams⁸⁶. Liuksemburgo vyriausybė pridūrė, kad Europos advokatas gali teikti teises konsultacijas dėl Liuksemburgo teisės, todėl reikalavimas mokėti kalbas, kurių reikia norint skaityti ir suprasti nacionalinės teisės dokumentus, yra pateisinamas⁸⁷. Liuksemburgo vyriausybės nuomone, kalbos žinių reikalavimas ypač aktualus baudžiamosios ir mokesčių teisės srityse, nes su eismo įvykiais susiję policijos protokolai, taip pat Liuksemburge galiojantys mokesčių įstatymai paprastai rengiami vokiečių kalba, ir dėl to gali tekti susipažinti su teismų praktika ir komentarais vokiečių kalba⁸⁸.

Teoriniu požiūriu analizuojant kalbos mokėjimo reikalavimą, pažymėtina, kad jis vertintinas kaip netiesioginiai diskriminuojantis, nes itin didelė tikimybė, jog Liuksemburgo piliečiai mokės vokiečių kalbą, kuri itin aktuali baudžiamosios ir mokesčių teisės srityse, ar prancūzų kalbą, kuri laikoma administracijos kalba. Tuo tarpu teisininkams, kurie nėra Liuksemburgo, Vokietijos ar Prancūzijos piliečiai, šis reikalavimas įsisteigimą Liuksemburge gali padaryti mažiau patrauklų ar nepagrįstai apriboti.

Vertindamas bylos šalių pateiktus argumentus, kurias buvo bandoma pateisinti apribojimo pagrįstumą, Teisingumo Teismas pažymėjo, jog Bendrijos teisės aktų leidėjas visiškai suderino išankstines sąlygas, kurias reikia įvykdyti norint naudotis direktyvos 98/5/EB suteikta teise, numatydamas pažymėjimo, patvirtinančio registraciją buveinės valstybės narės kompetentingoje institucijoje, pateikimą priimančiosios valstybės narės kompetentingai institucijai kaip vienintelę sąlygą, kurią suinteresuotasis asmuo turi įvykdyti, kad būtų užregistruotas ir galėtų verstis praktika šioje valstybėje pagal buveinės šalyje vartojamą profesinį vardą⁸⁹. Bendrijos teisės aktų leidėjas, siekdamas palengvinti pagrindinės įsisteigimo laisvės įgyvendinimą konkrečiai migruojančių advokatų kategorijai, nenumatė išankstinio suinteresuotųjų asmenų žinių

---

⁸⁵ Byla C-193/05 *Europos Bendrijų Komisija prieš Liuksemburgo Didžiąją Hercogystę*, 2006, ECR I-8673. Sprendimo 28 punktas.

⁸⁶ *Ibid.*, sprendimo 29 punktas.

⁸⁷ *Ibid.*, sprendimas 30 punktas.

⁸⁸ *Ibid.*, sprendimo 31 punktas.

⁸⁹ *Ibid.*, Sprendimo 35-37 punktai.

patikrinimo⁹⁰. Tačiau, kaip akcentavo Teismas⁹¹, išankstinio Europos advokato žinių, tarp jų ir kalbos žinių patikrinimo sistemos atsisakymas direktyvoje 98/5/EB papildomas daugeliu taisyklių, kuriomis siekiama užtikrinti tinkamą teisės subjektų apsaugos ir gero teisingumo vykdymo lygį Bendrijoje.

Pirma, direktyvos 98/5/EB 4 straipsnyje numatytu reikalavimu Europos advokatams priimančiojoje valstybėje narėje verstis praktika pagal buveinės šalyje vartojamą profesinį vardą siekiama, atskirti juos nuo advokatų, integruotų šios valstybės narės profesiją, kad teisės subjektas būtų informuotas, jog profesionalas, kuriam jis patiki savo gynybą, neįgijo profesinės kvalifikacijos šioje valstybėje narėje ir nebūtinai turi pakankamų kalbos žinių dirbti su jo byla⁹².

Antra, kalbant apie kliento atstovavimą ir gynybą teismo procese, pagal direktyvos 98/5/EB 5 straipsnio 3 dalį valstybėms narėms leidžiama nurodyti Europos advokatams, besiverčiantiems praktika pagal buveinės šalyje vartojamą profesinį vardą, dirbti arba kartu su teisininku, kuris verčiasi advokato praktika atitinkamoje teisminėje institucijoje ir, jei būtina, atsakingo tai institucijai, arba su *avoué*, besiverčiančiu praktika joje. Tokia galimybė, kuria Liuksemburgo Didžioji Hercogystė naudojasi aktų ir procesų, kuriuos atliekant ar kuriems vykstant pagal šios valstybės narės įstatymus ir kitus teisės aktus turi atstovauti teisę atstovauti teisme turintis advokatas, atžvilgiu, leidžia papildyti galimas nepakankamas Europos advokato priimančiosios valstybės narės teismuose vartojamų kalbų žinias⁹³.

Atsižvelgdamas į šiuos argumentus, ETT konstatavo, jog direktyva 98/5/EB neleidžia numatyti egzamino žodžiu, per kurį priimančiosios valstybės narės kompetentinga institucija patikrina suinteresuoto asmens kalbų žinias, kaip Europos advokato registracijos šioje institucijoje sąlygos⁹⁴, bei pripažino, kad nustatydami išankstinį kalbos mokėjimo patikrinimą kaip Europos advokato registracijos priimančiosios valstybės narės kompetentingoje institucijoje sąlygą, Liuksemburgo teisės aktai pažeidžia direktyvos 98/5/EB 3 straipsnį⁹⁵. Šiuo sprendimu ETT į nepateisinamų teisininkų veiklai taikomų apribojimų sąrašą įtraukė dar vieną ribojimą – išankstinį kalbos mokėjimo patikrinimą.

---

⁹⁰ *Ibid.*, sprendimo 39 punktas.

⁹¹ *Ibid.*, sprendimo 41 punktas.

⁹² Byla C-506/04 *Graham J. Wilson prieš Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 2006, ECR I-8613. Sprendimo 71 ir 72 punktai.

⁹³ *Cit. op.* 85, sprendimo 43 punktas.

⁹⁴ *Ibid.*, sprendimo 40 punktas.

⁹⁵ *Ibid.*, sprendimo 47 punktas.

Ribojimas – reikalavimas kasmet pateikti pažymėjimą, patvirtinantį registraciją buveinės valstybės narės kompetentingoje institucijoje. Pagrįsdama šio reikalavimo būtinumą, Liuksemburgo Vyriausybė nurodė, kad ginčijamos priemonės reikia norint patikrinti, ar Europos advokatas nuolat laikosi sąlygos, reikalaujančios būti įsiregistravus buveinės⁹⁶ valstybės narės kompetentingoje institucijoje⁹⁷. Pažymėtina, jog reikalavimas būti įsisteigus tiek buveinės, tiek priimančiojoje valstybėje narėje nelaikytinas teisininkų įsisteigimo laisvės apribojimu, tačiau šiuo atveju nagrinėjamas reikalavimo kasmet pateikti pažymėjimą, kuris galėtų būti laikytinas įsisteigimo laisve norinčių pasinaudoti kitų ES valstybių narių advokatus tiesiogiai diskriminuojančia administracinio pobūdžio priemone, nes jis taikomas tik užsienio subjektams, norintiems Liuksemburge verstis advokato praktika. Iš tiesų šis reikalavimas galėtų būti pateisinamas viešąja tvarka, tačiau, tam, kad jis būtų pripažintas nepažeidžiantis Europos Sąjungos teisės, būtina, jog taikoma priemonė būtų proporcinga tikslui, kurio ja siekiama.

Teisingumo teismas, vertindamas šio reikalavimo pagrįstumą, pabrėžė, jog direktyvos nuostatos numato priemones, leidžiančias priimančiosios valstybės narės institucijai įsitikinti, ar Europos advokatas nuolat laikosi sąlygos būti užsiregistravus buveinės valstybės narės kompetentingoje institucijoje. Pirma, direktyvos 98/5/EB 7 straipsnio 2 dalis numato, kad buveinės valstybės narės kompetentinga valdžios institucija praneša priimančiosios valstybės narės ar priimančiųjų valstybių narių kompetentingai institucijai apie advokatui, besiverčiančiam advokato praktika pagal jo buveinės šalies profesinį vardą už pirmosios valstybės narės ribų, iškeltą drausmės bylą. Antra, direktyvos 13 straipsnis įpareigoja buveinės valstybės narės kompetentingas institucijas glaudžiai bendradarbiauti su priimančiosios valstybės narės valdžios institucijomis ir teikti viena kitai pagalbą⁹⁸. Kadangi aptartos priemonės leidžia priimančiosios valstybės narės institucijai įsitikinti, ar Europos advokatas nuolat laikosi sąlygos būti užsiregistravus buveinės valstybės narės kompetentingoje institucijoje, Teismas nusprendė, kad ginčijamas Liuksemburgo teisės aktuose nustatytas formalumas, palyginti su siekiamu tikslu, yra neproporcinga administracinė priemonė ir dėl to yra nepagrįstas atsižvelgiant į direktyvą 98/5/EB⁹⁹. Taigi šiuo sprendimu dar viena priemonė, ribojanti teisininkų galimybę pasinaudoti įsisteigimo laisvę priimančiojoje valstybėje -

---

⁹⁶ Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos teisės doktrinoje sąvoka „buveinė“ vartojama kalbant išimtinai apie juridinius asmenis, tačiau, atsižvelgiant į Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje lietuvių kalba skelbiamuose Teisingumo Teismo sprendimuose vartojamas sąvokas, šiame darbe, kalbant apie teisininkų įsisteigimo laisvės ribojimus, vartojama „buveinės“ sąvoka.

⁹⁷ *Cit. op.* 85, sprendimo 66 punktas.

⁹⁸ *Ibid.*, sprendimo 67-68 punktai.

⁹⁹ *Ibid.*, sprendimo 67-70 punktai.

reikalavimas kasmet pateikti pažymėjimą, patvirtinantį registraciją buveinės valstybės narės kompetentingoje institucijoje – buvo įtraukta į nepateisintų apribojimų sąrašą.

Vertinant Teismo sprendimų prieš Liuksemburgo Didžiąją hercogystę praktinę naudą, pažymėtina, kad jie yra naudingi paaiškinant tikslią teisininkų direktyvos veikimo sritį. Analizuojami sprendimai grindžiami bendroju principu, numatančiu, kad pagrindinių laisvių apribojimų, šiuo atveju įsisteigimo laisvės apribojimų, pagrįstumas turi būti vertinamas kiek laikantis griežtų Teismo praktikoje įtvirtintų ribojimų pagrįstumo taisyklių. Pažymėtina, jog šiais sprendimais, atsižvelgiant į teisininkams taikomą reikalavimą būti užsiregistravus kaip advokatams tiek buveinės, tiek priimančioje valstybėje narėje, buvo patvirtinta taisyklė, jog teisininkai yra priklausomi ne tik nuo priimančioje valstybėje nustatytų profesinės etikos taisyklių, bet taip pat ir buveinės valstybėje įtvirtinto jų profesinės veiklos reglamentavimo.

3.2.3. ĮSISTEIGIMO LAISVĖS RIBOJIMAI DIREKTYVOS „DĖL PASLAUGŲ VIDAUS RINKOJE“ KONTEKSTE

Europos Parlamentas ir Taryba 2006 m. gruodžio 12 d. priėmė direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje. Direktyvos dėl paslaugų vidaus rinkoje tikslas – nustatyti bendruosius paslaugų sektoriaus ES reglamentavimo principus, užtikrinant paslaugų teikėjų įsisteigimo laisvę ir laisvę teikti paslaugas kitoje valstybėje narėje (sumažinant administracinių procedūrų našta verslui) bei iki 2010 m. sukurti tikrą paslaugų rinką ES. Direktyva apima visas paslaugas, teikiamas tiek verslui, tiek galutiniam vartotojui, išskyrus tiesiogiai valstybės narės institucijų teikiamas paslaugas, o taip pat paslaugas, jau reglamentuotas kitais ES teisės aktais¹⁰⁰.

Atkreiptinas dėmesys, kad, atsižvelgiant į tai, jog Sutarties nuostatos, įtvirtinančios įsisteigimo laisvę, paraleliai vertina fizinius bei juridinius asmenis, ir į tai, kad įsisteigimą reglamentuojančios nuostatos subsidiariai taikomos laisvo paslaugų teikimo srityje, šiame skyriuje pateiktos išvados dėl 2006/123/EB direktyvos paraleliai gali būti taikomos tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims, kiek tai įmanoma, atsižvelgiant į jų skirtingą teisinę prigimtį. Pažymėtina, jog įsisteigimo laisvė bei paslaugų teikimo laisvė nors ir turi tam tikrų panašumų bei sąsajų, tačiau tai yra skirtingos laisvės. Įsisteigimo laisvė, kaip šiame darbe jau buvo minėta, apima teisę pradėti bei vystyti nuolatinę ekonominę veiklą kitoje valstybėje narėje tomis pačiomis sąlygomis kaip ir šios valstybės piliečiai. Tuo tarpu,

---

¹⁰⁰ *Praktiniai aspektai: Europos Parlamento ir tarybos direktyva*. Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmai, 2008, p. 10.

atsižvelgiant į EB sutarties 49 nuostatas, galima teigti, kad laisvas paslaugų judėjimas reiškia, jog asmuo turi teisę teikti laikinas paslaugas kitoje ES valstybėje narėje tomis pačiomis sąlygomis kaip ir šios valstybės narės piliečiai. Paslaugos gali būti teikiamos dviem būdais: a) laikinai įsisteigiant kitoje valstybėje narėje (toks įsisteigimas turi nepažeisti Sutartyje įtvirtintų įsisteigimo laisvės nuostatų) arba b) teikti paslaugas per sieną.

Remiantis Teisingumo Teismo praktika, svarbiausias veiksnys, lemiantis įsisteigimo laisvės arba laisvo paslaugų judėjimo skirtumą, yra klausimas, ar subjektas yra įsisteigęs valstybėje narėje, kurioje teikia atitinkamas paslaugas, ar ne. Jeigu subjektas yra įsisteigęs valstybėje narėje, kurioje teikia paslaugas, jam turėtų galioti įsisteigimo laisvė. Tačiau jeigu subjektas nėra įsisteigęs paslaugų teikimo valstybėje narėje, jo veiklai turėtų būti taikomas laisvo paslaugų judėjimo principas. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką laikinas atitinkamos veiklos pobūdis turėtų būti nustatomas ne tik pagal vykdomos veiklos trukmę, bet ir pagal jos dažnumą, periodiškumą arba tęstinumą. Tačiau tai, kad veikla yra laikina, neturėtų nereiškėti, kad teikėjas valstybėje narėje, kurioje teikia paslaugas, negali susikurti tam tikros infrastruktūros, pavyzdžiui, turėti biurą, kontorą ar kabinetą, jeigu ši infrastruktūra būtina aptariamoms paslaugoms teikti¹⁰¹.

Direktyvoje pabrėžiama, kad paslaugos turi būti teikiamos laikinai. Laikina paslauga, kuri gali būti be jokių apribojimų teikiama kitoje ES šalyje narėje, apibrėžiama kaip paslauga, atliekama už atlygį. Ji yra laikina laiko trukmės, reguliarumo, periodiškumo ir tęstinumo prasme bei yra teikiama sutarties, sudarytos tarp paslaugos teikėjo ir paslaugos gavėjo kitoje ES šalyje narėje, pagrindu. Tai reiškia, kad vienu atveju sutartis galioja labai trumpą laiką, kitu atveju sutartyje numatytų darbų atlikimas užtrunka ilgiau, tačiau abiem atvejais taikomos paslaugų direktyvos nuostatos. Vienose šalyse laikinomis paslaugomis gali būti laikomos tik tokios paslaugos, kurios trunka trumpiau negu tris mėnesius (Ispanijoje), kitose – trumpiau negu šešis mėnesius (Olandijoje), trečiose tokie apribojimai visai nėra taikomi (Slovakijoje)¹⁰².

Kalbant apie nagrinėjamos direktyvos santykį su naująja direktyva, reglamentuojančia profesinių kvalifikacijų pripažinimą, pažymėtina, kad nagrinėjama direktyva atitinka ir neturi įtakos 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo. Joje nagrinėjami kiti, su

---

¹⁰¹ *Cit. op.* 5, preambulės 66 punktas.

¹⁰² *Cit. op.* 100, p. 7.

profesinėmis kvalifikacijomis nesusiję klausimai, pavyzdžiui, profesinės atsakomybės draudimas, komercinė informacija, daugiasritė veikla ir administracinis supaprastinimas.

Kalbant apie šios direktyvos reikšmę įsisteigimo laisvės įgyvendinimo užtikrinimui, pažymėtina, jog nagrinėjama direktyva taikoma valstybėje narėje įsisteigusių teikėjų teikiamoms paslaugoms, tačiau jos nuostatos neapima mokesčių srities, kuri pastaruoju metu itin reikšminga įsisteigimo laisvės kontekste, nes Teisme sulaukiama itin daug bylų, susijusių su mokestinio pobūdžio apribojimais, įsisteigimo laisvę padarančiais mažiau patrauklią.

Siekiant užtikrinti paslaugų teikėjų įsisteigimo laisvės įgyvendinimą, direktyvoje nustatyti draudžiami reikalavimai, kurie negali būti įtvirtinti valstybių narių nacionaliniuose teisės aktuose, bei vertinti reikalavimai, kurių įtvirtinimas nacionaliniuose teisės aktuose turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į šiais reikalavimais siekiamus tikslus bei priemonių, taikomų jiems pasiekti proporcingumą.

Numatomomis priemonėmis siekiama užtikrinti, kad kliūtys neapsiribotų galimybės veikti visoje šalių narių teritorijoje, nebent naujo leidimo reikalingumas kiekvienam sekančiam įsikūrimui yra objektyviai pagrįstas remiantis viršuoju interesu arba jos negali būti pakeistos mažiau varžančiomis priemonėmis. Sveikatos apsauga bei socialinės paslaugos yra pagrindinės viešojo administravimo sritys ir jų atžvilgiu pateisinamas veiklos reikalavimų schemų diegimas valstybės narės nuožiūra¹⁰³. Tokios pačios išskirtinės teisės suteikiamos socialinėms bei sveikatos apsaugos paslaugoms įsisteigimo laisvės srityje.

Kalbant apie paslaugų teikimą kitoje valstybėje narėje vykdant verslą ar įsteigus įmonę, pažymėtina, jog siekiant užtikrinti direktyvos tikslų įgyvendinimą, numatomos tokios priemonės: įsisteigimo laisvę ribojančių kliūčių panaikinimas; licencijų ir kitų dokumentų, išduotų kitose valstybėse narėse, pripažinimas; paslaugų sektoriaus administravimo supaprastinimas; bendrų leidimų bei licencijų išdavimo principų nustatymas; diskriminacinio pobūdžio reikalavimų uždraudimas; proporcingumo principo taikymas įsisteigimo laisvę ribojančių reikalavimų atžvilgiu; administravimo supaprastinimas vykdant „vienos kontaktinės institucijos“ principą ir administravimo vykdymas elektroninėmis priemonėmis.

Kalbant apie diskriminacinių reikalavimų uždraudimą, pažymėtina, kad iki nagrinėjamos direktyvos priėmimo jokiame Bendrijos antrinės teisės akte nebuvo įtvirtinti Teisingumo Teismo nepagrįstais pripažinti apribojimai. Šioje direktyvoje įtvirtinti draudžiami bei vertintini apribojimai, kurie direktyvos tekste apibūdinami

---

¹⁰³ *Cit. op.* 5, 9 str..

pasinaudojant reikalavimų sąvoka. Vadovaujantis direktyvos 14 straipsniu, prie draudžiamų reikalavimų priskiriami diskriminaciniai reikalavimai, tiesiogiai ar netiesiogiai susiję su pilietybe arba įmonės registruotos buveinės vieta, įskaitant reikalavimus dėl pilietybės teikėjui, jo darbuotojams, akcinio kapitalo valdytojams arba paslaugų teikėjo vadovavimo ar priežiūros organų nariams, taip pat reikalavimą, kad teikėjas, jo darbuotojai, akcinio kapitalo valdytojai arba teikėjo vadovavimo ar priežiūros organų nariai nuolat gyventų valstybės narės teritorijoje. Prie šių reikalavimų priskiriamas ir draudimas būti įsisteigusiam daugiau negu vienoje valstybėje narėje arba būti įtrauktam į daugiau negu vienos valstybės narės registrus arba būti daugiau negu vienos valstybės narės profesinių įstaigų ar asociacijų nariu. Į draudžiamų reikalavimų sąrašą taip pat įtraukti ir teikėjo laisvės rinktis pagrindinės ar antrinės buveinės steigimą apribojimai, ypač teikėjo išipareigojimas turėti savo pagrindinę buveinę atitinkamos valstybės narės teritorijoje, arba laisvės pasirinkti atstovybės, filialo arba pavaldžiosios įmonės steigimo formą apribojimai, abipusiškumo sąlygos su valstybe nare, kurioje teikėjas jau yra įsisteigęs, išskyrus atvejį, kai abipusiškumo sąlygos numatytos Bendrijos aktuose dėl energetikos, taip pat ekonominio poreikio vertinimas kiekvienu atskiru atveju, siekiant nustatyti, ar yra ekonominis veiklos poreikis ar rinkos paklausa, įvertinti galimą ar faktinį veiklos poveikį ekonomikai, arba veiklos tinkamumą, atsižvelgiant į kompetentingos institucijos nustatytus ekonomikos plėtros tikslus; šis draudimas netaikomas planavimo reikalavimams, kurie keliami ne dėl ekonominių tikslų, o dėl svarbių visuomenės interesų. Tiesioginis ar netiesioginis konkuruojančių subjektų dalyvavimas, įskaitant jų dalyvavimą konsultacinių įstaigų veikloje, išskyrus profesines įstaigas ir asociacijas arba kitas organizacijas, veikiančias kaip kompetentinga institucija, išduodant leidimus arba priimant kitus kompetentingų institucijų sprendimus taip pat laikytinas draudžiamu reikalavimu, tačiau šis reikalavimo buvimas pateisinamas kalbant apie organizacijų, tokių kaip prekybos rūmai arba socialiniai partneriai, konsultacijas, nesusijusias su atskirais leidimų prašymais, ir konsultacijas su plačiąja visuomene.

Reikalavimas pateikti finansinę garantiją ar turėti dalį finansinėje garantijoje arba sudaryti draudimo sutartį su valstybės narės teritorijoje įsisteigusiu teikėju ar institucija bei išipareigojimas tam tikrą laikotarpį būti iš anksto įregistruotam valstybės narės registre arba tam tikrą laikotarpį būti vykdytą veiklą šios valstybės narės teritorijoje irgi traktuojami kaip draudžiami reikalavimai.

Kalbant apie vertintinus reikalavimus, pažymėtina, kad valstybės narės patikrina, ar pagal jų teisės sistemą taikomas bet kuris iš reikalavimų, t. y. kiekybiniai ar teritoriniai

apribojimai, visų pirma apribojimai, susiję su gyventojų skaičiumi arba su minimaliu geografiniu atstumu tarp teikėjų, teikėjo išsipareigojimas turėti tam tikrą teisinę formą, reikalavimai, susiję su įmonės akcijų valdymu, reikalavimai, išskyrus susijusius su klausimais, kuriems taikoma Direktyva 2005/36/EB, arba numatytais kituose Bendrijos aktuose, suteikiantys teisę dėl ypatingo paslaugų pobūdžio teikti šias paslaugas tik tam tikriems teikėjams, draudimas turėti daugiau nei vieną įmonę tos pačios valstybės teritorijoje, reikalavimai, nustatantys minimalų darbuotojų skaičių, minimalūs ir (arba) maksimalūs tarifai, kurių teikėjas turi laikytis, bei teikėjo išsipareigojimas kartu su savo paslauga teikti tam tikras kitas paslaugas. Jeigu šie reikalavimai taikomi, valstybės narės užtikrina, kad jie atitiktų šias sąlygas: nediskriminavimas: reikalavimai neturi būti tiesiogiai ar netiesiogiai diskriminuojantys pagal pilietybę arba pagal įmonės registruotos buveinės vietą; būtinybė: reikalavimai turi būti pateisinami svarbiais visuomenės interesais; proporcingumas: reikalavimai turi būti tinkami siekiamam tikslui įgyvendinti; jais neturi būti reikalaujama daugiau negu reikia tam tikslui pasiekti; ir turi būti neįmanoma pakeisti tokių reikalavimų kitomis, mažiau ribojančiomis priemonėmis, kuriomis pasiekiamas toks pat rezultatas. Jeigu reikalavimai neatitinka aptartųjų sąlygų, tai valstybės narės pakeičia savo įstatymus ir kitus teisės aktus taip, kad jie būtų suderinami su Bendrijos teise. Atkreiptinas dėmesys, jog direktyvoje įtvirtinti vertinti reikalavimai daugeliu atveju gali būti pagrįsti viešuoju interesu ir pripažinti pateisinamais. Pažymėtina, jog nuo 2006 m. gruodžio 28 d. valstybės narės nenustato jokių naujų nagrinėjamo pobūdžio reikalavimų, jeigu jie neatitinka ką tik aptartų vertinimo sąlygų. Šios direktyvos atžvilgiu valstybėms narėms nurodoma dar viena pareiga – iki 2009 m. gruodžio 28 dienos jos nuostatas perkelti į nacionalinę teisę.

2006 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1097 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos įgyvendinimo 2007 – 2010 metų priemonių plano patvirtinimo“¹⁰⁴, kuriame numatyta 11 priemonių, apimančių 2007-2010 metų laikotarpį. 2007 m. gegužės 9 d. buvo priimtas nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimo Nr. 488 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ ir 2005 m. vasario 21 d. nutarimo Nr. 197 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos įgyvendinimo 2005-2006 metų priemonių plano patvirtinimo pakeitimo“¹⁰⁵.

---

¹⁰⁴ *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 69-2399.

¹⁰⁵ *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 55-2152.

3.2.4. FIZINIŲ ASMENŲ ĮSISTEIGIMO LAISVĖS RIBOJIMAI NAUJAUSIUOSE TEISINGUMO TEISMO SPRENDIMUOSE

Pastaruoju metu pastebima tendencija, jog itin daug įsisteigimo laisvės kontekste nagrinėjamų bylų yra susijusios su mokestinio pobūdžio apribojimais, padarančiais šią laisvę mažiau patrauklią ar apribojančiais suinteresuotų asmenų galimybę ja pasinaudoti. Šiame poskyryje didelis dėmesys skiriamas minėtų ribojimų analizei. Šiame skyriuje, siekiant atskleisti Teismo poziciją dėl mokestinių ribojimų, taikomų fizinių asmenų laisvės įsisteigimo laisvės srityje, nagrinėjama *Raffaele Talotta* byla¹⁰⁶, kuri buvo cituojama daugelyje vėlesnių Teismo sprendimų, bei kuri, autorės nuomone, išsamiai atskleidžia naujausias fizinių asmenų įsisteigimo laisvės ribojimo tendencijas.

Raffaele Talotta prieš Belgijos valstybę byloje Belgijos Kasacinis teismas kreipėsi į Teisingumo Teismą, klausdamas, ar Sutarties 43 straipsnis draudžia tokias valstybės narės nuostatas, kurios minimalius apmokestinamųjų pajamų dydžius numato tik mokesčių mokėtojams nerezidentams.

Ribojimas – skirtingas mokesčių mokėtojų rezidentų ir mokesčių mokėtojų nerezidentų traktavimas – minimalių pajamų dydžiai nustatymas tik mokesčių mokėtojams nerezidentams. Teisingumo Teismas, priminęs bendrą taisyklę, įtvirtinta dar *Schumacker*¹⁰⁷ ir *Asscher*¹⁰⁸ bylose, jog rezidentų ir nerezidentų situacijos atitinkamoje valstybėje nėra panašios, nes jos yra objektyviai skirtingos tiek jų pajamų šaltinio požiūriu, tiek asmeninių galimybių mokėti mokesčius arba asmeninės ir šeimyninės padėties požiūriu, vis dėlto vėliau patikslino, kad, numačius mokesčių lengvatą, kuri netaikoma nerezidentams, skirtingas šių dviejų mokesčių mokėtojų grupių vertinimas gali būti kvalifikuojamas kaip diskriminacija Sutarties prasme, jeigu nėra jokių objektyvių situacijos skirtumų, kurie pateisintų skirtingą šių dviejų mokesčių mokėtojų grupių vertinimą tuo klausimu¹⁰⁹. Taigi, kaip pažymėjo Teismas, šis apribojimas vertintinas kaip diskriminacinis. Pažymėtina, kad nagrinėjamą ribojimą būtų galima traktuoti kaip netiesiogiai diskriminuojantį pilietybės pagrindu, nes Teismas konstatavo, kad aptariamai nacionalinės teisės aktai skirtingai traktavo mokesčių mokėtojus pagal tai, ar jie buvo Belgijos rezidentai, ar ne. Kaip žinoma iš ankstesnėje Teismo praktikoje bei teisės doktrinoje padarytų išvadų, diskriminavimas nuolatinės gyvenamosios vietos pagrindu, t. y. nustatymas sąlygos būti valstybės narės rezidentu, traktuojamas kaip netiesioginė

¹⁰⁶ Byla C-383/05 *Raffaele Talotta prieš Belgijos valstybę*, 2007, ECR I-2555.

¹⁰⁷ Byla C-279/93 *Schumacker*, 1995, ECR I-225. Sprendimo 36-38 punktai.

¹⁰⁸ Byla C-107/94 *Asscher*, 1996, ECR I-3089. Sprendimo 42 punktas.

¹⁰⁹ *Cit. op.* 106, sprendimo 19 punktas.

diskriminacija pilietybės pagrindu, nes dažniausiai nuolatinės gyvenamosios vietos reikalavimą atitiks valstybės narės, kurios teisės aktuose šis reikalavimas yra įtvirtintas, piliečiai. Be to šią poziciją patvirtino ir pats Teismas, nuroydamas, kad negali būti pritarta tam, kad įsisteigimo valstybė narė minimalius apmokestinamųjų pajamų dydžius taikytų mokesčių mokėtojams nerezidentams tik dėl to, jog jie reziduoja kitoje valstybėje narėje, nes priešingu atveju Sutarties 43 straipsnis taptų beprasmis. Savarankiškai tam tikros valstybės narės teritorijoje dirbančio mokesčių mokėtojo rezidento gautos pajamos ir pajamos, kurias gauna taip pat savarankiškai šioje valstybės narės teritorijoje dirbantis mokesčių mokėtojas nerezidentas, yra priskiriamos tai pačiai pajamų, gaunamų iš savarankiškos tos pačios valstybės narės teritorijoje vykdomos veiklos, kategorijai. Todėl reikia konstatuoti, kad mokesčių mokėtojai rezidentai ir mokesčių mokėtojai nerezidentai yra objektyviai panašioje situacijoje pagrindinėje byloje nagrinėjamų nacionalinės teisės aktų prasme¹¹⁰. Tokiomis aplinkybėmis valstybės narės teisės nuostatos, kurios minimalius apmokestinamųjų pajamų dydžius numato tik mokesčių mokėtojams nerezidentams, yra netiesioginė diskriminacija dėl nacionalinės priklausomybės Sutarties 43 straipsnio prasme. Taigi, net jei minėtos nuostatos kaip rezidavimo vietos kriterijų numato pagrįstą apribojimą, nes jomis nerezidentams nesuteikiama tam tikrų mokesčio lengvatų, kurios, atvirkščiai, suteikiamos nacionalinės teritorijos rezidentams, jos daugiausia gali kenkti kitų valstybių narių nacionaliniams subjektams, nes nerezidentai dažniausiai yra užsieniečiai¹¹¹.

Pagrįsdama šio ribojimo būtinumą, Belgijos vyriausybė teigė, kad minimalių apmokestinamųjų pajamų dydžių nustatymas tik mokesčių mokėtojams nerezidentams pateisinamas būtinybe užtikrinti veiksmingą mokesčių kontrolę ir kad jis atitinka proporcingumo principą. Ji patikslino, kad mokesčių mokėtojams rezidentams numatytas apmokestinimas, taikant palyginimo metodą, nėra taikomas mokesčių mokėtojams nerezidentams dėl praktinio pobūdžio sunkumų. Tačiau Teismas, konstatavęs, kad, viena vertus, Belgijos vyriausybės nurodyti praktinio pobūdžio sunkumai, yra tokie patys ir mokesčių mokėtojų rezidentų atveju ir kad, kita vertus, aptariama valstybė narė turi galimybę, remdamasi direktyva 77/799/EB, apsikeisti informacija su kitomis valstybėmis narėmis, nusprendė, jog esant šioms aplinkybėms, būtinybė užtikrinti mokesčių kontrolės veiksmingumą nepateisina skirtingo vertinimo, nusprendė, kad mokesčių mokėtojams

---

¹¹⁰ *Ibid.*, sprendimo 25-26, ir 30 punktai.

¹¹¹ *Ibid.*, sprendimo 33 punktas.

nerezidentams reikia taikyti tas pačias taisykles kaip ir mokesčių mokėtojams rezidentams¹¹².

Dėl aptartų priežasčių ETT pripažino, jog Sutarties 43 straipsnis draudžia tokias valstybės narės nuostatas, kurios minimalius apmokestinamųjų pajamų dydžius numato tik mokesčių mokėtojams nerezidentams¹¹³.

Teismui pastaraisiais metais teko ne tik nagrinėti bylas, susijusias su mokestinių ribojimų taikymo įsisteigimo laisvės srityje pateisinimu, bet taip pat priminti valstybėms narėms, jog ne visi ribojimai, grindžiami viešojo intereso bei visuomenės sveikatos apsaugos tikslais, yra pateisinami.

Ribojimas – draudimas fiziniam asmeniui eksploatuoti daugiau nei vieną optikos parduotuvę. Šis ribojimas buvo nagrinėjamas byloje *Europos Bendrijų Komisija prieš Graikijos Respubliką*¹¹⁴. Graikijos Įstatymo Nr. 971/79 6 straipsnio 6 dalis neleido optikams, kokia bebūtų jų pilietybė, turėti daugiau negu vieną optikos parduotuvę. Tokį reglamentavimą Graikija grindė tuo, kad draudimas bet kuriam fiziniam asmeniui eksploatuoti daugiau negu vieną parduotuvę buvo priimtas remiantis su visuomenės sveikatos apsauga susijusiais privalomais bendrojo intereso pagrindais. Graikijos įstatymų leidėjas norėjo išsaugoti asmeninį pasitikėjimą optikos parduotuve bei neribotą ir absoliučią optiko, eksploatuojančio parduotuvę ar esančio jos savininku, atsakomybę klaidos atveju, manydamas, kad tik optikas, profesionalus specialistas, kuris pats asmeniškai dalyvauja eksploatuojant parduotuvę nešvaistydamas savo fizinių ir protinių jėgų kelių parduotuvių eksploatacijai, užtikrina siekiamą rezultatą.

Europos Teisingumo Teismas, konstatavęs, kad draudimas diplomuotiems optikams eksploatuoti daugiau negu vieną optikos parduotuvę iš tikrųjų sudaro fizinių asmenų įsisteigimo laisvės apribojimą EB 43 straipsnio prasme, nepaisant nurodomo diskriminavimo pilietybės pagrindo tarp atitinkamų specialistų nebuvimo¹¹⁵, priminė dar *Kraus*¹¹⁶ byloje išvestą formulę, jog nacionalinė priemonė, kuri, nors ir taikoma nediskriminuojant dėl pilietybės, gali Bendrijos piliečiams sudaryti kliūčių pasinaudoti Sutarties garantuojamomis pagrindinėmis teisėmis arba naudojimąsi jomis padaryti mažiau patrauklų, gali būti pateisinama privalomais bendrojo intereso pagrindais su sąlyga, kad ji yra tinkama ja siekiamo tikslo įgyvendinimo užtikrinimui ir neviršija to, kas yra būtina jam pasiekti¹¹⁷. Vėliau Teismas, įvertinęs šios priemonės pagrįstumą pagal

¹¹² *Ibid.*, sprendimo 34-37 punktai.

¹¹³ *Ibid.*, sprendimo 38 punktas.

¹¹⁴ Byla C-140/03 *Europos Bendrijų Komisija prieš Graikijos Respubliką*, 2005, ECR I-10025.

¹¹⁵ *Ibid.*, sprendimo 28 punktas.

¹¹⁶ *Cit. op.* 40, sprendimo 32 punktas.

¹¹⁷ *Cit., op. 114*, sprendimo 32 punktas.

*Gebhard*¹¹⁸ byloje nustatytus kriterijus, t.y., jog tokia priemonė jos turi būti taikoma nediskriminuojant dėl pilietybės, ji turi būti pateisinama privalomais bendrojo intereso pagrindais, taip pat turi būti tinkama užtikrinti ja siekiamo tikslo įgyvendinimą bei neturi viršyti to, kas būtina jam pasiekti, priėjo prie išvados, jog nagrinėjamu atveju visuomenės sveikatos apsaugos tikslas, kuriuo remiasi Graikijos Respublika, gali būti pasiektas mažiau fizinių ir juridinių asmenų įsisteigimo laisvę ribojančiomis priemonėmis, pavyzdžiui, reikalavimu, kad kiekvienoje optikos parduotuvėje būtų diplomuoti, pagal darbo sutartį dirbantys arba partneriais esantys optikai, taisyklėmis, susijusiomis su civiline atsakomybe už kitų veiksmus, bei taisyklėmis, nustatančiomis, kad profesinė atsakomybė turi būti apdrausta¹¹⁹. Be to, kaip savo išvadoje pažymėjo generalinis advokatas D. Ruiz-Jarabo Colomer, parduotuvėse egzistuoja dvi santykių sritys – vidinė ir išorinė. Pirmoji apima nuosavybę, kuri apima, pavyzdžiui, parduotuvės vietą ar patalpas, klientų sąrašą, prekes ar prekės ženklą, darbo santykius su darbuotojais ir, o tai ypač glaudžiai susiję su šiame procese svarstoma problema, naudojimąsi teise eksploatuoti, kuri nėra tas pats kaip nuosavybės teisė, su kuria ji susijusi įvairiomis teisinėmis formomis, bei administraciją ir valdymo organus. Antroji sritis apima santykius su trečiaisiais asmenimis, visų pirma su tiekėjais ir, apie tai svarstoma šioje byloje, su pirkėjais, klientais ir, jei jums tai labiau priimtina, pacientais. Graikijos teisės aktuose šios dvi sritys suplakamos. Vidinių santykių srityje jie draudžia diplomuotam optikui atidaryti daugiau nei vieną parduotuvę, teisinant šią priemonę išorinių santykių sričiai priklausančiais motyvais, visų pirma specifiniais asmeninio pasitikėjimo santykiais su klientu ir neribota optiko atsakomybe. Be to, ryšių su fiziniu asmeniu atžvilgiu Teisingumo Teismas nereikalauja, kad praktikuojantis gydytojas visuomet būtų arti paciento ar kliento, bei aiškiai nurodė turįs omenyje bendrosios praktikos gydytojus, stomatologus ar veterinarijos chirurgus ar net medicinos specialistus, todėl nėra jokių priešasčių, dėl kurių šios doktrinos taikymas neturėtų būti išplėstas optikams¹²⁰.

Remdamasis išdėstytais argumentais, Teisingumo Teismo nusprendė, jog Graikija neįvykdė įsipareigojimų pagal EB 43 straipsnį, priimdama ir palikdama galioti nacionalinės teisės aktus, pagal kuriuos diplomuotam optikui, fiziniam asmeniui, neleidžiama eksploatuoti daugiau negu vienos optikos parduotuvės. Toks fizinių asmenų

---

¹¹⁸ *Cit. op.* 8, sprendimo 37 punktą.

¹¹⁹ *Cit. op.* 114, sprendimo 35 punktą.

¹²⁰ GENERALINIO ADVOKATO D. RUIZ-JARABO COLOMER byloje C-140/03 *Europos Bendrijų Komisija prieš Graikijos Respubliką*, 2005, ECR I-10025, pateiktos išvados 34, 35-37 punktai.

įsisteigimo laisvės apribojimas negali būti pateisinamas visuomenės sveikatos apsaugos tikslu, nes jis viršija tai, kas būtina šiam tikslui pasiekti¹²¹.

4. JURIDINIŲ ASMENŲ ĮSISTEIGIMAS

4.1. ĮMONIŲ PIRMINIO ĮSISTEIGIMO LAISVĖS SAMPRATA

Mokslininkai sutaria, jog įmonių pirminio įsisteigimo laisvės samprata yra įtvirtinta EB sutarties 43 straipsnio antrojoje dalyje, nustatant, jog „įsisteigimo laisvė apima teisę <...> steigti ir valdyti įmones, būtent įmones ar firmas <...>“. Analizuojant aptariamą sąvoką, svarbu pažymėti, kad Teisingumo Teismas iki šiol nei karto neapibrėžė pirminio įsisteigimo laisvės sąvokos, ir ši sąvoka formuluojama tik teisės doktrinoje. Kaip pažymi doc. dr. I. Vėgėlė, Teismas nė karto įmonių įsisteigimo laisvės byloje nepatvirtina tarp akademikų paplitusio ir kaip teigiama EB 43 str. 2 dalyje įtvirtintos pirminio įsisteigimo laisvės sąvokos. Teismas tokiose situacijose apsiriboja teigdamas, kad tenka analizuoti įmonės centrinės vadovybės perkėlimo klausimus¹²². Galbūt tokia situacija susidarė dėl to, kad įmonių pirminio įsisteigimo laisvė įmonėms Europos Bendrijoje bent jau iki, o remiantis kai kurių teisės mokslininkų nuomone, ir po sprendimo priėmimo *Centros*¹²³ byloje lieka „tik teorija“¹²⁴. Vis dėlto ne visi mokslininkai laikosi šios nuomonės ir toliau savo moksliniuose darbuose skiria daug dėmesio įmonių pirminio įsisteigimo praktiniam pritaikomumui.

Daugelis mokslininkų sutinka, jog įmonių pirminiu įsisteigimu vadinamas įmonės veiklos vietos perkėlimas iš vienos ES valstybės narės į kitą ES valstybę narę. Įmonės pirminis įsisteigimas pasireiškia jos valdymo institucijų buveinės perkėlimu į kitą ES valstybę. Tačiau, kaip pažymi doc. dr. S. Žalimienė¹²⁵, mokslinėje literatūroje galima rasti nuomonių, jog įmonė pirminio įsisteigimo laisve gali pasinaudoti ne tik savo valdymo institucijų perkėlimu iš vienos ES valstybės narės į kitą, bet ir įregistruotos buveinės ar pagrindinės veiklos vietos perkėlimu iš vienos ES valstybės į kitą. Tuo tarpu Ignas Vėgėlė, pripažindamas, jog pirminio įsisteigimo laisvė apima teisę vykdyti ūkinę veiklą bei turėti savo administracinį centrą kitoje valstybėje, nei ta, kurioje įmonė yra įsteigta,

¹²¹ *Cit. op.* 114, sprendimo 35-36, 38 punktai ir rezoliucinės dalies 1 punktas.

¹²² *Cit. op.* 42, p. 11.

¹²³ *Cit. op.* 39.

¹²⁴ CABRAL, P., CUNHA, P. *Presumed innocent: companies and the exercise of the right of establishment under Community law* // *European Law Review*, 2000, Vol. 25, No. 2, p. 160.

¹²⁵ *Cit. op.* 2. p. 194.

atkreipia dėmesį, jog tarptautinės privatinės teisės kontekste įmonių „mobilumas“ apima realios buveinės perkėlimą, ir, siūlydamas atsižvelgti į įmonei taikytinos teisės doktrinas¹²⁶, skiria tokius įmonių pirminio įsisteigimo būdus: 1) centrinės administracijos perkėlimas, keičiant taikytiną teisę įmonei, 2) centrinės administracijos perkėlimas, nekeičiant taikytinos teisės įmonei, 3) įmonei taikytinos teisės pakeitimas, neatsižvelgiant į tai, kurioje valstybėje yra įmonės centrinė administracija, ir ar ji yra perkeliama į kitą valstybę, keičiant taikytiną teisę, ar ne¹²⁷. Mokslininkų nuomonės nagrinėjamu klausimu išsiskiria, o doc. dr. Igno Vėgėlės nuomonė dėl taikytinos teisės įmonei pakeitimo, yra gana diskutuotina. Dėl to visos ką tik aptartos autorių nuomonės reikalauja detalesnės analizės.

Kalbant apie įmonės veiklos vietos pakeitimą kaip vieną iš pirminio įsisteigimo būdų, pažymėtina, jog, remiantis Teismo jurisprudencija, įmonės pirminis įsisteigimas pasireiškia įmonės valdymo institucijų buveinės perkėlimu į kitą ES valstybę, o tai turėtų įtakos šios įmonės tikram įsisteigimui šioje ES valstybėje, nes įmonės įsteigta institucija, priimanti pagrindinius sprendimus, atitinka faktišką ir tikrą ekonominę veiklą. Paprastai pagrindinė veiklos vieta yra perkeliama į kitą ES valstybę tik išimtiniais atvejais, nes perkėlimas yra susijęs su dideliais mokestiniais įsipareigojimais (pavyzdžiui, apmokestinami ES valstybėje likę resursai, kuriuos įmonė nori „palikti“)¹²⁸.

Kalbant apie įmonės buveinės perkėlimą, reikėtų pažymėti, kad apskritai įmonės buveinę vertėtų perkelti tik tuomet, jeigu ji tokiu būdu neprarastų savo teisinio subjektiškumo. Kadangi įmonei praradus dalį teisinio subjektiškumo, o gal net ir visą teisinį subjektiškumą, įmonė praranda galimybę dalyvauti teisiniuose procesuose, negali turėti teisių ir pareigų. Catherine Barnard teigimu, pirminis įsisteigimas, perkeliant įmonės būstinę iš vienos valstybės į kitą, įvyksta praktiškai gana retai. Be to, kaip pažymi mokslininkė, iš tikrųjų kai kurios valstybės tai draudžia (pvz. Vokietija ir Austrija)¹²⁹.

Aptariant gana diskutuotiną Igno Vėgėlės siūlymą, kuris paprastai literatūroje neminimas, trečiu įsisteigimo laisvės įgyvendinimo būdu laikyti suteikimą teisės pakeisti įmonei taikytiną teisę, tačiau neperkeliant į kitą valstybę įmonės centrinės administracijos, svarbu atkreipti dėmesį į mokslininko argumentus, pagrindžiančius šią gana įdomią jo poziciją. Doc. I. Vėgėlė nagrinėja įmonių įsisteigimo sampratą kartu su įmonėms taikytinos teisės klausimais. Mokslininko manymu, aptariamam būdu įmonei pasinaudojant pirminio įsisteigimo laisve, taikytinos teisės keitimasis nesiejamas su

---

¹²⁶ *Cit. op.* 3, p. 60.

¹²⁷ *Ibid.*, p. 61.

¹²⁸ *Cit. op.* 2, p. 194.

¹²⁹ *Cit. op.* 48, p. 116.

įmonės realia buveine. Pastarasis būdas gali būti grindžiamas EB sutarties 43 str. 2 dalimi, kurioje užtikrinama teisė steigti ir vadovauti įmonėms kitoje valstybėje narėje, aiškinant sąvoką „steigimas ir valdymas“ plečiamai. Juk pakeitus taikytiną teisę, teisine prasme pasikeičia valstybė, kurioje yra įsteigta įmonė (inkorporacijos teorijos atveju) ar kurioje yra centrinė administracija (realios buveinės teorijos atveju), t.y. pasikeičia teisės sistema, kuri taikoma įmonei. Be to, įmonė yra valdoma pagal jai taikytinos teisės reikalavimus, vadinasi, suteikiant galimybę pakeisti įmonei taikytiną teisę, ji bus valdoma pagal kitus reikalavimus¹³⁰.

Pirminio įsisteigimo teisė tradiciškai laikoma įmonės teise perkelti centrinę administraciją (realią buveinę) į kitą valstybę, tačiau, mokslininko nuomone, plačiąją prasme įmonių pirminio įsisteigimo teisė ES taip pat turėtų apimti ir įmonėms taikytinos teisės pasirinkimo galimybę. Todėl iš principo galimas įmonių pirminio įsisteigimo būdas, kai pakeičiama įmonei taikytina teisė neperkeliant į kitą valstybę įmonės centrinės administracijos, t.y., keičiant įmonei taikytiną teisę, neatsižvelgiama į tai, kurioje valstybėje yra įmonės centrinė administracija, ir ar ji yra perkeliama į kitą valstybę, keičiant taikytiną teisę, ar ne¹³¹.

Aukščiau išdėstytas mokslininko požiūris atrodo nepakankamai pagrįstas dėl kelių priežasčių. Pirma, kaip šiame darbe jau buvo minėta, Teismas yra pasakęs, kad įsisteigimo teisė apima faktišką ekonominės veiklos vykdymą, įsisteigus kitoje valstybėje narėje. Ši Teismo pozicija suponuoja, kad kalbama apie dvi skirtingas valstybes ne tik teisine, bet ir faktine prasme. Kitoje valstybėje įsisteigiama ne vien turint tikslą pakeisti įmonei taikytiną teisę. Toks tikslas - kaip tik retas reiškinys, kadangi taikant inkorporacijos doktriną aptariamas pasikeitimas neįmanomas, o taikant realios buveinės teoriją dažniausiai apskritai neleidžiama perkelti centrinės administracijos, taigi ir taikytinos teisės keitimo klausimas nėra keliamas. Dėl šių priežasčių gana neįtikinama teigti, kad teisine prasme valstybė pasikeis, pakeitus taikytiną teisę.

Dėl kito mokslininko argumento, jog į EB sutarties 43 straipsnį reikėtų žiūrėti plačiai, būtų galima sutikti tik iš dalies. Šiuo atveju daug įtikinamesnė atrodo doc. dr. S. Žalimienės pozicija¹³², jog nereikia tapatinti pirminio įsisteigimo ir pirminio įsisteigimo laisvės, kadangi pirmuoju atveju turimas omenyje pagrindinis įsisteigimas, t. y. naujos įmonės įkūrimas. Doc. I. Vėgėlė tokio skirtumo tarp minėtų sąvokų nedaro. Dėl to jo išreiškiamoje pozicijoje faktiškai taikytinos teisės pakeitimas prilyginamas pagrindiniam įsisteigimui, bet ne pirminio įsisteigimo laisvei, kaip ją aiškina doc. Žalimienė.

---

¹³⁰ *Cit. op.* 3, p. 61.

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Cit. op.* 2, p. 16.

Pažymėtina, kad EB sutarties 43 straipsnio antroje dalyje kalbama apie pirminį, o ne pagrindinį įsisteigimą.

Toliau analizuojant doc. Vėgėlės siūlomą įmonių pirminio įsisteigimo būdą, kyla klausimas, ar toks taikytinos teisės pakeitimas įmonei yra įmanomas pagal inkorporacijos bei realios buveinės teorijas. Kaip jau buvo minėta, kalbant apie inkorporacijos kriterijų taikančias valstybes, jose šiuo metu nėra galimas įmonei taikytinos teisės pakeitimas. Tačiau doc. Vėgėlė mano, jog teoriškai tai įmanoma, savo poziciją grįsdamas teiginiu, kad kai kuriose Jungtinėse Amerikos Valstijose ir iš dalies Nyderlanduose toks pakeitimas taikomas praktiškai. Galima diskutuoti, ar šis argumentas, pagrindžiantis mokslininko poziciją, yra pakankamas. Vargu, ar atsakymas būtų teigiamas, nes mokslininkas teorinį teiginį grindžia tik praktiniu pavyzdžiu, nepagrįsdamas jo tvirtais teoriniais argumentais. Žvelgiant į inkorporacijos teorijos esmę, akivaizdu, kad šios teorijos pagrindas yra taikytinos teisės išlaikymas net ir perkeliant įmonės centrinę administraciją, todėl vargu ar mokslininko teiginiui pagrįsti pakaktų vien tik praktinio pavyzdžio pateikimo, teoriškai nepaaiškinant, kokiais pagrindais minėtose valstybėse susiformavo tokia praktika.

Kalbant apie valstybes, taikančias realios buveinės doktriną, reikėtų atkreipti dėmesį, jog jose pakeisti įmonei taikomą teisę, neperkeliant jos realios buveinės, negalima. Mokslininko teigimu, jeigu ką tik paminėtu būdu būtų leidžiama pakeisti įmonei taikytiną teisę, tai toks žingsnis būtų revoliucingas realios buveinės koncepcijos, siekiančios taikyti teisę tik tos valstybės, kurioje veikia įmonės centrinė administracija, atžvilgiu.

Apibendrinant nagrinėjamą klausimą, galima teigti, kad teoriškai, remiantis doc. dr. I. Vėgėlės argumentais, tiek valstybėse, taikančiose inkorporacijos teoriją, tiek taikančiose realios buveinės teoriją, pakeisti įmonei taikytiną teisę yra įmanoma. Tačiau su doc. I. Vėgėlės nuomone, kad taikytinos teisės pakeitimas galėtų būti laikomas pirminio įsisteigimo atmaina, būtų galima sutikti tik tuo atveju, jei sutapatintume pagrindinio įsisteigimo ir pirminio įsisteigimo laisvės sąvokas.

Pažymėtina, jog nors mokslininkai siūlo naujus įmonių pirminio įsisteigimo laisvės interpretavimo būdus, Teisingumo Teismas šioje srityje lieka ištikimas savo pozicijai: jis iki šiol neapibrėžė įmonių pirminio įsisteigimo laisvės sampratos, o nagrinėdamas bylas, susijusias su šia įsisteigimo rūšimi ir toliau tik pažymi, kad analizuojami įmonės centrinio valdymo organo perkėlimo klausimai. Nesikeičiančia Teismo pozicija šioje srityje

nereikėtų stebėtis, nes, kaip pažymi N. Rogers ir R. Scanell¹³³, Teisingumo teismas yra linkęs įmonių įsisteigimą apibrėžti kaip kažką nekintamo.

4.2. ĮMONIŲ PIRMINIO ĮSISTEIGIMO LAISVĖS RIBOJIMAI NAUJAUSIUOSE TEISINGUMO TEISMO SPRENDIMUOSE

Šiame skyriuje, siekiant aptarti naujas tendencijas įmonių pirminio įsisteigimo laisvės apribojimo srityje, itin didelis dėmesys skiriamas Teismo jurisprudencijai. Pastebėtina, jog dažnai Teismas konstatuoja, kad imdamosi tam tikrų priemonių, ribojančių naudojimąsi įsisteigimo laisve, valstybės narės pažeidžia diskriminacijos draudimą. Atkreiptinas dėmesys, jog nuo sprendimo, priimto *Gebhard*¹³⁴ byloje, Teisingumo Teismas nuosekliai laikosi požiūrio, jog įsisteigimo laisvė suprantama ne tik kaip diskriminacijos draudimas, bet ir kaip platus įsisteigimo apribojimų draudimas, nes, remiantis pastarųjų metų Teismo praktika, konstatuotina, kad draudžiama ne tik tiesioginė, ar netiesioginė diskriminacija, tačiau bet kokios taisyklės, nors ir nediskriminuojančios, bet apribojančios ar darančios mažiau patrauklią įsisteigimo laisvę.

Prieš pradėdant nagrinėti naujausias bylas, susijusias su įmonių pirminio įsisteigimo laisve, vertėtų trumpai aptarti ankstesnės Teismo praktikos šioje srityje tendencijas.

Kaip teigia doc. dr. I. Vėgėlė¹³⁵, neabejotina, kad bent jau dviejuose sprendimuose, *Daily Mail*¹³⁶ ir *Überseering*¹³⁷, Teismas aiškiai analizavo pirminio įsisteigimo laisvę, nors ir nefiksavo, kad centrinės vadovybės perkėlimas yra pirminio įsisteigimo laisvės įgyvendinimas. Pažymėtina, jog šios abi bylos sulaukė didelio susidomėjimo tarp mokslininkų. Jomis vėlesniuose savo sprendimuose ne kartą rėmėsi ir pats Teisingumo Teismas.

Ginčas *Daily Mail* byloje kilo, kai Anglijos įmonė Daily Mail, norėdama išvengti mokesčių Didžiojoje Britanijoje, siekė perkelti savo centrinę vadovybę iš Didžiosios Britanijos į Olandiją. Kaip jau buvo minėta nagrinėjant įmonių pirminio įsisteigimo sampratą, centrinės vadovybės perkėlimas į kitą valstybę narę yra vienas iš pasinaudojimo įmonių pirminio įsisteigimo laisve būdų. Didžiosios Britanijos teisė reikalavo, kad įmonės, mokesčių tikslais esančios Didžiosios Britanijos rezidentėmis, prieš perkeldamos savo centrinę vadovybę gautų Didžiosios Britanijos Finansų ministerijos sutikimą. Šį reikalavimą Daily Mail apskundė Didžiosios Britanijos teismui, o pastarasis kreipėsi į

¹³³ ROGERS, N., SCANELL, R. *Free movement of persons in the enlarged European Union*. London : Sweet & Maxwell, 2005, p. 125.

¹³⁴ *Cit. op.* 8.

¹³⁵ *Cit. op.* 133, p. 12.

¹³⁶ *Cit. op.* 17.

¹³⁷ Byla C-208/00 *Überseering*, 2002, ECR I-9919.

Teisingumo Teismą.

Teismas, atkreipęs dėmesį į nacionalinių įstatymų dėl veiksmų, liudijančių ryšį su nacionaline teritorija, įvairovę ir koordinavimo direktyvų nebuvimą, *Daily Mail* byloje padarė išvadą, kad nei 43, nei 48 straipsnis nesuteikia bendrovėms, įsteigtoms valstybėje A, teisės be jokių apribojimų ir trukdymų perkelti savo centrinių valdymo, priežiūros padalinių ir administracijos aparato į valstybę B, kartu išlaikant bendrovės statusą valstybėje A¹³⁸. Šis sprendimas nereiškia, kad bendrovės negali perkelti savo buveinės, bet šioje Bendrijos teisės raidos stadijoje kilmės valstybė išsikeliančioms bendrovėms gali taikyti apribojimus. Šiandien yra tyrėjų, manančių, kad dabar šią bylą reikėtų svarstyti iš naujo, atsižvelgiant į bendrą teismo praktikos tendenciją pašalinti visus „trukdymus“ laisvam judėjimui: kadangi Finansų ministerijos reikalavimas gauti *Daily Mail* leidimą iš šios institucijos prieš bendrovei pakeičiant buvimo vietą, trukdo įgyvendinti įsisteigimo laisvę, juo yra pažeidžiamas Sutarties 43 straipsnis ir jis turi būti pagrįstas vienu iš viešojo intereso reikalavimų¹³⁹. Tačiau Teismas nesuteikė įmonei pirminio įsisteigimo laisvės bent jau teisės išvykti į kitą valstybę narę aspektu, nepaisant to, kad 43 straipsnis, įtvirtinantis įsisteigimo laisvę (taip pat ir pirminį įsisteigimą), jau veikė tiesiogiai¹⁴⁰.

Pažymėtina, kad *Überseering* byloje Teismas pirmą kartą analizavo bendrovės pripažinimo klausimą, ir sprendė jį valstybės, kuri nepripažįsta bendrovės, nenaudai. Teismas, aiškiai skirdamas išvykimo ir atvykimo teisių grupes, šioje byloje išimtinai analizuoja situaciją, kai vienos valstybės teisės subjektas nėra pripažįstamas kitoje valstybėje, kurioje siekia įsisteigti¹⁴¹. Šioje byloje Teismas nustatė, kad laisvo asmenų judėjimo būtina sąlyga yra bendrovės pripažinimas bet kurioje valstybėje narėje, kurioje ji siekia įsikurti¹⁴². Bendrovės egzistavimas neatskiriamas nuo jos teisinio subjektiškumo, nes bendrovė egzistuoja tik nacionalinės teisės, kuri apibrėžia jos įsteigimą ir funkcionavimą, dėka¹⁴³. Vadinasi, bendrovės kaip teisės subjekto nepripažinimas ar reikalavimas persiregistruoti Vokietijoje yra įsisteigimo laisvės ribojimas¹⁴⁴. Nėra neįmanoma pateisinti ribojimo tokiais imperatyviais reikalavimais, kurie nustatomi bendrųjų interesų pagrindu, tokių kaip kreditorių interesų apsauga, mažųjų akcininkų, darbuotojų ar mokesčių institucijų apsauga. Tačiau, nacionalinė taisyklė, įtvirtinanti

¹³⁸ *Cit. op.* 17, sprendimo 24 punktas.

¹³⁹ *Cit. op.* 48, p. 114-115.

¹⁴⁰ VĖGĖLĖ, I. *Centros byla: kas naujo Europos Bendrijos įmonių įsisteigimo teisėje?*// Jurisprudencija 24(16), Vilnius, Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 13.

¹⁴¹ *Ibid.*, p. 14.

¹⁴² *Cit. op.* 137, sprendimo 59 punktas.

¹⁴³ *Ibid.*, sprendimo 81 punktas.

¹⁴⁴ *Ibid.*, sprendimo 82 punktas.

bendrovės nepripažinimą, negali būti pateisinama, nes, tokia taisyklė būtų lygiavertė įmonių įsisteigimo laisvės neigimui¹⁴⁵

Svarbu pabrėžti, kad Teismas neužkerta kelio valstybėms narėms taikyti realios buveinės kriterijaus, vieno iš dviejų labiausiai paplitusių Europoje juridiniams asmenims taikytinos teisės kriterijaus, tačiau apriboja jo taikymą, jei dėl jo taikymo įmonė nėra pripažįstama, arba, netenka teisinio subjektiškumo valstybėje, kurioje siekia įgyvendinti įsisteigimo laisvę. Drausdamas „atvykimo“ ribojimą (Überseering atveju) ir suteikdamas teisę reguliuoti „išvykimą“ (Daily Mail atveju), Teismas iš dalies apsaugo realios buveinės kriterijų taikančių valstybių interesus: realios buveinės kriterijų taikančios valstybės gali reguliuoti išvykimą, t.y. neleisti perkelti įmonės realios buveinės (centrinės vadovybės) į kitas valstybes nares, kurių įmonių teisė daug liberalesnė. Tuo būdu valstybė narė įgalinama pati reguliuoti jos teritorijoje ir pagal jos teisės sistemą įsteigtą įmonę ir riboti tokios įmonės siekius išvengti minėtos teisės sistemos normų taikymo, į kitą valstybę narę perkeltiant centrinę vadovybę. Visgi būtina pažymėti, kad kol kas Teismas nepateikė įtikinamų teisinių argumentų, kodėl EB sutartis turi būti aiškinama, kaip suteikianti valstybei narei teisę riboti įmonės, įgyvendinančios pirminio įsisteigimo laisvę, teisę išvykti¹⁴⁶.

*Centros*¹⁴⁷, byloje padariusioje ženklia įtaką tolesniam Teismo praktikos įsisteigimo laisvės srityje vystymuisi, taip pat buvo nagrinėjami klausimai, susiję su įmonių pirminio įsisteigimo laisvės įgyvendinimo apribojimais. Doc. dr. I. Vėgėlės teigimu¹⁴⁸, aiškumo dėlei pažymėtina, kad Teismas *Centros* byloje tiesiogiai neanalizavo pirminio įsisteigimo teisės, o *Centros* filialo steigimą Danijoje interpretavo kaip antrinį steigimąsi. Tokia išvada darytina remiantis gramatiniu sprendimo aiškinimu, tačiau faktiškai įmonės teisė įsteigti filialą, kuriame įmonė siekia vykdyti visą savo veiklą, be to, nevykdant ir net neketinant vykdyti realios veiklos valstybėje, kurioje įmonė buvo įsteigta, gali būti interpretuojamas kaip vienas iš pirminio įsisteigimo būdų. Danijos atitinkamos institucijos, atsisakydamos registruoti *Centros* filialą Danijoje, interpretavo *Centros* veiksmus, pareikšdamos, kad *Centros* faktiškai siekė įsteigti ne filialą, bet pagrindinę buveinę Danijoje ir taip ketino išvengti Danijos minimalaus kapitalo taisyklių, taikomų įmonėms.

---

¹⁴⁵ *Ibid.*, sprendimo 92 ir 93 punktai.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 42, p. 14.

¹⁴⁷ *Cit. op.* 39.

¹⁴⁸ *Cit. op.* 140, p. 21.

Teismas nusprendė, kad registro tvarkytojo atsisakymas įregistruoti padalinį buvo įsisteigimo laisvės kliūtis¹⁴⁹. Faktas, kad įmonė Jungtinėje Karalystėje buvo įsteigta tik tam, kad įsisteigtų Danijoje, kur turėjo būti vykdoma jos pagrindinė arba visa veikla, buvo „nesvarbus“¹⁵⁰. Teisingumo Teismas taip pat konstatavo, jog tai nebuvo piktnaudžiavimo atvejis, kadangi nacionalinės taisyklės, kurias įmonės steigėjai bandė apeiti, buvo įmonių įsisteigimą reglamentuojančios taisyklės, o ne taisyklės, reglamentuojančios vertinimą tam tikrais amatais, profesija ar verslu¹⁵¹. Jie Bendrijos teisės nuostatomis nesinaudojo apgaulingai¹⁵², nes darė tai, ką sutartis aiškiai leido – įsisteigti vienoje valstybėje narėje ir įsteigti antrinę įmonę kitoje¹⁵³.

Šioje byloje Teismas pateikė keletą taisyklių, kuriomis ne kartą vėliau buvo remtasi kalbant ne vien apie įmonių pirminį įsisteigimą, bet bendrai apie įsisteigimo laisvės įgyvendinimą, ypač nagrinėjant daug dėmesio sulaukusią 2006 metais išspręstą *Cadbury Schweppes*¹⁵⁴ bylą. Kaip pažymėjo Teismas¹⁵⁵, iš tiesų valstybės narės piliečiai negali bandyti išvengti jų nacionalinės teisės taikymo, piktnaudžiaudami EB sutartimi numatytais teisėmis. Jie negali naudotis ES teisės nuostatomis piktnaudžiaudami arba bandydami apeiti nacionalinės teisės aktus. Vis dėlto vien tik tai, kad ES pilietis – fizinis asmuo, ar ES teritorijoje įsisteigęs juridinis asmuo ketino pasinaudoti palankesne mokesnine situacija kitoje nei jo gyvenamosios vietos valstybėje narėje, nesuteikia teisės atimti iš jo galimybę remtis Sutarties nuostatomis¹⁵⁶. Vien tik aplinkybė, jog bendrovė valstybėje narėje buvo įsteigta turint tikslą pasinaudoti palankesniais teisės aktais, nėra pakankama, kad būtų galima daryti išvadą apie piktnaudžiavimą šia laisve¹⁵⁷. Faktas, kad bendrovė nevykdo jokios veiklos valstybėje narėje, kurioje ji turi registruotą buveinę, o vykdo veiklą tik valstybėje narėje, kurioje įsteigtas jos filialas, yra nepakankamas pagrindas piktnaudžiavimui ar apgalei įrodyti, kad pastarajai valstybei narei būtų suteikta teisė neleisti bendrovei pasinaudoti ES teisės normomis, susijusiomis su įsisteigimo laisve¹⁵⁸. Tokiomis aplinkybėmis valstybės narės atsisakymas įregistruoti filialą bendrovės, įsteigtos pagal kitos valstybės narės, kurioje yra jos registruota buveinė, teisę, remiantis tuo, kad filialas

---

¹⁴⁹ *Cit. op.* 39, sprendimo 29 ir 30 punktai.

¹⁵⁰ *Ibid.*, sprendimo 17 punktas.

¹⁵¹ *Ibid.*, sprendimo 26 punktas.

¹⁵² *Ibid.*, sprendimo 24 punktas.

¹⁵³ *Ibid.*, sprendimo 27 punktas.

¹⁵⁴ *Cit. op.* 6.

¹⁵⁵ *Ibid.*, sprendimo 35 punktas.

¹⁵⁶ *Ibid.*, sprendimo 36 punktas.

¹⁵⁷ *Cit. op.* 39, sprendimo 37 punktas.

¹⁵⁸ *Ibid.*, sprendimo 29 punktas.

steigiamas siekiant visą ūkinę veiklą vykdyti priimančioje valstybėje narėje ir pasinaudojus antriniu įsisteigimu būtų išvengta nacionalinių normų dėl minimalaus kapitalo turėjimo ir apmokėjimo taikymo, nėra suderinamas su straipsniais, reglamentuojančiais įsisteigimo laisvę¹⁵⁹.

Tiek *Centros*, tiek *Überseering* sprendimai buvo kritikuojami už tai, jog jais leista įmonėms įsiregistruoti valstybėse, nustatant itin mažus apribojančius reikalavimus, panašius į Delaware sąlygas JAV. Pažymėtina, jog Delaware yra JAV valstija, kurioje nustatytas mažiausiai ribojančių priemonių įmonių teisės srityje įtvirtinantis reguliavimas. Aptariamais sprendimais atvėrė plačias galimybes įmonės registracijos vietos pasirinkimui bei laisvam asmenų judėjimui¹⁶⁰.

Taigi, galima sutikti su doc. dr. I. Vėgėlės¹⁶¹ nuomone, kad Teismas nedviprasmiškai leidžia investuotojams, steigiantiems įmonę, rinktis tos valstybės teisės sistemą, kuri jiems atrodo tinkamiausia ar mažiausiai ribojanti jų teises, t. y. nevaržomai naudotis pirminio įsisteigimo laisve, o vėliau, pasinaudojant antrinio įsisteigimo laisve, kitose valstybėse steigti filialus, lygiai tomis pačiomis sąlygomis, kuriomis juos gali steigti nacionalinės įmonės.

Pažymėtina, jog iki šiol savo fabula į aukščiau aptartąsias bylas panašių sprendimų Teismo praktikoje daugiau nebuvo, taigi Teismo pozicija šioje srityje liko nepakitusi. Teismas naujausiose bylose susidūrė su pirminio įsisteigimo laisvės apribojimo problemomis šiek tiek kitoje plotmėje. Tačiau prieš aptariant naujausią Teismo praktiką, vertėtų paanalizuoti *Factortame II*¹⁶² bylą, kuri itin susijusi su naujausiomis Teismo bylomis pirminio įsisteigimo laisvės srityje.

Factortame II byloje Teismas nusprendė, kad laivų registravimo sąlygos neturi kliudyti įsisteigimo laisvei, apibrėžtai EB sutarties 43 straipsnyje¹⁶³. Iš pradžių apibrėžęs „nacionalinės priklausomybės“ suteikimo laivui sąlygas, Teismas pareiškė, jog kiekviena valstybė narė turėjo užtikrinti, kad būtų uždrausta kitų valstybių narių nacionalinių subjektų diskriminacija dėl jų nacionalinės priklausomybės. Todėl Teismas nusprendė, kad nacionalinės priklausomybės sąlyga, nustatyta laivo savininkams ir frachtuotojams arba bendrovės akcininkams ir direktoriams, prieštarauja EB sutarties 43 straipsniui¹⁶⁴. Tačiau Teismas nusprendė, jog taisyklė, reikalaujanti, kad laivas būtų valdomas, jo veiklai būtų vadovaujama ir ji būtų kontroliuojama iš Jungtinės Karalystės, buvo

¹⁵⁹ *Ibid.*, sprendimo 30 punktas.

¹⁶⁰ FOSTER, N. *Foster on EC Law*. Oxford University Press, 2006, p. 350.

¹⁶¹ *Cit. op.* 42, p. 17.

¹⁶² *Cit. op.* 7.

¹⁶³ *Ibid.*, sprendimo 23 punktas.

¹⁶⁴ *Ibid.*, sprendimo 30 punktas.

suderinama su ES teise, nes ji „iš esmės atitinka tikrąją įsisteigimo sąvoką“ pagal Sutarties 43 straipsnį, kuris „numato nuolatinę buveinę“¹⁶⁵.

Trumpai apibendrinant *Factortame II* bylos sprendimą, pažymėtina, kad Jungtinės Karalystės teisės aktuose nustatytos sąlygos Sutarties 43 straipsnį pirminio įsisteigimo laisvės srityje pažeidė tuo būdu, jog neleido kitų valstybių narių nacionaliniams subjektams steigti bendrovių ir eiti jų direktorių pareigų šios valstybės jūrų žuvininkystės sektoriuje.

Byla *Europos Bendrijų Komisija prieš Nyderlandų Karalystę*¹⁶⁶, kurioje sprendimas buvo priimtas 2004 metais, yra labai panaši į aptartąją *Factortame II* bylą. Tik šioje byloje apribojimo veikimo sritis, palyginus su *Factortame II* byla buvo susiaurinta, nes įsisteigimo laisve nevaržomai galėjo pasinaudoti ne tik ES valstybės narės piliečiai, bet ir EEE valstybių narių piliečiai, atsižvelgiant į tai, kad, norint įregistruoti laivą Nyderlandų Karalystėje, buvo reikalaujama, jog dalis Bendrijos bendrovės, kuriai priklauso laivas, akcininkų būtų Bendrijos bendrovės, kuriai priklauso laivas, akcininkai, administratoriai ir fiziniai asmenys valdantys bendrovę būtų Bendrijos arba EEE šalių nacionaliniai subjektai. Taip pat dar buvo nustatyti du papildomi reikalavimai, numatantys, kad laivybos bendrovės administratorius būtų Bendrijos arba EEE šalių pilietis ir jo nuolatinė gyvenamoji vieta būtų Bendrijoje arba EEE šalyje.

Pažymėtina, jog šioje byloje Teismas iš esmės pakartojo *Factortame II* sprendime išdėstytą poziciją. Vertindamas Nyderlandų teisės aktuose įtvirtintą reglamentavimą, Teisingumo Teismas pripažino, jog valstybė narė, priimanti ir nepakeičianti teisės aktų, kuriuose numatomos sąlygos, susijusios su jūrinį laivą turinčios ir šioje valstybėje narėje ją įregistruoti norinčios bendrovės akcininkų, administratorių bei fizinių asmenų, atsakingų už einamąjį valdymą įmonės, toje valstybėje narėje vykdančios navigacijos jūroje veiklą, kurią reikia vykdyti norint užregistruoti laivą, Bendrijos arba EEE šalių pilietybe, nevykdo išpareigojimų pagal EB 43 ir EB 48 straipsnius, nes tokia laivų įregistravimo tvarka apriboja jų savininkų įsisteigimo laisvę¹⁶⁷.

Reikalavimus dėl pilietybės būtų galima vertinti kaip apribojimus, diskriminuojančius pilietybės pagrindu, o reikalavimą dėl bendrovės administratoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos būtų galima traktuoti kaip netiesiogiai diskriminuojantį pilietybės pagrindu, nes dažniausiai nuolatinės gyvenamosios vietos sąlygą tenkins ES valstybės narės ar EEE valstybės narės piliečiai. Teismas visus šiuos reikalavimus

---

¹⁶⁵ *Ibid.*, sprendimo 34 punktas.

¹⁶⁶ Byla C-299/02 *Europos Bendrijų Komisija prieš Nyderlandų Karalystę*, 2004, ECR I-9761.

¹⁶⁷ *Ibid.*, sprendimo 39 punktas.

įvertino kaip įsisteigimo laisvės apribojimus ir nurodė¹⁶⁸, kad laivus turinčios bendrovės, ketinančios juos įregistruoti Nyderlanduose, tačiau neatitinkančios nurodytų sąlygų, kad dalis Bendrijos bendrovės, kuriai priklauso laivas, akcininkų būtų Bendrijos bendrovės, kuriai priklauso laivas, akcininkai, administratoriai ir fiziniai asmenys valdantys bendrovę būtų Bendrijos arba EEE šalių nacionaliniai subjektai, privalo daryti pakeitimus savo kapitalo struktūroje arba administracijos organuose. Laivų savininkai taip pat turi pakeisti savo įdarbinimo politiką; jie atstovais vietoje negali įdarbinti Bendrijai ir EEE nepriklausančių valstybių piliečių.

Nyderlandų vyriausybė bandydama pateisinti reikalavimą dėl pilietybės, teigė, jog priešingai nei reikalavimas turėti kurios nors valstybės narės pilietybę, reikalavimas turėti Bendrijos arba EEE pilietybę nepažeidžia EB 43 straipsnio reikalavimų. Tačiau Teismas atmetė šį argumentą kaip nepagrįstą, pažymėdamas, jog nesant visoje Bendrijoje galiojančios suderintosios taisyklės, sąlyga turėti Bendrijos arba EEE pilietybę gali sudaryti kliūtį įsisteigimo laisvei lygiai taip pat, kaip ir sąlyga turėti kurios nors valstybės narės pilietybę¹⁶⁹.

Į Nyderlandų vyriausybės pateiktą argumentą, kad, norint užtikrinti veiksmingą kontrolę, reikia pasirūpinti ryšiu su tikroju savininku (asmeniu turinčiu nuosavybės teisę į laivą), Teismas atsakė pakartodamas *Factortame* byloje išdėstytą poziciją, jog tokiai kontrolei įgyvendinti pakanka numatyti sąlygą, kad laivas būtų valdomas per Nyderlanduose esančią įmonę ar atstovavimo teisę turinčio asmens.¹⁷⁰ Valstybės galimybė veiksmingai vykdyti jurisdikciją asmeniui labiausiai priklauso ne nuo jo nuolatinės gyvenamosios vietos, o nuo praktinės galimybės jį pasiekti¹⁷¹.

Bandydama pateisinti reikalavimus bendrovės administratoriui, Nyderlandų vyriausybė teigė, kad net padarius prielaidą, jog ši tvarka riboja įsisteigimo laisvę, ji vis tiek būtų pateisinama bendruoju interesu, susijusiu su būtinybe vykdyti veiksmingą laivų, plaukiojančių su Nyderlandų vėliava, kontrolę bei jurisdikciją jų atžvilgiu¹⁷². Tačiau Teisingumo Teismo šis argumentas neįtikino ir jis padarė išvadą, jog analizuojami apribojimai negali būti pateisinami dėl veiksmingos laivų, plaukiojančių su Nyderlandų vėliava, kontrolės bei jurisdikcijos vykdymo tikslo. Nyderlandų taikoma laivų valdymo tvarka tinkamai neužtikrina šių tikslų įgyvendinimo ir viršija ja siekiamus tikslus. Teismo nuomone, iš tiesų sunku suprasti, kaip laivybos bendrovės administratoriaus pilietybė ir

---

¹⁶⁸ *Ibid.*, sprendimo 19 punktas.

¹⁶⁹ *Ibid.*, sprendimo 20 punktas.

¹⁷⁰ *Ibid.*, sprendimo 25 punktas.

¹⁷¹ *Ibid.*, sprendimo 36 punktas.

¹⁷² *Ibid.*, sprendimo 31 punktas.

nuolatinė gyvenamoji vieta gali turėti įtakos veiksmingai, laivo vėliavos valstybės vykdomai, laivo kontrolei¹⁷³.

Vertindamas Nyderlandų teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus, Teismas pažymėjo, kad aptariama laivų valdymo tvarka riboja minėtų laivų savininkų įsisteigimo laisvę. Ji neleidžia Bendrijos piliečiams, norintiems vykdyti veiklą per laivybos bendrovę, kurios administratorius būtų iš trečiosios šalies arba nuolat gyvenantis trečiojoje šalyje, imtis šios veiklos. Aptariamasis apribojimas negali būti pateisinamas tuo, kad atitinkama valstybė narė privalo vykdyti su jos vėliava plaukiojančių laivų veiksmingą kontrolę bei jurisdikciją¹⁷⁴. Todėl Teismas konstatavo, kad valstybė narė, priimanti ir nepakeičianti teisės aktų, kuriuose numatomos sąlygos, susijusios su šioje valstybėje narėje įregistruotų laivybos bendrovių administratorių Bendrijos arba EEE šalių pilietybe ir nuolatinė gyvenamąja vieta vienoje iš šių valstybių, nevykdo išpareigojimų pagal EB 43 ir EB 48 straipsnius, nes tokia laivų įregistravimo tvarka apriboja tokių laivų savininkų įsisteigimo laisvę.

Išnagrinėjus naujausius Teismo sprendimus, priimtus įmonių pirminio įsisteigimo laisvės srityje, galima konstatuoti, kad Teismas aktyviai šalina kliūtis įsisteigimui, pripažindamas vis naujus ribojimus nepagrįstai ribojančius įmonių įsisteigimo laisvę, bei tokiu būdu skatina valstybes nares sudaryti kuo palankesnes sąlygas įmonių veiklai ES teritorijoje.

4.3. ĮMONIŲ ANTRINIO ĮSISTEIGIMO LAISVĖS SAMPRATA

Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog įsisteigimo laisvė nėra apibrėžiama kaip laisvė sukurti vienintelę įmonę Bendrijos mastu, bet apima laisvę įsisteigti ir vykdyti veiklą daugiau negu vienoje valstybės narės teritorijoje¹⁷⁵. Tokią galimybę įmonėms ir fiziniams asmenims suteikia antrinio įsisteigimo laisvė, kuri, kaip pažymi generalinis advokatas A. Tizzano¹⁷⁶, įtvirtinta Sutarties 43 straipsnio pirmojoje dalyje, nurodant, jog draudžiami apribojimai vienos valstybės narės nacionaliniams subjektams, įsisteigusiems kitos valstybės narės teritorijoje, steigti atstovybes, padalinius ar dukterines bendroves. Beje, kaip pažymi C. Barnard¹⁷⁷, Teisingumo Teismas itin skatina antrinį įsisteigimą ir labai aktyviai šalina kliūtis, trukdančias įsisteigti.

---

¹⁷³ *Ibid.*, sprendimo 33 punktas.

¹⁷⁴ *Ibid.*, sprendimo 32-33 punktai.

¹⁷⁵ *Cit. op.* 133, p. 125.

¹⁷⁶ GENERALINIO ADVOKATO A. TIZZANO IŠVADOS, pateiktos byloje C-411/03 *SEVIC Systems AG*, 2005, ECR I-10805, 3 punktas.

¹⁷⁷ *Cit. op.* 48, p. 127.

Antrinis įsisteigimas skiriasi nuo pirminio įsisteigimo tuo, kad antrinio įsisteigimo atveju pagrindinės bendrovės buveinė nesikeičia, o įkuriami tik papildomi veiklos padaliniai. Todėl pagrindinė bendrovė lieka kilmės valstybėje¹⁷⁸. Antrinis įsisteigimas suteikia nacionaliniams subjektams teisę disponuoti daugiau nei viena pagrindinės veiklos vieta Europos Bendrijos teritorijoje¹⁷⁹. Kalbant apie įmones pažymėtina, kad jos kitoje valstybėje gali steigti atstovybes, filialus ar antrines įmones. Tačiau, kaip pažymi daugelis mokslininkų, šis antrinio steigimosi formų sąrašas nėra baigtinis. Teisingumo Teismas savo precedentinėje teisėje ne kartą pažymėjo, kad, be šių minėtų formų, steigimąsi galima įgyvendinti ir kitomis formomis: per paprastą biurą, vadovaujamą pačios įmonės darbuotojų, arba nepriklausomą, tačiau įgaliotą veikti įmonės vardu asmenį¹⁸⁰, kuris veiktų taip, kaip tai darytų atstovybė¹⁸¹.

Bendrovė gali įgyvendinti savo įsisteigimo laisvę ir prisijungdama ar susijungdama su kita bendrove, įsisteigusia kitoje valstybėje narėje¹⁸². Galimybę susijunti su ES valstybėje įsisteigusia bendrove numato ir antriniai Bendrijos teisės aktai, pavyzdžiui Tarybos reglamentas 2137/85/EEB dėl Europos ekonominių interesų grupių. Kaip pažymi doc. dr. S. Žalimienė¹⁸³, 1978 m. Taryba, remdamasi EEB sutarties 54 straipsnio 3 dalies g punktu, priėmė Trečiąją bendrovių teisės direktyvą 78/855/EEB dėl ribotos atsakomybės akcinių bendrovių susiliejiimo. Bendrovės gali pasinaudoti įsisteigimo teise, remiantis EB Sutarties 43 ir 48 straipsniuose numatytais formomis tik tuomet, kai bendrovės kitose ES valstybėse yra pripažįstamos, gali funkcionuoti ir gali faktiškai susijungti su kitose ES valstybėse įsisteigusiomis bendrovėmis¹⁸⁴.

Kalbant apie įmonių antrinio įsisteigimo laisvę, atkreiptinas dėmesys, jog, kaip pažymi A. Tizzano, EB 43 straipsnio 1 dalis numato galimybę įsisteigimo laisve naudotis per subjektus, kurie yra juridiniai asmenys (dukterinės bendrovės) arba neturi tokios autonomijos (atstovybės ir padaliniai)¹⁸⁵. Bet nė viena iš šių sąvokų – atstovybė, filialas, antrinė įmonė – nėra apibrėžtos EB Sutartyje. Tiek atstovybės, tiek filialai, skirtingai negu antrinės įmonės, neturi juridinio savarankiškumo¹⁸⁶. Visoms antrinio įsisteigimo formoms, išskyrus tik dukterines bendroves, būdinga teisinė priklausomybė nuo

---

¹⁷⁸ *Cit. op. 2*, p. 215.

¹⁷⁹ *Cit. op. 21*, p. 158-159.

¹⁸⁰ *Ibid.*, p. 159.

¹⁸¹ *Cit. op. 176*, 39 punktas.

¹⁸² *Cit. op. 133*, p. 125.

¹⁸³ *Cit. op. 2.*, p. 230.

¹⁸⁴ *Ibid.*, p. 230 – 231.

¹⁸⁵ *Cit. op. 176*, 38 punktas.

¹⁸⁶ *Cit. op. 21*, 2005, p. 159.

pagrindinės bendrovės (pirminio įsisteigimo)¹⁸⁷. Dukterinės bendrovės sukuriamos įsteigiant naują bendrovę užsienyje arba perkant kitą bendrovę. Šioms bendrovėms būdinga tai, kad jos laikosi tos valstybės teisės nuostatų, kurioje jos yra įsisteigusios. Filialai, atstovybės ir antriniai verslo padaliniai yra teisiškai nesavarankiški verslo padaliniai. Filialai ir atstovybės tiesiogiai dalyvauja siekiant bendrovei savo tikslų, susijusių su gamyba ir pelnu. Tuo tarpu antriniai verslo padaliniai tik netiesiogiai siekia bendrovių tikslų. Taigi jų funkcijos yra pagalbinės. Priešingai nei dukterinės bendrovės, teisiškai nesavarankiški verslo padaliniai laikosi valstybės, kurioje yra pagrindinė bendrovė, teisės nuostatų. Steigiant tokias bendroves bendrovių formas nėra sukuriamos bendrovės, turinčios savarankišką juridinį statusą, tačiau jos išreiškia teisinę vienybę su pagrindine bendrove. Pavyzdžiui, jeigu Vokietijos bankas įkuria filialą Strasbūre, tai taip nėra steigama bendrovė pagal Prancūzijos teisę, ir šis filialas turės laikytis Vokietijos teisės¹⁸⁸.

Įmonės, norinčios pasinaudoti antrinio įsisteigimo laisve, turi atitikti tik dvi sąlygas. Pirma, jos turi būti įsteigtos pagal valstybės narės teisę. Antra, jos turi turėti Bendrijoje savo registruotą buveinę, centrinę administraciją ar pagrindinę verslo vietą. Kai šios abi sąlygos yra įvykdytos, įmonė gali naudotis kitoje valstybėje narėje visomis teisėmis, kuriomis normaliai naudojasi čia įsisteigusios bendrovės¹⁸⁹, taigi ir antrinio įsisteigimo laisve.

Pažymėtina, kad juridinis asmuo yra įsisteigęs Europos Bendrijose tik tuomet, kai jį su ES valstybe sieja faktiniai nuolatinio pobūdžio ryšiai. Šių bendrovių ekonominių ryšių su ES valstybe nustatymas leidžia nacionalinėms priežiūros įstaigoms veiksmingai kontroliuoti profesines ir verslo veikas. Tačiau vien tik įregistruotos bendrovės buveinės ES valstybėje narėje neužtenka tam, kad įrodytume šį ryšį, nes šiuo atveju kontroliuoti bendrovės veiklą galima būtų tik ribotai arba iš viso neįmanoma. Jeigu bendrovė neturi faktinio ryšio su ES valstybe, tai neabejodami galime teigti, kad tokios bendrovės „laiškų dėžutės“ nėra įsisteigusios Europos Bendrijose ir negali vykdyti antrinio įsisteigimo¹⁹⁰.

Tuo tarpu juridinius asmenis, turinčius centrines valdymo institucijas arba pagrindinę veiklos vietą ES valstybėje, su šia ES valstybe sieja faktiniai ir nuolatinio pobūdžio ryšiai, ir jie gali toliau įsisteigti kitose ES valstybėse. Jeigu bendrovė turi tik registruotą buveinę, tai kartais yra bandoma nustatyti, ar ši bendrovė yra įsisteigusi Europos Bendrijoje. Literatūroje yra nuolat diskutuojamas klausimas, kokius

---

¹⁸⁷ *Cit. op. 2*, p. 216.

¹⁸⁸ *Ibid.*

¹⁸⁹ MATHIJSEN, P. S. R. *A guide to European Union Law*. London: Thomson/Sweet and Maxwell, 2004, p. 204.

¹⁹⁰ *Cit. op. 2*, p. 217.

reikalavimus pakanka patenkinti juridiniam asmeniui, kad jis būtų pripažintas įsisteigusiu ES valstybėje: vieni mano, kad reikalinga pagrindinė veiklos vieta Europos Bendrijų teritorijoje; kiti mano, kad pakanka ir bet kurios įsisteigimo formos buvimo – netgi nesavarankiško papildomo įsisteigimo¹⁹¹.

Apibendrinant galima teigti, jog antrinė įmonių įsisteigimo laisvė – tai dukterinių bendrovių, filialų bei atstovybių kūrimas ar bet kokios įmonės ekonominės veiklos vykdymas priimančioje valstybėje narėje, nuolat ar tam tikrą laiką įmonei „fiziškai joje būnant“.

4.4. ĮMONIŲ ANTRINIO ĮSISTEIGIMO LAISVĖS APRIBOJIMAI NAUJAUSIUOSE TEISINGUMO TEISMO SPRENDIMUOSE

Pastebima tendencija, jog pastaruosiu metu įmonių antrinio įsisteigimo laisvės srityje kaip ir fizinių asmenų įsisteigimo bei įmonių pirminio įsisteigimo laisvės srityje Teismui gana dažnai tenka priimti sprendimus, susijusius su mokestiniais apribojimais. Siekiant atskleisti šių sprendimų svarbą bei įtaką įsisteigimo laisvės aiškinimo ir įgyvendinimo srityje, įmonių antrinio įsisteigimo laisvės ribojimai nagrinėjami išskiriant juos į dvi grupes, priklausomai nuo to, ar jie susiję su mokesčių teise, ar ne.

4.4.1. RIBOJIMAI, SUSIJĘ SU MOKESČIŲ TEISE

Šiame poskyryje nagrinėjamos naujausias tendencijas įmonių antrinio įsisteigimo laisvės ribojimų srityje atskleidžiančios bylos. Siekiant geriau atskleisti pastarųjų metų įsisteigimo laisvės tendencijas, kiekvienas ribojimas nagrinėjamas atskirai.

Ribojimas – didesnė pelno mokesčio dalis atskaitoma užsienio rezidentams. Klausimai, susiję su pelno mokesčio atskaitymu, buvo nagrinėjami byloje *CLT-UFA SA prieš Finanzamt Köln-West*¹⁹². Šioje byloje buvo keliamas klausimas, ar Sutarties 43 ir 48 straipsniai nedraudžia teisės aktų, kurie bendrovės, turinčios buveinę kitoje valstybėje narėje, filialo atžvilgiu nustato didesnę pelno mokesčio tarifą nei taikomas šios bendrovės dukterinės įmonės pelnui, jei ši dukterinė bendrovė visą savo pelną perveda patronuojančiai bendrovei.

Teismas pažymėjo, jog dėl atsisakymo filialams taikyti sumažintą mokesčio tarifą bendrovėms, kurios turi buveinę kitose valstybėse narėse, įsisteigimo laisvės per filialą įgyvendinimas tampa mažiau patrauklus. Iš to išplaukia, kad pagrindinėje byloje

---

¹⁹¹ *Cit. op. 2*, p. 217 – 218.

¹⁹² Byla C-253/03 *CLT-UFA SA prieš Finanzamt Köln-West*, 2006, ECR I-1831.

nagrinėjama nacionalinė teisė riboja laisvę pasirinkti tinkamą teisinę formą vykdant veiklą kitoje valstybėje narėje¹⁹³. Tokį apribojimą, dėl kurio pagrįstumo buvo keliamas klausimas nagrinėjamoje byloje, būtų galima vertinti kaip diskriminuojantį pilietybės pagrindu, atsižvelgiant į tai, jog juridinių asmenų „pilietybė“ nustatoma pagal vietą, kur šis asmuo yra įsisteigęs.

Nagrinėdamas aptariamą ribojimą, Teismas, pažymėjęs, kad Sutarties 43 straipsnio pirmosios pastraipos antrasis sakinytis aiškiai palieka ūkio subjektams galimybę laisvai pasirinkti tinkamą teisinę formą vykdant savo veiklą kitoje valstybėje narėje, konstatavo, jog šis laisvas pasirinkimas neturi būti ribojamas diskriminacinėmis mokesčių nuostatomis. Taigi laisvės pasirinkti tinkamą teisinę formą tikslas visų pirma yra leisti bendrovėms, kurių buveinė yra valstybėje narėje, atidaryti filialą kitoje valstybėje narėje, kad jos galėtų joje vykdyti savo veiklą tokiomis pačiomis sąlygomis, kurios taikomos dukterinėms bendrovėms¹⁹⁴. Dėl atsisakymo filialams taikyti sumažintą mokesčio tarifą bendrovėms, kurios turi buveinę kitose valstybėse narėse, įsisteigimo laisvės per filialą įgyvendinimas tampa mažiau patrauklus, ir todėl ribojama laisvė pasirinkti tinkamą teisinę formą vykdant veiklą kitoje valstybėje narėje¹⁹⁵.

Šio ribojimo taikymo pagrįstumą Vokietijos vyriausybė bandė pagrįsti tvirtindama, kad skirtingas filialų ir dukterinių bendrovių traktavimas susijęs su skirtingomis situacijomis, kurios negali būti objektyviai palyginamos¹⁹⁶. Tačiau, Teisingumo Teismo šis argumentas neįtikino, nes, išnagrinėjęs visus pateiktus duomenis, jis konstatavo¹⁹⁷, kad nacionalinė teisė, kiek tai susiję su apmokestinimo bazės nustatymu, nedaro skirtumo tarp bendrovių, kurių buveinė yra kitoje valstybėje narėje, nei dėl to, ar jos vykdo savo veiklą per filialą ar dukterinę bendrovę, kuris pateisintų skirtingą šių bendrovių traktavimą. Todėl darytina išvada, kad Vokietijoje esančių dukterinių bendrovių ir filialų padėtis yra objektyviai palyginama.

Bandydama pateisinti šio ribojimo įtvirtinimą nacionalinėje teisėje, Vokietijos vyriausybė taip pat teigė¹⁹⁸, kad dukterinės bendrovės patronuojančiai bendrovei perduotas pelnas nebėra dukterinės bendrovės turtas, tuo tarpu filialo jo patronuojančiai bendrovei pervestas pelnas išlieka tos pačios bendrovės vidaus turtu. Todėl šis esminis skirtumas bei praktiniai motyvai lėmė, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas uždraudė taikyti sumažintą mokesčio tarifą filialų pelnui. Tačiau ir šis argumentas Teisingumo

---

¹⁹³ *Ibid.*, sprendimo 17 punktas.

¹⁹⁴ *Ibid.*, sprendimo 14-15 punktai.

¹⁹⁵ *Ibid.*, sprendimo 17 punktas.

¹⁹⁶ *Ibid.*, sprendimo 19 punktas.

¹⁹⁷ *Ibid.*, sprendimo 29-30 punktai.

¹⁹⁸ *Ibid.*, sprendimo 20 punktas.

Teismo neįtikino. Teismas pažymėjo¹⁹⁹, jog aplinkybė, kad dukterinės bendrovės savo patronuojančiai bendrovei paskirstytas pelnas nebėra šios dukterinės bendrovės turtas, nepateisina mažesnio mokesčio tarifo taikymo tokios bendrovės pelnui, palyginti su tuo, kuris taikomas tam pačiam filialo pelnui.

Argumentas, kad sumažinto mokesčio tarifo taikymas dukterinėms bendrovėms yra pateisinamas siekiant išvengti dvigubo mokesčio mokėtojų, kurių pagrindinė apmokestinimo vieta yra Vokietijoje, apmokestinimo, Teismo nuomone, taip pat, kaip ir ankstesni argumentai, yra nepagrįstas. Teismas konstatavo²⁰⁰, jog analizuojamas mokesčio tarifas taikomas ne vien šios kategorijos mokesčių mokėtojų paskirstytam pelnui. Iš tikrųjų sumažintas mokesčio tarifas taip pat taikomas Vokietijoje esančių dukterinių bendrovių patronuojančioms bendrovėms, kurios turi savo buveinę kitoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, Liuksemburge, paskirstomam pelnui.

Neradęs argumentų, galinčių pateisinti nagrinėjamo ribojimo pagrįstumą, Teisingumo Teismas nusprendė²⁰¹, jog EB sutarties 52 straipsnis (dabar – EB 43 straipsnis) ir EB sutarties 58 straipsnis (dabar – EB 48 straipsnis) draudžia pagrindinėje byloje nagrinėjamus nacionalinės teisės aktus, kurie bendrovės, turinčios buveinę kitoje valstybėje narėje, filialo atžvilgiu nustato didesnį pelno mokesčio tarifą nei taikomas šios bendrovės dukterinės įmonės pelnui, jei ši dukterinė bendrovė visą savo pelną perveda patronuojančiai bendrovei.

Ribojimas - vienoje valstybėje narėje įsteigtos kontroliuojamos užsienio bendrovės (toliau – KUB) gauto pelno įskaitymas į kitoje valstybėje narėje įsteigtos bendrovės rezidentės apmokestinimo pagrindą, kai šiam pelnui pirmojoje valstybėje taikomas žemesnis apmokestinimo lygis nei antrojoje valstybėje. Šis ribojimas buvo nagrinėjamas *Cadbury Schweppes plc, Cadbury Schweppes Overseas Ltd prieš Commissioners of Inland Revenue*²⁰² byloje, kurioje Teismas nusprendė²⁰³, jog EB 43 ir EB 48 straipsniai turi būti aiškinami taip, kad jie draudžia vienoje valstybėje narėje įsteigtos KUB gauto pelno įskaitymą į kitoje valstybėje narėje įsteigtos bendrovės rezidentės apmokestinimo pagrindą, kai šio pelno apmokestinimo lygis pirmojoje valstybėje yra mažesnis nei antrojoje valstybėje, nebent toks įskaitymas susijęs tik su išimtinai dirbtiniais dariniais, skirtais išvengti paprastai mokėtino nacionalinio mokesčio. Todėl tokios apmokestinimo priemonės taikymo turi būti vengiama, kai, remiantis objektyviais ir trečiųjų asmenų patikrinamais įrodymais, paaiškėja, kad, nepaisant mokesčio pobūdžio motyvų buvimo,

¹⁹⁹ *Ibid.*, sprendimo 25 punktas.

²⁰⁰ *Ibid.*, sprendimo 29 punktas.

²⁰¹ *Ibid.*, sprendimo 31 punktas.

²⁰² *Cit. op.* 6.

²⁰³ *Ibid.*, sprendimo 75 punktas.

tokia KUB yra realiai įsteigta priimančiojoje valstybėje narėje ir joje vykdo faktinę ekonominę veiklą.

Kadangi šiame sprendime suformuluotos taisyklės buvo ne kartą minimos kitų bylų sprendimuose, tokiu būdu formuojant naujos krypties Teismo praktiką ir įtvirtinant naujas tendencijas įsisteigimo laisvės srityje, šią bylą reikėtų aptarti išsamiau.

Teismui buvo pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą, nacionaliniame teisme sprendžiant ginčą tarp Cadbury Schweppes plc (toliau – CS) ir Cadbury Schweppes Overseas Ltd (toliau – CSO), iš vienos pusės, ir Commissioners of Inland Revenue, iš kitos pusės, dėl pastarosios bendrovės iš Cadbury Schweppes Treasury International (toliau – CSTI), vienos iš Cadbury Schweppes grupės dukterinių įmonių, įsteigtų Dublino (Airija) International Financial Services Center (tarptautinių finansinių paslaugų centre) (toliau – IFSC), 1996 m. gauto pelno apmokestinimo.

CS, bendrovė rezidentė, buvo Cadbury Schweppes grupės, kurią sudaro Jungtinėje Karalystėje, kitose valstybėse narėse ir trečiojoje valstybėje įsikūrusios bendrovės, patronuojanti bendrovė. Šiai grupei priklausė dvi dukterinės įmonės Airijoje – Cadbury Schweppes Treasury Services (toliau – CSTS) ir CSTI, kurių kapitalą CS valdė netiesiogiai per keletą dukterinių įmonių ir per CSO. CSTS ir CSTI veiklą sudarė piniginių lėšų gavimas ir jų perdavimas Cadbury Schweppes grupės dukterinėms įmonėms. Nacionalinio teismo nuomone, CSTS ir CSTI buvo įsteigtos Dubline vien tam, kad pasinaudotų palankiu mokesčiniu režimu ir išvengtų tam tikrų Jungtinės Karalystės mokesčių nuostatų taikymo, t. y., jog Cadbury Schweppes grupės vidinio finansavimo veiklai, galėtų būti taikomas toks mokesčių režimas, pagal kurį, atsižvelgiant į mokesčio dydį, CSTS ir CSTI pelnui buvo taikomas „žemesnis apmokestinimo lygis“ KUB reglamentuojančių nuostatų prasme.

1996 m. Jungtinės Karalystės mokesčių institucijos nustatė, kad šioms dukterinėms įmonėms netaikoma nė viena sąlyga, leidžianti išvengti minėtomis nuostatomis numatyto apmokestinimo. Todėl 2000 m. CSO buvo pareikalauta sumokėti 8 638 633,54 GBP bendrovių mokesčio už pelną, kurį CSTI gavo 1996 m. gruodžio 28 d. pasibaigusiais finansiniais metais. 2000 m. rugpjūčio 21 d. CS ir CSO dėl šio pranešimo apie mokėtiną mokesť pareiškė ieškinį Specialiajai pajamų mokesčių komisijai bei teigė, kad KUB reglamentuojančios nuostatos prieštarauja EB straipsniams. Ši komisija, atitinkanti teismo sąvoką Bendrijos prasme, kreipėsi į Teismą su prejudiciniu klausimu.

Teismas konstatavo, jog KUB reglamentuojančios nuostatos yra įsisteigimo laisvės apribojimas EB 43 ir EB 48 straipsnių prasme²⁰⁴, nes jos skirtingai traktuoja bendroves rezidentės atsižvelgiant į bendrovės, kurioje jos turi kapitalo, užtikrinančio joms šios bendrovės kontrolę, apmokestinimo lygį²⁰⁵ ir dėl šio skirtingo požiūrio bendrovė rezidentė, kuriai taikomos KUB reglamentuojančios nuostatos, mokesčių atžvilgiu atsидuria blogesnėje situacijoje²⁰⁶. Teismas, atsakydamas į nacionalinio teismo pateiktą klausimą, ar tai, kad vienoje valstybėje narėje įsteigta bendrovė kitoje valstybėje narėje steigia bendroves ir suteikia joms kapitalo vieninteliu tikslu – pasinaudoti pastarojoje valstybėje galiojančiu palankesniu mokesčių režimu, yra piktnaudžiavimas įsisteigimo laisve, priminė²⁰⁷ dar *Centros*²⁰⁸ byloje išvestą formulę, jog valstybės narės piliečiai negali bandyti išvengti jų nacionalinės teisės taikymo piktnaudžiaudami Sutartimi numatytomis teisėmis. Jie negali naudotis Bendrijos teisės nuostatomis piktnaudžiaudami arba bandydami apeiti nacionalinės teisės aktus. Vis dėlto vien tik tai, kad Bendrijos pilietis – fizinis ar juridinis asmuo – ketino pasinaudoti palankesne mokesčine situacija kitoje nei jo gyvenamosios vietos valstybėje narėje, nesuteikia teisės atimti iš jo galimybę remtis Sutarties nuostatomis²⁰⁹. Tačiau, atkreipdamas dėmesį į *Centros* bei *Inspire Art*²¹⁰ bylų sprendimus, Teismas nurodė²¹¹, jog vien tik aplinkybė, jog bendrovė valstybėje narėje buvo įsteigta turint tikslą pasinaudoti palankesniais teisės aktais, nėra pakankama, kad būtų galima daryti išvadą apie piktnaudžiavimą šia laisve.

Pažymėtina, jog Jungtinės Karalystės vyriausybė, remiama Danijos, Vokietijos, Prancūzijos, Portugalijos, Suomijos ir Švedijos vyriausybių, tvirtino, kad KUB reglamentuojančiomis nuostatomis siekiama kovoti su ypatinga mokesčių vengimo forma, kurios esmė yra tai, kad bendrovė rezidentė dirbtinai perveda pelną iš valstybės narės, kurioje jis yra gautas, į valstybę, kurioje apmokestinimo lygis yra žemas, įsteigdama pastarojoje valstybėje dukterinę įmonę ir sudaro sandorius, iš esmės skirtus pervesti pelną šiai dukterinei įmonei. Teismas priminė bylos šalims, kad iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos išplaukia, jog vien tik geresnių sąlygų dėl mažesnio apmokestinimo, kuris taikomas dukterinei įmonei, įsteigta kitoje valstybėje narėje nei ta, kurioje buvo įsteigta patronuojanti bendrovė, buvimas neleidžia pastarajai valstybei narei šių geresnių sąlygų kompensuoti mažiau palankiu požiūriu į

---

²⁰⁴ *Ibid.*, sprendimo 46 punktas.

²⁰⁵ *Ibid.*, sprendimo 44 punktas.

²⁰⁶ *Ibid.*, sprendimo 45 punktas.

²⁰⁷ *Ibid.*, sprendimo 35 punktas.

²⁰⁸ *Cit. op.* 39, sprendimo 24 punktas.

²⁰⁹ *Cit. op.* 6, sprendimo 36 punktas.

²¹⁰ Byla C-167/01 *Inspire Art*, 2003, ECR I-10155, sprendimo 96 punktas.

²¹¹ *Cit. op.* 6, sprendimo 37 punktas.

patronuojančią bendrovę mokesčių atžvilgiu Būtinumas išvengti fiskalinių pajamų sumažėjimo nenurodytas nei tarp EB 46 straipsnio 1 dalyje skelbiamų tikslų, nei tarp privalomųjų bendrojo intereso priežasčių, galinčių pateisinti Sutartyje įtvirtintos laisvės apribojimą²¹². Dėl šios priežasties valstybių narių pateiktas argumentas, kuriuo buvo pateisinti numatyto apribojimo įtvirtinimą Jungtinės Karalystės nacionaliniuose teisės aktuose, Teismo nebuvo įvertintas palankiai.

Kaip jau buvo pasisakęs *Centros* bei *X ir Y* bylose, Teismas dar kartą priminė²¹³, kad vien tik tuo, jog bendrovė rezidentė įsteigia papildomą verslo vietą, pavyzdžiui, dukterinę įmonę, kitoje valstybėje narėje, negalima pagrįsti bendros sukčiavimo mokesčių srityje prezumpcijos ir dėl to pateisinti priemonės, keliančios grėsmę naudojimuisi pagrindine Sutarties garantuojama laisve. Tačiau nacionalinė įsisteigimo laisvę ribojanti priemonė gali būti pateisinama kova su piktnaudžiavimais, kai ji yra susijusi su išimtinai dirbtiniais, neturinčiais ekonominio pagrindo dariniais, kurių tikslas yra išvengti atitinkamos valstybės narės teisės aktų taikymo ir ypač išvengti mokesčio, kurį paprastai reikia sumokėti nuo gauto pelno už nacionalinėje teritorijoje vykdytą veiklą²¹⁴.

Vertindamas, ar iš KUB reglamentuojančių nuostatų išplaukiantis įsisteigimo laisvės apribojimas gali būti pateisintas kova su išimtinai dirbtiniais dariniais, kuriuo nacionalinės teisės aktuose įtvirtintą reglamentavimą bandė pagrįsti Jungtinė Karalystė, Teismas pažymėjo²¹⁵, jog numatydamos, kad KUB, kuriai taikomas labai palankus mokesčių režimas, pelnas įskaitomas į bendrovės rezidentės apmokestinimo pagrindą, KUB reglamentuojančios nuostatos sudaro galimybę užkirsti kelią veiksams, kurių vienintelis tikslas yra išvengti mokesčio, kurį paprastai reikia sumokėti nuo gauto pelno už nacionalinėje teritorijoje vykdytą veiklą, dėl to tokios nuostatos yra tinkamos tikslui, dėl kurio jos buvo priimtos, pasiekti. Kalbėdamas apie šios priemonės proporcingumą, Teismas nurodė²¹⁶, jog KUB reglamentuojančios nuostatos numato kelias išimtis, kai netaikomas KUB pelno apmokestinimas bendrovėje rezidentėje. Kai kurios iš šių išimčių sudaro galimybę bendrovę rezidentę atleisti nuo mokesčio tais atvejais, kai išimtinai dirbtinių darinių egzistavimas tik mokesčių tikslais atrodo neįmanomas. Tuo atveju, jeigu negalima taikyti nė vienos iš šių išimčių, KUB reglamentuojančiomis nuostatomis numatyto apmokestinimo taikymas gali atkristi, jeigu KUB įsteigimas ir veikla atitinka motyvų testą, kuriuo iš bendrovės rezidentės reikalaujama įrodyti, kad pastebimas mokesčio Jungtinėje Karalystėje sumažėjimas dėl tarp šios bendrovės ir KUB sudarytų

---

²¹² *Ibid.*, sprendimo 48-49 punktai.

²¹³ *Ibid.*, sprendimo 52 punktas.

²¹⁴ *Ibid.*, sprendimo 50–51 ir 55 punktai.

²¹⁵ *Ibid.*, sprendimo 59 punktas.

²¹⁶ *Ibid.*, sprendimo 63-65 punktai.

sandorių nebuvo pagrindinis arba vienas iš pagrindinių šių sandorių tikslų ir kad pasiektas šio mokesčio sumažėjimas pervedant pelną į kitą valstybę, kad būtų mokami mažesni mokesčiai ar jų išvis būtų išvengta, šių nuostatų prasme nebuvo pagrindinis tikslas arba vienas iš pagrindinių KUB įsteigimo tikslų²¹⁷. Aplinkybės, kad nė viena KUB reglamentuojančiomis nuostatomis numatytų išimčių netaikoma ir kad siekis gauti mokesčių naštos palengvinimą inspiravo KUB įsteigimą bei sandorius tarp pastarosios bendrovės ir bendrovės rezidentės, negali pakakti padaryti išvada, jog egzistuoja išimtinai dirbtinis tik šiam mokesčiui išvengti skirtas darinys. Tokio darinio buvimo konstatavimas reikalauja, kad be subjektyvaus elemento, kurį sudaro siekis gauti mokesčių lengvatą, iš objektyvių elementų išplauktų, jog, nepaisant formalaus Bendrijos teisėje numatytų sąlygų laikymosi, įsisteigimo laisve siekiamas tikslas nebuvo pasiektas. Tokiomis aplinkybėmis tam, kad KUB reglamentuojančios nuostatos atitiktų Bendrijos teisę, šiomis nuostatomis numatytas apmokestinimas turi būti netaikomas, kai, nepaisant mokestinio pobūdžio motyvų buvimo, KUB įsteigimas atitinka ekonominę realybę.

Kaip jau buvo minėta, ši byla susilaukė itin didelio dėmesio tarp mokslininkų, besidominčių Europos Sąjungos teisės naujomis tendencijomis. Nuo nagrinėjamo sprendimo paskelbimo, pasirodė daugybė mokslinių straipsnių bei monografijų, kuriose pateikiamos Teismo pozicijų, išdėstytų nagrinėjant *Cadbury Schweppes* bylą, interpretacijos.

Cadbury Schweppes bylos sprendimo nereikėtų vertinti kaip įtvirtinančio nuostatą, kad EB sutartis yra „mokesčių planuotojų“ veiklos gaires įtvirtinantis dokumentas. Kaip bebūtų, iš šio sprendimo aišku, kad įmonės įsisteigimo srityje egzistuoja teisės, leidžiančios įmonėms laisvai judėti ir įsikurti Bendrijos teritorijoje, pasirenkant tas nacionalines sistemas, kurios joms atrodo patraukliausios. Tačiau, svarbu atkreipti dėmesį, kad tokios įsisteigimo galimybės nesuteikiamos apsimestinėms, t. y. realios ekonominės veiklos nevykdančioms, įmonėms²¹⁸. Kadangi dirbtiniai juridiniai dariniai nevykdo ekonominės veiklos, jie nėra laikomi įmonėmis pagal Teisingumo Teismo suformuluotą įsisteigimo laisvės sampratą ir dėl to nėra ginami Bendrijos teisės²¹⁹.

Bandant atskirti naudojimąsi įsisteigimo laisve ir piktnaudžiavimą ja, pažymima, kad tuo atveju, kai įmonė ar jos filialas neužsiima tikra komercine veikla, pavyzdžiui, jai trūksta įrangos, personalo, patalpų, laikoma, kad ji piktnaudžiauja įsisteigimo laisve.

²¹⁷ *Ibid.*, sprendimo 61 ir 62 punktai.

²¹⁸ O'SHEA, T. *The UK's CFC rules and the freedom of establishment: Cadbury Schweppes plc and its IFSC subsidiaries – tax avoidance or tax mitigation?*, EC TAX Review: Queen Mary, University of London, 2007, p. 33.

²¹⁹ ANDERSSON, J., VRANA, A. *Article 43 EC – A Freedom of with Limitations? What constitutes a „Wholly Artificial Arrangements“?*, Jankoping International Business School, 2007, p. 25.

Tačiau vien pats faktas, kad įmonė įsisteigė kitoje valstybėje tik tam, kad čia jai būtų taikomas palankesnis mokestinis režimas, nereiškia, kad ji piktnaudžiauja įsisteigimo laisve, nes įsisteigimo laisvės dėka įmonės gali pasirinkti įsisteigimui tas valstybes, kur joms atrodo steigtis patogiau dėl mažesnių apribojimų²²⁰. Vis dėlto net ir po sprendimo, priimto šioje byloje, gana sunku nubrėžti ribą tarp pasinaudojimo įsisteigimo laisve ir piktnaudžiavimo ja.

Nagrinėjama byla ne pirmoji, kurioje analizuojami klausimai, susiję su dirbtinių įmonių įsteigimu, tačiau tai pirmoji tiesioginių mokesčių byla, kurioje Teismas pateikė kriterijus, leidžiančius nustatyti, ar konkreti įmonė yra dirbtinis darinys, ar ne²²¹. Po sprendimo šioje byloje bus daug sunkiau įsteigti kontroliuojančias akcines bendroves, nes jos ne visada atitinka ekonominės veiklos kriterijus, kurios apibrėžė ETT²²².

Kadangi pagrindinis KUB tikslas yra valdyti kitų įmonių akcijas, gali kilti klausimas, ar tokia įmonė užsiima tikra ekonomine veikla. KUB dažnai yra steigiamos tik tam, kad būtų galima išvengti nepalankių mokesčių ir kad įmonei egzistuoti reikėtų kiek įmanoma materialinių išteklių. Pagal Teisingumo Teismo suformuluotą sąvoką, kuria apibrėžiama ekonominė veikla įsisteigimo laisvės kontekste, du tokios veiklos kriterijai yra personalas ir įranga. Šių abiejų veiklos kriterijų buvimas ne visada reikalingas KUB egzistavimui. KUB veikla yra kitų įmonių akcijų valdymas, iš kurio ji gauna pajamas. Pažymėtina, kad dėl KUB veiklos specifiškumo šiai įmonei dažnai net nereikalingas personalas ar su veikla susijusi įranga, kad ji gautų tokio paties dydžio pajamas, kaip kitos įmonės, užsiimančios tokia veikla, kuri laikoma ekonomine pagal tradicinę ekonominės veiklos sampratą. Kyla klausimas, ar tokios įmonės turėtų būti traktuojamos kaip dirbtinės, ar kaip įmonės, užsiimančios tikra ekonomine veikla ir galinčios pasinaudoti ES teisės suteikiamomis galimybėmis bei apsauga²²³. Tikėtina, kad net jeigu užsiims realia ekonomine veikla, KUB greičiausiai bus traktuojama kaip dirbtinė įmonė²²⁴.

Po šio sprendimo priėmimo Didžioji Britanija, Vokietija ir Prancūzija, atsižvelgdama į nagrinėjamą Teisingumo Teismo išaiškinimą, pakeitė nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių KUB veiklą, nuostatas²²⁵.

Ribojimas - reikalavimas bendrovei, kuriai pervedamos lėšos, turėti savo buveinę atitinkamoje valstybėje narėje. Dar viena su lėšų pervedimu tarp dukterinės ir

---

²²⁰ *Ibid.*, p. 24.

²²¹ *Ibid.*, p. 25.

²²² *Ibid.*, p. 30.

²²³ MEUSSEN, G. T. K., *Cadbury Schweppes: The ECJ Significantly Limits the Application of CFC Rules in the Member States*, European Union Taxation, January 2007, p. 17.

²²⁴ *Cit. op.* 219, p. 31.

²²⁵ *Ibid.*, p. 32.

patronuojančios bylos susijusi byla buvo *Oy AA*²²⁶. Šiuo atveju buvo sprendžiamas klausimas, ar EB 43 straipsnis draudžia valstybės narės teisės aktais nustatytos schema, pagal kurią dukterinė bendrovė, šios valstybės narės rezidentė, iš savo apmokestinamųjų pajamų gali atskaityti grupės viduje savo patronuojančiai bendrovei pervestas lėšas, tik jei pastarosios bendrovės buveinė yra toje pačioje valstybėje narėje.

Teismas, pažymėjęs, jog pagrindinėje byloje nagrinėjami teisės aktai galimybės atskaityti patronuojančiai bendrovei pervestas lėšas kaip išlaidas klausimu įtvirtina skirtingą Suomijoje reziduojančių dukterinių bendrovių vertinimą, atsižvelgiant į tai, ar jų patronuojanti bendrovė turi buveinę šioje valstybėje narėje, ar ne²²⁷, bei konstatavęs, kad dukterinių bendrovių rezidenčių skirtingas vertinimas, atsižvelgiant į jų patronuojančios bendrovės buveinės vietą, riboja įsisteigimo laisvę, nes naudojimasis šia laisve iš tikrųjų tampa mažiau patrauklus kitose valstybėse narėse įsteigtoms bendrovėms, kurios dėl to gali atsisakyti šią priemonę priimančioje valstybėje narėje įsigyti, įkurti dukterinę bendrovę arba pratęsti jos veiklą, patvirtino, kad laikosi savo dar *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*²²⁸ sprendime išdėstytos nuomonės, jog aptarti veiksmai laikytini įsisteigimo laisvės apribojimu. Pažymėtina, jog šis ribojimas laikytinas diskriminaciniu, nes bendrovės buvo skirtingai vertinamos atsižvelgiant į tai, kur yra jų buveinės vieta. Tačiau iš Teisingumo Teismo praktikos yra žinoma, jog net ir nustačius diskriminacinius apribojimus, įtvirtintus nacionalinės teisės aktuose, valstybė narė gali būti laikoma nepažeidusi ES teisės, jeigu šie apribojimai gali būti pateisinami Sutartyje įtvirtintomis aiškiai leidžiančiais nukrypti pagrindais, iš kurių vienas yra viešoji tvarka. Remdamasi šiuo pagrindu, Suomijos vyriausybė tvirtino, kad lėšų pervedimo grupės viduje schema yra pateisinama poreikiu užtikrinti atitinkamos mokesčių sistemos vientisumą, taip pat apmokestinimo kompetencijos tarp valstybių narių pasidalijimu, mokesčių vengimo baime ir teritorialumo principu. Pagrįsdamos būtinybę užkirsti kelią dvigubam nuostolių panaudojimui Suomijos, Vokietijos, Nyderlandų, Švedijos ir Jungtinės Karalystės vyriausybės nurodė, kad ši prilyginama būtinybei neleisti nepagrįstai suteikti dvigubos naudos. Vertindamas šį argumentą, Teismas nurodė, jog Suomijos lėšų pervedimo schema nėra susijusi su nuostolių atskaita, todėl nepripažino juo pateisinamu, skirtingai nuo kitų aukščiau išdėstytų argumentų, kuriems sprendime Teismas iš esmės pritarė.

Teismas priminė, kad būtinybė apsaugoti subalansuotą apmokestinimo kompetencijos pasidalijimą tarp valstybių narių buvo jau ne kartą nurodyta

---

²²⁶ Byla C-231/05 *Oy AA*, 2007, ECR I-6373.

²²⁷ *Ibid.*, sprendimo 31 punktas.

²²⁸ *Ibid.*, sprendimo 61 punktas.

jurisprudencijoje kartu su kitais pateisinančiais veiksniais, pagrįstais dvigubo nuostolių panaudojimo ir mokesčių vengimo rizika²²⁹. Priminęs, jog nesant Bendrijos suvienodinimo ar derinimo priemonių valstybės narės lieka kompetentingos sutartimis arba vienašališkai nustatyti savo kompetencijos mokesčių srityje pasiskirstymą, Teismas taip pat pažymėjo, kad jis ne kartą yra nusprendęs, jog bendrovėms suteikta galimybė pasirinkti, kur turėtų būti atsižvelgta į jų nuostolius – ar valstybėje narėje, kurioje jos yra įsteigtos, ar kitoje valstybėje narėje, – sukeltų didelį pavojų apmokestinimo kompetencijos tarp valstybių narių subalansuotam pasidalijimui²³⁰. Teismo nuomone, pripažinimas, kad toks užsienio elementą turintis lėšų pervedimas grupės viduje, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, gali būti atskaitomas iš jį atlikusio asmens apmokestinamųjų pajamų, leistų bendrovių grupėms laisvai pasirinkti valstybę narę, kurioje bus apmokestinamas dukterinės bendrovės pelnas, atimant šias pervedtas lėšas iš pastarosios bendrovės mokesčio bazės, o kai šis pervedimas jį gaunančios patronuojančios bendrovės valstybėje narėje laikomas apmokestinamomis pajamomis, – įskaičiuojant jį į patronuojančios bendrovės pelną. Tačiau, kaip jau buvo minėta ir *Test Claimants in Class IV of the ACT Group Litigation*²³¹ sprendime, tai pažeistų pačią apmokestinimo kompetencijos pasidalijimo tarp valstybių narių sistemą, nes dėl bendrovių grupės pasirinkimo dukterinės bendrovės valstybė narė bus priversta atsisakyti savo, kaip dukterinės bendrovės rezidavimo, valstybės teisės apmokestinti pastarosios pajamas, leidžiant tai padaryti patronuojančios bendrovės buveinės valstybei narei. Kalbėdamas apie siekį užkirsti kelią mokesčių vengimui, Teismas pripažino, kad galimybė pervedti dukterinės bendrovės apmokestinamąsias pajamas patronuojančiai bendrovei, kurios buveinė yra kitoje valstybėje narėje, susijusi su rizika, kad sudarant vien apsimestinius susitarimus pajamų pervedimai bendrovių grupės viduje bus vykdomi į bendroves, kurių buveinės yra mažiausias mokesčio tarifus taikančiose valstybės narėse arba valstybėse narėse, kur tokios pajamos nėra apmokestinamos. Suteikdama galimybę iš dukterinės bendrovės apmokestinamųjų pajamų atskaityti grupės viduje pervedtas lėšas patronuojančiai bendrovei tik tuo atveju, kai pastaroji turi buveinę toje pačioje valstybėje narėje, Suomijos lėšų pervedimo grupės viduje schema gali užkirsti kelią tokiai praktikai, kuri būtų grindžiama dideliais skirtumais tarp skirtingose valstybės narėse taikomų mokesčio bazių ar mokesčio tarifų ir kurios tikslas – išvengti mokesčio, paprastai mokėtino dukterinės bendrovės valstybėje narėje nuo jos pelno. Atsižvelgdamas į

---

²²⁹ *Ibid.*, sprendimo 51 punktą.

²³⁰ *Ibid.*, sprendimo 52 ir 55 punktai.

²³¹ Byla C-374/04 *Test Claimants in Class IV of the ACT Group Litigation*, 2006, ECR I-11673, sprendimo 59 punktą.

būtinybę apsaugoti apmokestinimo kompetencijos tarp valstybių narių subalansuotą pasidalijimą ir būtinybę užkirsti kelią mokesčių vengimui, Teismas konstatavo²³², kad schema, nagrinėjama pagrindinėje byloje, suteikiančia galimybę iš dukterinės bendrovės apmokestinamųjų pajamų atskaityti grupės viduje pervestas lėšas patronuojančiai bendrovei tik tuo atveju, kai pastaroji ir minėta dukterinė bendrovė turi buveinę toje pačioje valstybėje narėje, siekiama teisėtų tikslų, suderinamų su Sutartimi ir išplaukiančių iš privalomų bendrojo intereso pagrindų, ir ji yra tinkama užtikrinti šių tikslų įgyvendinimą.

Dėl šių priežasčių Teisingumo Teismas nusprendė, kad EB 43 straipsnis nedraudžia valstybės narės teisės aktais nustatytos schemos, kokia nagrinėjama pagrindinėje byloje, pagal kurią dukterinė bendrovė, šios valstybės narės rezidentė, iš savo apmokestinamųjų pajamų gali atskaityti grupės viduje savo patronuojančiai bendrovei pervestas lėšas, tik jei pastarosios bendrovės buveinė yra toje pačioje valstybėje narėje²³³. Pažymėtina, jog tai viena iš nedaugelio pastaruoju metu Teisme įsisteigimo laisvės srityje nagrinėtų bylų, kurioje įmonių įsisteigimą ribojantis reikalavimas buvo pripažintas pateisinamu.

4.4.2. RIBOJIMAI, NESUSIJĘ SU MOKESČIŲ TEISE

Nors Teismui pastaruoju metu įsisteigimo laisvės srityje teko nagrinėti itin daug su mokesčių teise susijusių bylų, tačiau buvo sprendimų, kuriuose Teismas išreiškė savo nuomonę ir dėl nemokestinio pobūdžio ribojimų. Šiame poskyryje nagrinėjami nemokestinio pobūdžio ribojimai, atskleidžiantys naujausias tendencijas įmonių antrinio įsisteigimo laisvės srityje.

Ribojimas – draudimas kredito įstaigai, kuri yra kitos valstybės narės bendrovės dukterinė bendrovė, mokėti palūkanas už pirmosios valstybės narės gyventojų atidarytose sąskaitose eurais laikomus indėlius iki pareikalavimo. Teisingumo Teismas dėl šio ribojimo pagrįstumo pasisakė *CaixaBank France prieš Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie*²³⁴ byloje, kuria ne kartą buvo remtasi vėlesniuose Teismo sprendimuose.

Byla buvo susijusi su EB 43 straipsnio interpretavimu, siekiant išsiaiškinti, ar šiam straipsniui prieštarauja valstybės narės teisės aktai, draudžiantys kredito įstaigai, kitos

²³² *Cit. op.* 226, sprendimo 56, 58-60 punktai.

²³³ *Ibid.*, sprendimo 67 punktą.

²³⁴ Byla C-442/02 *CaixaBank France prieš Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie*, 2004, ECR I-8961.

valstybės narės bendrovės dukterinei bendrovei, mokėti palūkanas už pirmosios valstybės narės gyventojų atidarytose sąskaitose eurais laikomus indėlius iki pareikalavimo.

Pagal Prancūzijos teisę įsteigta Caixa Bank France bendrovė, kurios buveinė Prancūzijoje, ir kuri yra pagal Ispanijos teisę įsteigtos įmonės Caixa Holding, turinčios savo buveinę Ispanijoje bei valdančios Caixa grupės dukterines kredito įstaigas, dukterinė bendrovė, nuo 2002 m. vasario 18 d. pradėjo vykdyti savo veiklą Prancūzijoje, mokėdama už sąskaitose laikomus indėlius iki pareikalavimo nustatytas palūkanas. 2002 m. balandžio 16 d. Bankų ir finansų reikalų komiteto sprendimu CaixaBank France buvo uždrausta sudaryti naujas sutartis su Prancūzijos gyventojais dėl palūkanų mokėjimo už sąskaitose eurais laikomus indėlius iki pareikalavimo ir anuliuoti galiojančių sutarčių sąlygas, numatančias, kad už tokių indėlių laikymą mokamos palūkanos²³⁵. Teismas nusprendęs²³⁶, jog toks Prancūzijos teisės aktuose nustatytas draudimas mokėti palūkanas už sąskaitose laikomus indėlius iki pareikalavimo, kuris kitų nei Prancūzija, valstybių narių bendrovėms yra rimta kliūtis siekiant vykdyti savo veiklą per dukterines bendroves minėtoje valstybėje narėje, daranti poveikį jų patekimui į rinką, laikomas apribojimu EB 43 straipsnio prasme, pažymėjo²³⁷, kad šis draudimas gali sudaryti kliūčių kredito įstaigoms, užsienio bendrovių dukterinėms bendrovėms, atimdamas iš jų galimybę mokėti palūkanas už sąskaitose laikomus indėlius iki pareikalavimo, veiksmingai konkuruoti su steigimosi valstybėje narėje tradiciškai įsteigtomis kredito įstaigomis. Atkreipęs bylos šalių dėmesį į faktą, jog kredito įstaigos, užsienio bendrovių dukterinės įmonės, siekia patekti į valstybės narės rinką, konkuruodamos pasinaudojant palūkanomis už sąskaitose laikomus indėlius iki pareikalavimo, kuris yra vienas veiksmingiausių metodų siekiant šio tikslo, Teisingumo Teismas pažymėjo, kad aptariamas draudimas apsunkina šių bendrovių patekimą į rinką²³⁸, nes visuomenės indėlių priėmimas ir kreditų suteikimas neabejotinai yra pagrindinė kredito įstaigų veikla²³⁹. Konstatavęs²⁴⁰, kad draudimas, kuris kitų valstybių narių bendrovėms yra rimta kliūtis vykdyti savo veiklą per dukterines bendroves, daranti poveikį jų patekimui į rinką, iš tikrųjų yra apribojimas EB 43 straipsnio prasme, bei, kad toks draudimas negali būti pateisintas pagrindais, kuriais savo poziciją grindė Prancūzijos vyriausybė, t. y. privalomuoju bendrojo intereso pagrindu, siekiant apsaugoti vartotojus arba skatinti laikyti vidutinio ir ilgalaikio termino santaupas, nes viršija tai, kas būtina

---

²³⁵ *Ibid.*, sprendimo 5 punktas.

²³⁶ *Ibid.*, sprendimo 12 punktas.

²³⁷ *Ibid.*, sprendimo 13 punktas.

²³⁸ *Ibid.*, sprendimo 14 punktas.

²³⁹ *Ibid.*, sprendimo 16 punktas.

²⁴⁰ *Ibid.*, sprendimo 12, 17, 21 punktai.

pasiekti šiuos tikslus, Teismas nusprendė²⁴¹, jog EB 43 straipsnis neleidžia valstybės narės nacionalinės teisės aktų, kuriais draudžiama kredito įstaigai, kitos valstybės narės bendrovės dukterinei bendrovei, mokėti palūkanas už pirmosios valstybės narės gyventojų atidarytose sąskaitose eurais laikomus indėlius iki pareikalavimo.

Ribojimas – atsisakymas įregistruoti skirtingose valstybėse narėse įsteigtų įmonių susijungimą. Atsisakymo įregistruoti skirtingose valstybėse įsteigtų įmonių susijungimą pagrįstumo klausimas iškilo *SEVIC Systems AG*²⁴² byloje. Primintina, kad SEVIC Vokietijoje pateikė prašymą įmonių registre įregistruoti susijungimą su Security Vision, susijungimo sutarčiai numatant pastarosios bendrovės prijungimą ir veiklos nutraukimą jos nelikviduojant. Tačiau šis prašymas kompetentingų Vokietijos institucijų buvo atmestas, kadangi tuo metu Vokietijos teisės aktai numatė, jog reorganizuojami susijungiant gali būti tik teisės subjektai, kurių buveinė yra valstybės teritorijoje, t. y. vidiniai susijungimai, o Vokietijos teisėje, priešingai, nei vidinių susijungimų atveju, jokia nuostata nenumatė tarptautinių susijungimų registravimo nacionaliniame įmonių registre, ir dėl šios priežasties prašymai įregistruoti tokius susijungimus paprastai buvo atmetami. Tokį Vokietijoje įtvirtintą įmonių susijungimo reglamentavimą galima vertinti kaip diskriminaciją pilietybės pagrindu, nes, išnagrinėjus susidariusią praktinę situaciją, galima teigti, kad Vokietijoje teisė susijungti užtikrinama tik šios šalies nacionaliniams subjektams.

Teisingumo teismas, pasiremdamas ta aplinkybe, kad taikant nacionalines taisykles šiuo bendrovių reorganizavimo būdu negalima pasinaudoti, nes vienos jų buveinė yra ne Vokietijos Federacinėje Respublikoje, o kitoje valstybėje narėje, Vokietijos teisė įtvirtina nevienodą bendrovių traktavimą pagal vidinį ar tarptautinį susijungimo pobūdį, galintį sulaikyti nuo Sutartyje įtvirtintos įsisteigimo laisvės įgyvendinimo, pažymėjo, kad šis nevienodas traktavimas reiškia apribojimą EB 43 ir 48 straipsnių prasme, kuris prieštarauja įsisteigimo teisei ir gali būti priimtinas tik tada, kai juo siekiama teisėto, su Sutartimi suderinamo tikslo ir jei jis yra pateisinamas privalomaisiais bendrojo intereso pagrindais²⁴³. Nagrinėdamas ribojimo pagrįstumo klausimą, Teismas pakartojo²⁴⁴ dar *Überseering*²⁴⁵ sprendime išreikštą poziciją, jog negalima atmesti, kad argumentai, kuriais nustatyta reglamentavimą bandė pagrįsti Vokietija, t. y., privalomieji bendrojo intereso pagrindai, kaip antai kreditorių, akcininkų mažumos ir darbuotojų interesai, bei mokesčių kontrolės veiksmingumo ir verslo sandorių sąžiningumo išsaugojimas, apie kuri

²⁴¹ *Ibid.*, sprendimo 24 punktas.

²⁴² Byla C-411/03 *SEVIC Systems AG*, 2005, ECR I-10805.

²⁴³ *Ibid.*, sprendimo 22 ir 23 punktai.

²⁴⁴ *Ibid.*, sprendimo 28 ir 29 punktai.

²⁴⁵ *Cit. op.* 137, sprendimo 92 punktas.

buvo kalbėta ir *Inspire Art*²⁴⁶ sprendime, tam tikromis aplinkybėmis ir laikantis tam tikrų sąlygų galėtų pateisinti įsisteigimo laisvę ribojančią priemonę. Tačiau taip pat būtina, kad ši ribojanti priemonė būtų tinkama užtikrinti, kad siekiami tikslai bus pasiekti, ir neviršytų to, kas būtina jiems pasiekti. Anot Teismo²⁴⁷, tai, kad valstybėje narėje apskritai atsisakoma įmonių registre įregistruoti šioje valstybėje įsteigtos bendrovės ir bendrovės, kurios buveinė yra kitoje valstybėje narėje, susijungimą, sudaro kliūtis tarptautiniams susijungimams, nors kreditorių, akcininkų mažumos ir darbuotojų interesams bei mokesčių kontrolės veiksmingumo ir verslo sandorių sąžiningumo išsaugojimui pavojus nekyla. Bet kuriuo atveju tokia taisyklė viršija tai, kas yra būtina pasiekti tikslams, skirtiems šiems interesams apsaugoti. Šiomis aplinkybėmis Teismas pripažinęs, kad aptariamasis ribojimas yra nepateisinamas, nurodė²⁴⁸, jog EB 43 ir 48 straipsniai draudžia, kad valstybėje narėje būtų apskritai atsisakoma įmonių registre įregistruoti susijungimą bendrovės veiklą nutraukiant jos nelikviduojant ir visą jos turtą perduodant kitai bendrovei, kai vienos iš dviejų bendrovių buveinė yra kitoje valstybėje narėje, nors laikantis tam tikrų sąlygų toks įregistravimas galimas, kai abiejų susijungime dalyvaujančių bendrovių buveinė yra pirmojoje valstybėje narėje.

Pažymėtina, jog Teisingumo Teismo išdėstyta pozicija *SEVIC* byloje vertintina kaip svarbus žingsnis pirmyn, siekiant užtikrinti skirtingose valstybės narėse įsisteigusių įmonių susijungimą²⁴⁹. Benjamine Angelette nuomone²⁵⁰, *SEVIC* bylos sprendimas paskatino SE (Societas Europea) reglamento priėmimo procesą, kuris po ilgų diskusijų buvo paskelbtas 2005 m. gruodžio 13 dieną.

SEVIC byla yra svarbi dėl dar dviejų priežasčių. Pirmą, po sprendimo šioje byloje priėmimo, ES valstybės narės daugiau nebegali, siekdamos išvengti direktyvos dėl tarptautinio įmonių susijungimo nuostatų taikymo, priimti nacionalinių teisės aktų, nesuderinamų su šios direktyvos nuostatomis. Nesvarbu, ar valstybės narės priėmė, ar ne, su direktyvos įgyvendinimu susijusias nuostatas, įmonės turi teisę, vadovaudamosi *SEVIC* bylos sprendime nustatyta sistema bei pasinaudodamos įsisteigimo laisve, įtvirtinta EB sutartyje, susijungti su užsienio įmonėmis. Antra, *SEVIC* byloje buvo pripažinta, jog tarptautinis bendrovių susijungimas yra įsisteigimo laisvės įgyvendinimas. Po *SEVIC* bylos sprendimo nacionalinės valstybių narių teisės nuostatos, viršijančios minimalius

---

²⁴⁶ *Cit. op.* 210, sprendimo 132 punktas.

²⁴⁷ *Cit. op.* 242, sprendimo 30 punktas.

²⁴⁸ *Ibid.*, sprendimo 31 punktas.

²⁴⁹ SCHON, W., *The Mobility of Companies in Europe and the Organizational Freedom of Company Founders*, European Company and Financial Law Review, vol. 4, 2007, p. 5.

²⁵⁰ ANGELETTE, B. *The Revolution that never came and the Revolution coming - de Lasteyrie du Salliant, Marks & Spencer, Sevic Systems and the changing corporate law in Europe*, University of Virginia School of Law, 2006, p. 1209.

apribojimo standartus, nustatytus Tarptautinio susijungimo direktyvoje yra kruopščiai tiriamos kaip galimi įsisteigimo laisvės apribojimai²⁵¹.

Byloje *Europos Bendrijų Komisija prieš Graikijos Respubliką*²⁵² buvo nagrinėti keli įsisteigimo laisvės srities apribojimai, kurie tarpusavyje itin susiję, nes nustatė dvi privalomas sąlygas, kurias turėjo įvykdyti juridinis asmuo, kad galėtų Graikijoje atidaryti optikos parduotuvę.

Ribojimai: leidimo gavimo reikalavimas; parduotuvės savininkui privaloma turėti kapitalo dalis; leidžiama optikos veikla verstis tik tam tikros teisinės formos įmonėms. Pagal tuo metu galiojusias Graikijos Respublikos įstatymų nuostatas, buvo nustatyta, jog, juridinis asmuo Graikijoje gali atidaryti optikos parduotuvę, jei leidimas ją atidaryti ir eksploatuoti yra suteiktas pripažinto optiko fizinio asmens vardu. Be to, iš asmens, turinčio leidimą eksploatuoti parduotuvę, buvo reikalaujama, kad jis valdytų bent 50 % bendrovės kapitalo ir šia dalimi jam tektų šios bendrovės pelnas ir nuostoliai, o pati bendrovė veiktų kaip tikroji ar komanditinė ūkinė bendrija. Pažymėtina, jog nagrinėjamų ribojimų negalima įvardinti kaip diskriminacinių, nes Graikijos teisės nuostatos, įtvirtinusios reikalavimus asmenimis, norintiems atidaryti Graikijoje optikos parduotuvę, buvo vienodai taikomos tiek Graikijos, tiek užsienio nacionaliniams subjektams. Tačiau šios nuostatos įsisteigimo laisvę padarė mažiau patrauklią, todėl jos vis tiek nagrinėtinos apribojimų pagrįstumo aspektu. Teisingumo Teismas, nusprendęs²⁵³, jog nagrinėjami ribojimai yra neproporcingi siekiamam visuomenės apsaugos tikslui, kuriuo Graikija bandė pateisinti jos nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintą reglamentavimą, konstatavo²⁵⁴, kad nustatydamas aukščiau išvardintus ribojimus, Graikija neįvykdė savo įsipareigojimų pagal EB 43 straipsnį.

Ribojimas – reikalavimas, kad optikas dalyvautų tik vienoje kitoje bendrovėje, kuriai priklauso optikos parduotuvė. Lygiai taip pat kaip aukščiau išnagrinėtus ribojimus, Teismas įvertino ir antrąją būtiną juridinių asmenų, norinčių verstis Graikijoje optikos parduotuvių veikla, sąlygą, numatančią, kad atitinkamas optikas dalyvauja tik vienoje kitoje bendrovėje, kuriai priklauso optikos parduotuvė, su sąlyga, kad leidimas atidaryti ir eksploatuoti šią parduotuvę yra suteiktas kito pripažinto optiko vardu.

Teisingumo Teismas, pagrįsdamas savo sprendimą nagrinėjamoje byloje, pažymėjo²⁵⁵, kad visuomenės sveikatos apsaugos tikslas, kuriuo remiasi Graikijos

---

²⁵¹ *Ibid.*, p. 1213-1214.

²⁵² *Cit. op.* 114.

²⁵³ *Ibid.*, sprendimo 36 punktas.

²⁵⁴ *Ibid.*, sprendimo 38 punktas.

²⁵⁵ *Ibid.*, sprendimo 35-36 punktai.

Respublika, gali būti pasiektas mažiau fizinių ir juridinių asmenų įsisteigimo laisvę ribojančiomis priemonėmis, pavyzdžiui, reikalavimu, kad kiekvienoje optikos parduotuvėje būtų diplomuoti, pagal darbo sutartį dirbantys arba partneriais esantys optikai, taisyklėmis, susijusiomis su civiline atsakomybe už kitų veiksmus, bei taisyklėmis, nustatančiomis, kad profesinė atsakomybė turi būti apdrausta, pripažino, jog ginčijami apribojimai viršija tai, kas būtina norimam tikslui pasiekti, todėl jie nepateisinami.

Apžvelgus naujausiais Teismo bylas, galima teigti, jog Teismas ir toliau aktyviai šalina įmonių antrinio įsisteigimo laisvės kliūtis. Savo sprendimais, Teismas vis daugiau nacionaliniuose teisės aktuose nustatytų ribojimų, sudarančių palankesnes sąlygas užsiimti ekonomine veikla valstybės narės rezidentams, pripažįsta nepateisinamais ir tokiu būdu padidina užsienio valstybių nacionalinių subjektų galimybes nevaržomai pasinaudoti jiems EB sutartimi suteikta įsisteigimo laisve.

5. IŠVADOS

1. Išnagrinėjus Teismo jurisprudenciją, darytina išvada, kad įsisteigimo laisvės samprata, nepaisant naujų sričių, kuriose Teismui teko išreikšti savo poziciją šios laisvės kontekste, nekinta. Įsisteigimo laisvės esmė ir toliau yra suprantama kaip faktinė ekonominė veikla, kuri vykdoma neribotą laiką per nuolatinę buveinę kitoje valstybėje narėje, pati laisvė apibrėžiama kaip teisė imtis savarankiškai dirbančių asmenų veiklos bei ja verstis, taip pat steigti ir valdyti įmones, tomis pačiomis sąlygomis, kurios įsisteigimo šalies teisės aktuose yra nustatytos jos pačios subjektams. Pokyčių įsisteigimo laisvės sampratos kontekste nebuvimu nereikėtų stebėtis, nes Teismas įsisteigimo laisvę traktuoja kaip pastovią ir nekintamą. Kalbant įsisteigimo laisvės rūšių, t. y. pirminio ir antrinio įsisteigimo laisvės sampratą, pažymėtina, kad Lietuvos mokslinėje literatūroje buvo bandoma įmonių pirminio įsisteigimo laisvės sampratą papildyti nurodant, jog įmonių pirminiu įsisteigimu laikytinas suteikimas teisės pakeisti įmonei taikytiną teisę, tačiau neperkeliant į kitą valstybę įmonės centrinės administracijos. Pažymėtina, kad toks įmonių pirminio įsisteigimo laisvės interpretavimas labai diskutuotinas. Vis dėlto, išanalizavus nemažai užsienio autorių darbų bei Teismo jurisprudencijos įsisteigimo laisvės tema, darytina išvada, kad suteikimas teisės pakeisti įmonei taikytiną teisę, tačiau neperkeliant į kitą valstybę įmonės centrinės administracijos kaip įmonių pirminio įsisteigimo būdas nesulaukė palaikymo mokslininkų tarpe ir nepakeitė iki tol vyravusio požiūrio į įmonių pirminio įsisteigimo sampratą.
2. Daugiausiai pokyčių, susijusių su įsisteigimo laisve, pastebima šios laisvės įgyvendinimo apribojimų srityje. Pažymėtina, jog Teismui vis dažniau tenka išreikšti savo poziciją mokesčių apribojimų srityje, skirtingai nuo ankstesnės Teismo jurisprudencijos, kai dažniausiai būdavo nagrinėjami klausimai, susiję ne su mokesčių teise, o su įsisteigus vykdytinai veiklai taikomais kriterijais.
3. Fizinių asmenų įsisteigimo laisvės srityje priimta direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo racionalizavo ankstesnę diplomų ir profesinių kvalifikacijų sistemą, į vieną dokumentą sujungdama 15 iki tol priimtų sektorialių direktyvų bei supaprastindama visą pripažinimo sistemą. Pažymėtina, kad Lietuva neįvykdė išipareigojimų pagal direktyvą, nes iki jos perkėlimo termino pabaigos Lietuvoje nebuvo priimtas Reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatymas.

4. Direktyva 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje užtikrinama laisvė teikti paslaugas ne tik per valstybės sieną, bet ir laikinai įsisteigus. Šioje direktyvoje, įtvirtinant su paslaugų teikėjų įsisteigimo laisve susijusias nuostatas, įtvirtinami draudžiami ir vertintini reikalavimai, kurie tarsi sudaro Teisingumo Teismo sprendimuose nepateisinamais pripažintų apribojimų sąrašą. Pažymėtina, jog iki šios direktyvos priėmimo nei viename ES antrinės teisės akte nebuvo įtvirtina tiek daug Teisingumo Teismo nepagrįstais pripažintų apribojimų reglamentuojančių nuostatų.
5. Kalbant apie Teisingumo Teismo jurisprudencijos tendencijas juridinių ir fizinių asmenų įsisteigimo laisvės srityse, pažymėtina, kad Teismas nuo sprendimo, priimto *Gebhard* byloje, nuosekliai laikosi požiūrio, jog įsisteigimo laisvė suprantama ne tik kaip diskriminacijos draudimas, bet ir kaip platus įsisteigimo apribojimų draudimas, nes, remiantis pastarųjų metų Teismo praktika, konstatuotina, kad draudžiama ne tik tiesioginė, ar netiesioginė diskriminacija, tačiau bet kokios taisyklės, nors ir nediskriminuojančios, bet apribojančios ar darančios mažiau patrauklią įsisteigimo laisvę. Apžvelgus naujausiais Teismo bylas, galima teigti, jog Teismas itin aktyviai šalina įsisteigimo laisvės kliūtis. Savo sprendimais, Teismas vis daugiau nacionaliniuose teisės aktuose nustatytų ribojimų, sudarančių palankesnes sąlygas užsiimti ekonomine veikla valstybės narės rezidentams, pripažįsta nepateisinamais ir tokiu būdu padidina užsienio valstybių nacionalinių subjektų galimybes nevaržomai pasinaudoti jiems EB sutartimi suteikta įsisteigimo laisve bei skatina valstybes nares sudaryti kuo palankesnes sąlygas įmonių veiklai ES teritorijoje.
6. Įsisteigimo laisvė glaudžiai susijusi su nuolat kintančiu valstybių narių ekonominiu gyvenimu. Dėl šios priežasties tikėtina, kad ateityje atsiras naujų įsisteigimo laisvės reglamentavimo bei nuostatų, įtvirtinančių šią laisvę, interpretavimo krypčių. Manytina, kad bus tobulinamos dabartinės įsisteigimo laisvės įgyvendinimo kryptys, siekiant įgyvendinti EB sutarties preambulėje įtvirtintus tikslus: užtikrinti savo šalių ekonominę pažangą, nuolat gerinti savo tautų gyvenimo bei darbo sąlygas; stiprinti savo šalių ekonominę vienybę ir užtikrinti darnią jos plėtrą mažinant įvairių regionų skirtumus ir mažiau išsivysčiusių regionų atsilikimą.

SANTRAUKA

NAUJAUSIOS ĮSISTEIGIMO LAISVĖS PAGAL ES TEISĘ TENDENCIJOS

Magistro darbe nagrinėjamos naujausios įsisteigimo laisvės reglamentavimo bei jau esamų teisės aktų interpretavimo kryptys, atskirai jas analizuojant fizinių bei juridinių asmenų įsisteigimo laisvės kontekste.

Siekiant atskleisti tiriamą temą, darbe nagrinėjama įsisteigimo laisvės koncepcija, analizuojami pokyčiai, susiję su pirminio ir antrinio fizinių asmenų įsisteigimo laisvės samprata, nagrinėjami fizinių asmenų įsisteigimo laisvės ribojimai, atskleidžiantys naujas reglamentavimo bei jau esamų teisės aktų interpretavimo kryptis.

Atsižvelgiant į tai, kad EB Sutartis įsisteigimo laisvės kontekste paraleliai traktuoja fizinius ir juridinius asmenis, kiek tai įmanoma atsižvelgiant į jų skirtingą teisinę prigimtį, šiame darbe, analogiška tvarka, kaip ir nagrinėjant fizinių asmenų įsisteigimo galimybes bei jų ribojimus, tiriamas ir juridinių asmenų įsisteigimas: analizuojami pokyčiai juridinių asmenų pirminio bei antrinio įsisteigimo laisvės sampratos kontekste, taip pat tiriamos juridinių asmenų pasinaudojimo įsisteigimo laisve apribojimo naujausios tendencijos.

Atsižvelgiant į magistro darbe nagrinėjamus klausimus, pateikiamas naujų įsisteigimo laisvės kryptių vertinimas.

SUMMARY

THE RECENT TRENDS OF FREEDOM OF ESTABLISHMENT UNDER EU LAW

The final paper of Master analyses the recent trends of freedom of establishment. These trends are researched individually in the fields of establishment of natural and legal persons.

The main points of discussion in this final paper of Master are the concept of freedom of establishment and changes within the sphere of primary and secondary establishment of natural and legal persons.

While laboring freedom of establishment of natural persons, a great consideration is given to primary and secondary establishment of natural persons, the restrictions of the freedom of establishment, that are applicable for natural persons and which reveal the newest directions of the regulation and interpretation of the freedom of establishment.

Considering that EC Treaty makes parallel between natural and legal persons while regulating the freedom of establishment, questions, related to the establishment of freedom of legal persons are researched using the same order as it was done while discussing the freedom of establishment of natural persons. The final paper of Master analyzes the conception of primary and secondary establishment of legal persons and also gives a strong consideration to the problems of the restrictions of the use of freedom of establishment that are applicable for companies or firms within the EU.

The recent trends of freedom of establishment are assessed taking in consideration to the questions that are surveyed in the final paper of Master.

LITERATŪRA

Norminė literatūra

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Bendrijos Steigimo sutartis, Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.
2. Direktyva 2005/36EB, OL L 255, 2005 9 30.
3. Direktyva 2006/123/EB, OL L 376, 2006 12 27.
4. Direktyva 77/249/EEB, OL L 78, 1977 3 26.
5. Direktyva 98/5/EB, OL L 77, 1998 3 14.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatymo projektas, Nr.XP-2453(2)ES.
2. 2004 m. gegužės 3 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 535 „Dėl Aukštojo mokslo diplomų, diplomų, pažymėjimų ir kitų kvalifikaciją patvirtinančių dokumentų, išduotų Europos Sąjungoje, Europos ekonominėje erdvėje ar Šveicarijos Konfederacijoje siekiant dirbti pagal reglamentuojamą profesiją ar verstis reglamentuojama profesine veikla Lietuvos Respublikoje nuostatų ir tam tikros struktūros kursų sąrašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 75-2581.
3. 2006 m. lapkričio 6 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1097 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos įgyvendinimo 2007 – 2010 metų priemonių plano patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 69-2399.
4. 2007 m. gegužės 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl 2004 m. balandžio 28 d. nutarimo Nr. 488 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ ir 2005 m. vasario 21 d. nutarimo Nr. 197 „Dėl viešojo administravimo plėtros iki 2010 metų strategijos įgyvendinimo 2005-2006 metų priemonių plano patvirtinimo pakeitimo“, *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 55-2152.

Specialioji literatūra

Monografijos ir moksliniai straipsniai lietuvių kalba:

1. BARNARD, C. *Europos Sąjungos materialinė teisė. Keturios laisvės: laisvas asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas*. Vilnius. 2006.
2. EDWARDS, V. *Europos Sąjungos įmonių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
3. JUNEVIČIUS, A, SCHAFER, H.M. *Europos Bendrijos bendrosios rinkos teisė*. Kaunas, 2005.
4. *Praktiniai aspektai: Europos Parlamento ir tarybos direktyva*. Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmai, 2008.
5. VĖGĖLĖ, I. *Centros byla: kas naujo Europos Bendrijos įmonių įsisteigimo teisėje?*// Jurisprudencija 24(16), Vilnius, Lietuvos teisės universitetas, 2002,
6. VĖGĖLĖ, I. *Įmonėms taikytina teisė ir pirminis įsisteigimas Europos Bendrijos teisėje*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
7. VĖGĖLĖ, I. *Įmonių įsisteigimo teisė Europos Teisingumo Teismo sprendimuose*// Jurisprudencija 72 (64), Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2005.
8. ŽALIMIENĖ, S. *Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė*. Vilnius: Rosma, 2002.

Monografijos ir moksliniai straipsniai anglų kalba:

1. ANDERSSON, J., VRANA, A. *Article 43 EC – A Freedom of with Limitations? What constitutes a „Wholly Artificial Arrangements“?*, Jankoping International Business School, 2007.
2. ANGELETTE, B. *The Revolution that never came and the Revolution coming - de Lasteyrie du Salliant, Marks & Spencer, Sevic Systems and the changing corporate law in Europe*, University of Virginia School of Law, 2006.
3. CABRAL, P., CUNHA, P. *Presumed innocent: companies and the exercise of the right of establishment under Community law* // European Law Review, 2000.
4. CHALMERS, D.; HADJIEMMANUIL, C.; MONTI, G.; TOMKINS, A. *European Union Law: text and materials*. Cambridge University Press. 2006.
5. CUTHBERT, M. *European Union Law 2007-2008*. London: Sweet & Maxwell, 2008.
6. DAVIES, K. *Understanding European Union Law*. Third edition, Routledge-Cavendish: Taylor & Francis Group, 2007.
7. FOSTER, N. *Foster on EC Law*. Oxford University Press, 2006.

8. HORSPOOL M., HUMPHREYS, M. *European Union Law*. Oxford University Press, 2006.
9. MATHIJSEN, P. S. R. *A guide to European Union Law*. London: Thomson/Sweet and Maxwell, 2004.
10. MEUSSEN, G. T. K., *Cadbury Schweppes: The ECJ Significantly Limits the Application of CFC Rules in the Member States*, European Union Taxation, January, 2007.
11. O'SHEA, T. *The UK's CFC rules and the freedom of establishment: Cadbury Schweppes plc and its IFSC subsidiaries – tax avoidance or tax mitigation?*, EC TAX Review: Queen Mary, University of London, 2007.
12. ROGERS, N., SCANELL, R. *Free movement of persons in the enlarged European Union*. London : Sweet & Maxwell, 2005.
13. SCHON, W., *The Mobility of Companies in Europe and the Organizational Freedom of Company Founders*, European Company and Financial Law Review, vol. 4, 2007.
14. TATHAM, F. A. *EC Law in practice: a case study approach*. Budapest: HVG-ORAC, 2006.
15. WHITE, R. C. A. *Workers, Establishment and Services in the European Union*. Oxford EC Law Library. 2004.

Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika:

1. Byla C-196/04 *Cadbury Schweppes plc, Cadbury Schweppes Overseas Ltd prieš Commissioners of Inland Revenue*, 2006, ECR I-7995.
2. Byla C-213/89 *R. v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame (Factortame II)*, 1990, ECR I-2433.
3. Byla C-55/94 *Gebhard v. Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano*, 1995, ECR I-4165.
4. Byla C-299/02 *Commission v. Netherlands*, 2004, ECR I-9761.
5. Byla 270/83 *Commission v. France*, 1986, ECR 273.
6. Byla 81/87 *The Queen v. HM Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex p. Daily Mail and General Trust PLC*, 1988, ECR 5483.
7. Byla 2/74 *Reyners v. Belgium*, 1974, ECR 631.
8. Byla C-42/92 *Thijssen v. Controledienst voor de Verzekeringen*, 1993, ECR I-4047.
9. Byla C-306/89 *Commission v. Greece*, 1991, ECR I-5863.

10. Byla 41/74 *Van Duyn v. Home Office*, 1974, ECR 1337.
11. Byla C-221/97 *Centros Ltd v Erhvervs - og Selskabsstyrelsen*, 1998, ECR 1495.
12. Byla C-19/92 *Dieter Kraus v Land Baden-Württemberg*, 1993, ECR I-01663.
13. Byla C-268/99 *Aldona Malgorzata Jany and Others v. Staatssecretaris van Justitie*, 2001, ECR I-8615.
14. Byla C-251/98 *Baars v. Inspecteur der Belastingdienst Particulieren/Ondernemigen Gorinchem*, 2000, ECR I-2787.
15. Byla C-470/04 *N prieš Inspecteur van de Belastingdienst Oost/kantoor Almelo*, 2006, ECR I-7409.
16. Byla 120/78 *Rewe/ Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*, 1979, ECR 649.
17. Byla C- 340/89 *Vlassopoulou/ Ministerium für Justiz, Bundes- u. Europaangelegenheiten Baden-Württemberg*, 1991, ECR I-2357.
18. Byla C-168/98 *Luxembourg v European Parliament and Council*, 2000, ECR I-9131.
19. Byla C-193/05 *Europos Bendrijų Komisija prieš Liuksemburgo Didžiąją Hercogystę*, 2006, ECR I-8673. Sprendimo 28 punktas.
20. Byla C-506/04 *Graham J. Wilson prieš Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 2006, ECR I-8613.
21. Byla C-383/05 *Raffaele Talotta prieš Belgijos valstybę*, 2007, ECR I-2555.
22. Byla C-279/93 *Schumacker*, 1995, ECR I-225.
23. Byla C-107/94 *Asscher*, 1996, ECR I-3089.
24. Byla C-140/03 *Europos Bendrijų Komisija prieš Graikijos Respubliką*, 2005, ECR I-10025.
25. Byla C-208/00 *Überseering*, 2002, ECR I-9919.
26. Byla C-299/02 *Europos Bendrijų Komisija prieš Nyderlandų Karalystę*, 2004, ECR I-9761.
27. Byla C-253/03 *CLT-UFA SA prieš Finanzamt Köln-West*, 2006, ECR I-1831.
28. Byla C-167/01 *Inspire Art*, 2003, ECR I-10155.
29. Byla C-374/04 *Test Claimants in Class IV of the ACT Group Litigation*, 2006, ECR I-11673.
30. Byla C-442/02 *CaixaBank France prieš Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie*, 2004, ECR I-8961.
31. Byla C-411/03 *SEVIC Systems AG*, 2005, ECR I-10805.

Generalinių advokatų išvados:

1. GENERALINIO ADVOKATO G. DARMON IŠVADA, pateikta byloje 81/87 *R v HM Treasury & Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail & General Trust PLC*, 1988, ECR 5483.
2. GENERALINIO ADVOKATO D. RUIZ-JARABO COLOMER IŠVADA, pateikta byloje C-140/03 *Europos Bendrijų Komisija prieš Graikijos Respubliką* 2005, ECR I-10025.
3. GENERALINIO ADVOKATO A. TIZZANO IŠVADA, pateikta byloje C-411/03 *SEVIC Systems AG*, 2005, ECR I-10805.